

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА».

ISSN 2520-2294

Серія: «Економічні науки»

INTERNATIONAL SCIENTIFIC
JOURNAL «INTERNAUKA».

Series: «Economic sciences»

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ
ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА».

Серия: «Экономические науки»

№ 9 (29) / 2019

**МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ІНТЕРНАУКА».**

Серія: «Економічні науки»

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA».**

Series: «Economic sciences»

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА».**

Серия: «Экономические науки»

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

*Свідоцтво
про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 22443-12343Р*

№ 9(29)

Київ 2019

ББК 65
УДК 33
М-43

Повний бібліографічний опис всіх статей Міжнародного наукового журналу «Інтернаука». Серія: «Економічні науки» представлено в: **Index Copernicus International (ICI); Polish Scholarly Bibliography; ResearchBib; Наукова періодика України.**

Журнал зареєстровано в міжнародних каталогах наукових видань та наукометричних базах даних: Index Copernicus International (ICI); Polish Scholarly Bibliography; ResearchBib; Ulrichsweb Global Serials Directory; Google Scholar; Наукова періодика України; Bielefeld Academic Search Engine (BASE); Electronic Journals Library; Open J-Gate; Academic keys; Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg Carl von Ossietzky.

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

Видання включене у Перелік наукових фахових видань України,
відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України
№ 693 від 10 травня 2017 року.

Засновники:

1. Київський кооперативний інститут бізнесу і права.
2. Приватна установа «Науково-дослідний інститут публічного права».
3. Громадська організація «Міжнародна академія освіти і науки».
4. Товариство з обмеженою відповідальністю «Фінансова Рада України».

У журналі опубліковані наукові статті з актуальних проблем економічної науки.

Для наукових працівників, викладачів, студентів економічних спеціальностей, працівників фінансово-кредитних установ та підприємницьких структур й інших зацікавлених осіб.

Матеріали публікуються мовою оригіналу в авторській редакції.

Редакція не завжди поділяє думки і погляди автора. Відповідальність за достовірність фактів, імен, географічних назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

У відповідності із Законом України «Про авторське право і суміжні права», при використанні наукових ідей і матеріалів цієї збірки, посилання на авторів та видання є обов'язковими.

© Автори статей, 2019

© Міжнародний науковий журнал «Інтернаука».
Серія: «Економічні науки», 2019

ISSN 2520-2294 = Internauka. Seria: Ekonomičeskie nauki (Kiev)/Meždunarodnyj naučnyj žurnal "Internauka".
Seria: Ekonomičeskie nauki

Редакція:

Головний редактор: **Камінська Тетяна Григорівна** — доктор економічних наук, професор, в.о. ректора Київського кооперативного інституту бізнесу і права (Київ, Україна)

Заступник головного редактора: **Коваленко Дмитро Іванович** — кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки Київського національного університету технологій та дизайну (Київ, Україна)

Редакційна колегія:

Бардаш Сергій Володимирович — доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування Київського кооперативного інституту бізнесу і права (Київ, Україна)

Гринько Алла Павлівна — доктор економічних наук, професор, декан факультету менеджменту Харківського державного університету харчування та торгівлі (Харків, Україна)

Дмитренко Ірина Миколаївна — доктор економічних наук, доцент, професор Національного центру обліку та аудиту Національної академії статистики, обліку та аудиту (Київ, Україна)

Зось-Кіор Микола Валерійович — доктор економічних наук, професор, в.о. завідувача кафедри менеджменту і логістики Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка (Полтава, Україна)

Льїн Валерій Юрійович — доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку, контролю та оподаткування агробізнесу ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (Київ, Україна)

Клочан В'ячеслав Васильович — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту та маркетингу Миколаївського національного аграрного університету (Миколаїв, Україна)

Красноручький Олексій Олександрович — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка (Харків, Україна)

Курило Людмила Ізидорівна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу та управління бізнесом Національного університету «Києво-Могилянська академія» (Київ, Україна)

Левицька Світлана Олексіївна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку і аудиту Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)

Назаренко Інна Миколаївна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри економічного контролю та аудиту Сумського національного університету (Суми, Україна)

Олійник-Данн Олена Олександрівна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування Київського кооперативного інституту бізнесу і права (Київ, Україна)

Охріменко Ігор Віталійович — доктор економічних наук, професор, проректор з навчальної та наукової роботи Київського кооперативного інституту бізнесу і права (Київ, Україна)

Паска Ігор Миколайович — доктор економічних наук, професор, декан економічного факультету Білоцерківського національного аграрного університету (Біла Церква, Україна)

Скриньковський Руслан Миколайович — кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємств та інформаційних технологій Приватного вищого навчального закладу «Львівський університет бізнесу та права» (Львів, Україна)

Сопко Валерія Василівна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку та оподаткування Київського національного торговельно-економічного університету (Київ, Україна)

Танклевська Наталія Станіславівна — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та фінансів Херсонського державного аграрного університету (Херсон, Україна)

Тарасенко Ірина Олексіївна — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки Київського національного університету технологій та дизайну (Київ, Україна)

Токар Володимир Володимирович — доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародних фінансів Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана (Київ, Україна)

Фоміна Олена Володимирівна — доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри обліку та оподаткування Київського національного торговельно-економічного університету (Київ, Україна)

Ходжаян Аліна Олександрівна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародних економічних відносин Київського національного торговельно-економічного університету (Київ, Україна)

Horska Elena — Dr.h.c.Prof. Dr. Ing Professor Marketing and Management, Dean of the Faculty of Economics and Management of the Slovak University of Agriculture in Nitra (Slovak Republic)

ЗМІСТ

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

- Hryn Yevhen, Vlasenko Tetiana**
 METHODOICAL APPROACH TO DETERMINE THE PERSONNEL RESISTANCE IMPACT
 ON THE STRATEGIC CHANGE POTENTIAL AT ENTERPRISE..... 7
- Васильєв Олег Леонідович, Дорохін Сергій Віталійович, Коноваленко Андрій Миколайович**
 ОЦІНКА ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТРУКТУРНОГО ПІДРОЗДІЛУ ЗАЛІЗНИЦІ 12

ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

- Бурко Катерина Володимирівна**
 ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ МАТЕРІАЛЬНИХ ВИТРАТ
 СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ 18
- Гадзевич Олег Іванович, Матвійчук Іванна Олегівна**
 ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ВІД ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 26
- Тірбах Леся Віталіївна, Чабан Галина Вікторівна**
 АУДИТ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ..... 33

СВІТОВА ЕКОНОМІКА ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

- Чвіленко Лариса Анатоліївна**
 ІННОВАЦІЙНІ ПАРАМЕТРИ РИНКОВИХ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ 41

СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА, ПОЛІТИКА ТА ДЕМОГРАФІЯ

- Фтомова Олена Сергіївна**
 БІДНІСТЬ ТА НЕРІВНІСТЬ В УКРАЇНІ: ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ТА ФІСКАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ
 ВПЛИВУ 48

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

- Pechuk Pavlo, Kots Olha, Motoria Kateryna**
 ESSENCE OF BANK FINANCIAL STABILITY AND METHODS OF ITS EVALUATION:
 THEORETICAL ASPECTS 56
- Стешенко Олена Дамирівна, Капустіна Марія Ігорівна**
 СТРАХУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ РИЗИКІВ 61

CONTENTS

ECONOMICS AND ENTERPRISE MANAGEMENT

- Hryn Yevhen, Vlasenko Tetiana**
METHODICAL APPROACH TO DETERMINE THE PERSONNEL RESISTANCE IMPACT
ON THE STRATEGIC CHANGE POTENTIAL AT ENTERPRISE..... 7
- Vasyliiev Oleg, Dorokhin Serhii, Konovalenko Andrii**
ASSESSMENT OF ORGANIZATIONAL CULTURE STRUCTURAL DIVISIONS OF THE RAILWAY ... 12

ACCOUNTING AND TAXATION

- Burko Kateryna**
ORGANIZATION OF ACCOUNTING AND CONTROL OF MATERIAL EXPENDITURE OF
AGRICULTURAL ENTERPRISES 18
- Gadzevych Oleg, Matviichuk Ivanna**
FACTORS INFLUENCING THE CASH FLOW FROM OPERATING ACTIVITIES 26
- Tirbakh Lesia, Chaban Galina**
AUDIT IN UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT..... 33

WORLD ECONOMY AND INTERNATIONAL RELATIONS

- Chivilenko Larisa**
INNOVATIVE PARAMETERS OF MARKET FINANCIAL TECHNOLOGIES 41

SOCIAL ECONOMY, POLITICS AND DEMOGRAPHY

- Ftomova Olena**
POVERTY AND INEQUALITY IN UKRAINE: MAIN CAUSES AND FISCAL IMPACT 48

FINANCE, BANKING AND INSURANCE

- Ilchuk Pavlo, Kots Olha, Motoria Kateryna**
ESSENCE OF BANK FINANCIAL STABILITY AND METHODS OF ITS EVALUATION:
THEORETICAL ASPECTS 56
- Steshenko Olena, Kapustina Mariia**
INSURANCE OF BUSINESS' RISKS 61

Hryn Yevhen

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor

Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture

Vlasenko Tetiana

PhD in Economics, Senior Lecturer

Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture

DOI: 10.25313/2520-2294-2019-9-5222

METHODICAL APPROACH TO DETERMINE THE PERSONNEL RESISTANCE IMPACT ON THE STRATEGIC CHANGE POTENTIAL AT ENTERPRISE

Summary. The complex conditions of domestic enterprises functioning require the changes introduction in its activities, which, depending on the goals, are either strategic or organizational in nature. Regardless of the type of changes, their implementation affects all processes of the enterprise, directly influencing the staff work. As a result, there may be resistance to change, prevention which is one of the most important tasks in ensuring the change implementation effectiveness.

The purpose of the study is to substantiate a methodical approach to determine the impact of staff resistance on the strategic change potential at the enterprise.

A methodical approach is developed to determine the interdependence between staff resistance and the strategic change potential of an enterprise, which consists of the following stages: 1) to identify possible causes of staff resistance to strategic change in the enterprise; 2) the quantitative assessment of staff resistance to strategic change through expert survey; 3) the calculation of the integral index of the strategic change potential in the enterprise in terms of its components using taxonomic analysis; 4) identifying the relationship between the staff resistance level and the strategic change potential through the trend models development, which will allow for further forecasting.

It is suggested to estimate the level of personnel resistance to change according to a formula that takes into account 4 types of personnel in response to changes: innovative, implementation-oriented, reactive, conservative.

The quantitative assessment of the level of staff resistance to strategic change was carried out by means of an expert survey, and an integral indicator of the strategic change potential in terms of its components was calculated, using a taxonomic analysis for the studied enterprises. Trend models have been built to identify the relationship between staff resistance and the strategic change potential. It is determined that the best level of dependency description is given by the polynomial function. It is proved that increasing the level of personnel resistance to strategic changes adversely affects the integral indicator of the strategic change potential.

Key words: resistance to change, organizational change, strategic change potential, staff readiness, trend model.

Formulation of the problem. Nowadays the vast majority of Ukrainian industrial enterprises are operating in an unstable socio-economic and political environment and exhibiting a significant decline in production and are in a very difficult position. At the same time, their main task on the path of Ukraine's integration into the world structures is to direct production to the conditions of domestic and foreign markets, transition to world standards of product quality

etc. This requires a significant revision of the existing approaches to the production management system in the sense of forming substantially new trends in enterprise development. Particular attention should be paid to the formation and practical implementation of an effective and efficient system of strategic change management.

The analysis of the nature of planned changes of industrial enterprises shows that most often they concern

its structure, introduction of new technologies of work, as well as creation of new directions of activity (new product) and innovations in the system of material incentives. Effective implementation depends on the intensity of the staff's resistance to change, especially if the changes are related to the technical and technological updating of their work, the introduction of a different style of management and corporate culture. In this regard, developing approaches to identifying the link between staff resistance and the strategic change potential in the enterprise, as well as finding ways to overcome resistance to change, are key to its ongoing operations.

Analysis of recent research and publications. The issues research of overcoming the personnel resistance to strategic changes in the context of their management is devoted to the scientific works of famous foreign and domestic scientists, among them: I. Adizes [1], T. Bazarov [2], R. Kegan [3], L. Lahey [3], E. Naumtseva [4], P. Neves [7], M. Sycheva [2], H. Harrington [6] and others. At the same time, further research requires aspects of determining the interdependence between the level of staff resistance to possible innovations and the strategic change potential, the study of which, in turn, is indispensable in the framework of ensuring innovative development of the enterprise. In this regard, the purpose of the article is to substantiate a methodical approach to determining the impact of staff resistance on the strategic change potential in the enterprise.

Research results. A thorough study of the scientific background allows us to ascertain the unresolved issues of ensuring the effectiveness of strategic change in enterprises, one of which is the lack of a methodical approach to identify the relationship between the level of staff resistance to strategic change and the potential of these changes in the enterprise. It is the study of change potential that will help to identify not only the opportunities for enterprise development but also the conditions for ensuring the effectiveness of strategic change. Therefore, it is proposed to realize the interdependence between the personnel resistance and the strategic change potential of the enterprise through the use of methodical approach (fig. 1), which consists of the following consecutive steps: 1) identify possible causes of staff resistance to strategic change in the enterprise; 2) quantitative assessment of staff resistance to strategic change through peer review; 3) calculation of the integral index of the strategic change potential in the enterprise in terms of its components using taxonomic analysis; 4) identifying the relationship between the level of staff resistance and the strategic change potential through the development of trend models, which will allow for further forecasting.

The developed scheme of methodical approach will allow to analyze the real state of personnel resistance to strategic changes in the enterprise with the possibility of identifying the causes of resistance; to evaluate the enterprise change potential in terms of such components as financial-investment, resource, production-technical, technological-innovative, human, intellectual, information-communication, marketing, management; determine the impact of staff resistance to strategic change on the change potential in the enterprise, which will ultimately provide an opportunity to identify systemic causes of impaired effective functioning of the enterprise.

The first step of the proposed methodical approach is to identify possible causes of staff resistance to change in the enterprise. Thus, one of the reasons for resisting strategic change, according to scientists [5], is intolerance to uncertainty or impatience to change, which implies the rejection of everything new, the desire for conservatism in judgments, decisions and actions. On the other hand, uncertainty tolerance contributes to successful change adoption and implies a desire for innovation and originality.

In E. Naumtseva's work [4], the relationship between job satisfaction and attitude towards change is explored: if staff are positive about their work, they like it, the more they identify with it, the more they are ready to accept change. Workers with low tolerance to uncertainty usually do not show commitment to their work and enterprise in the situation of changes, they evaluate their mostly negative and resist innovation.

One of the key aspects of understanding the causes of staff resistance to strategic change is identifying precisely the group of reasons (individual, group or organizational) that is fundamental to the emergence of resistance. The practice of industrial enterprises confirms the predominance of individual and organizational reasons for resistance to change. Individual statements include: inertia, unwillingness to overcome difficulties, and take on additional responsibilities; fear of imaginary or real negative consequences; lack of respect and trust in the people making the changes, etc. Organizational reasons for resistance to change include: an imperfect organizational communication system; features of organizational culture; lack of a clear enterprise development strategy; authoritarian management style in organizational change. As for group causes of resistance to change, which are less significant from the point of view of company management, they include mainly informal rules of conduct and certain group rules and the threat of unit power loss.

It should be noted that strategic changes are perceived by staff primarily as innovations for them,

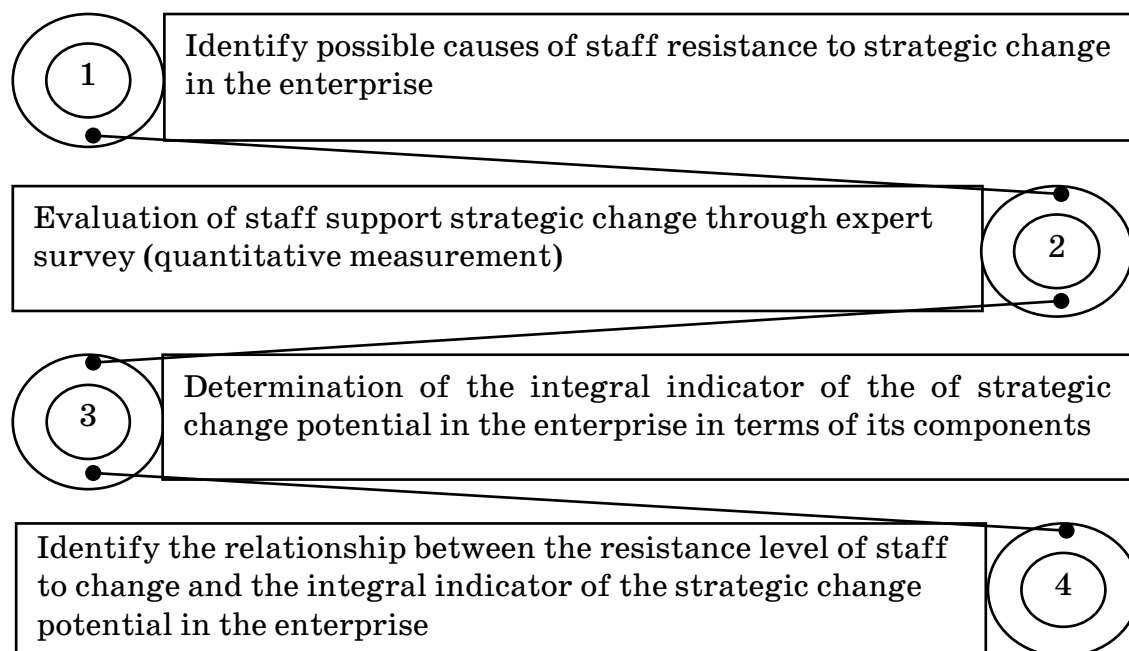

Fig. 1. Outline of a methodical approach to determining the impact of resistance to strategic change on the strategic change potential in the enterprise

which are inextricably linked to increased tensions and increased experiences. In this regard, it can be argued that the individual causes of resistance to change (especially in terms of socio-psychological aspects) are inseparably linked to the response style of staff to possible uncertainties. Against this background, it is proposed to assess the personnel resistance level to strategic change through expert questioning, namely using a special questionnaire developed by T. Bazarov and M. Sycheva [2]. The peculiarity of this questionnaire is the correlation of response styles to changes with the existing classification of attitude types to strategic change and taking into account the advantages of other known methods of assessing resistance to change, including: tolerance for uncertainty; the method of measuring the overall innovation disposition; Casey's questionnaire; activity style questionnaire.

It should be noted that the type of reaction to change is understood as the predominance of human interaction certain ways with the situation of change, which is expressed in emotional, cognitive and behavioral reactions. According to this technique, there are four types of human response to change: conservative; reactive; implementation-oriented; innovative.

A questionnaire method was used to identify the type of change response, which includes a set of statements that correspond to a particular type. As a result, the highest score corresponds to the most pronounced type of change response [2].

As a result of the obtained data on determining the personnel reaction type to possible changes in the enterprise, it becomes possible to determine the personnel resistance level to organizational changes by the following formula:

$$R = \frac{N_i + N_{rr}}{N_r + N_c} \times 100\%,$$

where R — is the level of staff resistance to strategic change;

N_i — the staff number of innovative type of change reaction;

N_{rr} — the staff number focused on implementing the type of response to change;

N_r — the number of reactive-type personnel responding to change.

N_c — number of conservative-type staff responding to change.

The explanation of the criterion for assessing the staff resistance level to strategic change is as follows: if R is more than 100%, then staff resistance is high, strategic changes can lead to the destabilization of the state of the enterprise and reduce its effectiveness; if R is less than 100%, then staff resistance is low, strategic change is targeted and successful.

Determining the integral indicator of the strategic change potential in an enterprise in terms of its components is the next important step in the methodical approach context. The task of assessing the strategic change potential is to determine their possible effectiveness.

Taking into account the existing approaches to assessing the potential for change and exploring the specificities of their application in the enterprise, it is determined that the strategic change potential is a set of available resources at the enterprise, which are used to meet the current goals of the enterprise and can be used with the possible attraction of additional resources to achieve the strategic goals of the activity. In addition to these resources, the potential includes dynamic enterprise abilities that combine organizational capabilities, staffing competences and core business competencies.

The calculation of the generalized indicator of the strategic change potential in the studied enterprises was carried out on the basis of its components study (financial-investment, resource, production-technical, technological-innovation, human, intellectual, information-communication, marketing and management) using taxonomic analysis arithmetic.

The purpose of the next step is to identify the relationship between the personnel resistance level to change and the integral indicator for the strategic

change potential in the enterprise. For this purpose, the method of trend projection using linear, polynomial, power, logarithmic and exponential approximation (types of trend line) was implemented. The application of this approach is possible for every enterprise of agricultural machine-building, in addition to not only identifying the link between indicators but also making predictions, which will facilitate the more correct use of tools to overcome possible change resistance in the context of the relevant mechanism implementation.

Therefore, the dotted diagram was constructed for each studied enterprise of agricultural machine-building and a trend line was added indicating the equation and the magnitude of the approximation reliability in MS Excel. In addition all types of the trend lines, as mentioned above, were subsequently constructed in order to obtain the most accurate approximation and, accordingly, the most accurate prediction. Generalization of the obtained results allows us to group them (table 1) for holistic visualization.

Analyzing the obtained data, we emphasize that the highest accuracy of approximation for all investigated

Table 1

The generalization of influence determination results of personnel resistance level to changes on integral index of the enterprise strategic change potential with indication the function type and determination coefficient

Enterprise	Kind of trend line		
	exponential	logarithmic	polynomial
PJSC "El'vorti" (PJSC "Chervona zirka")	$y = 1,8991e^{-1,434x}$ $R^2 = 0,5886$	$y = -0,695\ln(x) + 0,4429$ $R^2 = 0,5922$	$y = 51,785x^2 - 51,609x + 13,693$ $R^2 = 0,9544$
PJSC "Kharkiv Tractor Plant"	$y = 1,2936e^{-1,33x}$ $R^2 = 0,8453$	$y = -0,372\ln(x) + 0,4204$ $R^2 = 0,8503$	$y = 18,104x^2 - 13,061x + 3,1559$ $R^2 = 0,9246$
PJSC "Zavod im. Frunze"	$y = 15,158e^{-5,333x}$ $R^2 = 0,8927$	$y = -2,742\ln(x) - 0,8441$ $R^2 = 0,8902$	$y = 128,65x^2 - 138,1x + 37,936$ $R^2 = 0,9924$
PJSC "XELZ "Ukrelektromash"	$y = 2,054e^{-3,382x}$ $R^2 = 0,7094$	$y = -0,736\ln(x) - 0,1375$ $R^2 = 0,7347$	$y = 7,4842x^2 - 6,6852x + 2,0853$ $R^2 = 0,7357$
PJSC "Lozivs'ky'j zavod "Traktorodetal"	$y = 2,447e^{-2,268x}$ $R^2 = 0,8951$	$y = -0,902\ln(x) + 0,1615$ $R^2 = 0,8916$	$y = 26,238x^2 - 23,366x + 6,1284$ $R^2 = 0,9036$
PJSC "Zavod agrotexnichny'x mashy'n"	$y = 2,5102e^{-2,754x}$ $R^2 = 0,3959$	$y = -0,914\ln(x) - 0,0003$ $R^2 = 0,3693$	$y = -370,35x^2 + 235,47x - 36,279$ $R^2 = 0,7624$
PJSC "Odes'ky'j zavod sil's'kogospodars'kogo mashy'nobuduvannya"	$y = 1,077e^{-0,962x}$ $R^2 = 0,122$	$y = -0,157\ln(x) + 0,6367$ $R^2 = 0,135$	$y = 273,67x^2 - 94,824x + 9,097$ $R^2 = 0,7724$
PJSC "Nizhy'ns'ky'j zavod sil's'kogospodars'kogo mashy'nobuduvannya"	$y = 1,6923e^{-2,239x}$ $R^2 = 0,6098$	$y = -0,553\ln(x) + 0,2009$ $R^2 = 0,6129$	$y = 1007,5x^2 - 524,64x + 69,076$ $R^2 = 0,995$
OJSC "Kolomy'yasil'mash"	$y = 2,3e^{-3,611x}$ $R^2 = 0,9978$	$y = -0,844\ln(x) - 0,238$ $R^2 = 0,9979$	$y = 93,148x^2 - 51,568x + 7,9953$ $R^2 = 0,9999$
OJSC "Chortkivs'ky'j zavod "Agromash"	$y = 1,1361e^{-1,499x}$ $R^2 = 0,7628$	$y = -0,264\ln(x) + 0,4155$ $R^2 = 0,7421$	$y = -9,3382x^2 + 3,0949x + 0,6$ $R^2 = 0,8151$

Explanation: y — a generalized integral index of the strategic change potential; x — the personnel resistance level to organizational changes; R^2 is the determination coefficient; for each enterprise, a trend line type is selected in bold, providing the highest accuracy of approximation.

agricultural machinery enterprises is achieved in the polynomial trend model.

It should be noted that the polynomial approximation is used to describe the quantities that alternately increase and decrease. According to the table, the values of the coefficient of determination are close to one in all enterprises, with the increase in the level of staff resistance to strategic change adversely affecting the integral index of strategic change potential.

Conclusions. Thus, the article proposes the methodical approach to determine the impact of staff resistance on the strategic change potential in the enterprise, which involves the implementation of the

following steps: identifying possible causes of staff resistance to change in the enterprise; quantitative assessment of staff resistance to strategic change through expert survey; calculation of the integral index of the strategic change potential for the enterprise, taking into account its components and using taxonomic analysis; identifying the relationship between staff resistance levels and the potential for change by building trend models. The proposed models for each surveyed enterprise make it possible to more accurately determine the predicted level of the strategic change potential, taking into account the existing level of change resistance.

Література

1. Адизес И. К. Управляя изменениями. Как эффективно управлять изменениями в обществе, бизнесе и личной жизни. Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2018. 336 с.
2. Базаров Т. Ю., Сычева М. П. Создание и апробация опросника «Стили реагирования на изменения». Психологические исследования. 2012. Т. 5. № 25. С. 12–22.
3. Kegan R., Lahey L. Immunity to Change: How to Overcome It and Unlock the Potential in Yourself and Your Organization (Leadership for the Common Good) Boston: Harvard business press, 2009. 350 с.
4. Наумцева Е. А. Психологическая готовность к организационным изменениям: подходы, понятия, методики. Организационная психология. 2016. Т. 6, № 2. С. 55–74.
5. Психология сегодня: теория, образование и практика / отв. ред. А. Л. Журавлев, Е. А. Сергиенко, А. В. Карпов. М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2009. 688 с.
6. Harrington H. J. Change Management Excellence: The Art of Excelling in Change. United States: Paton Press, 2006. 156 p.
7. Neves P. Readiness for change: Contributions for employees' level of individual change and turnover intentions. Journal of Change Management. 2009. № 9 (2). P. 215–231.
8. Balogun J., Hope Hailey V., Gustafsson S. Exploring Strategic Change. Fourth edition published. Edinburgh Gate: Prentice Hall. 2016. 258 p.

References

1. Adizes I. K. (2018) Upravlyaya izmeneniyami. Kak effektivno upravlyat izmeneniyami v obshchestve, biznese i lichnoy zhizni. [Managing change. How to effectively manage change in society, business and personal life]. Moscow: Mann, Ivanov i Ferber.
2. Bazarov T. Yu. and Sycheva M. P. (2012) Sozdanie i aprobatsiya oprosnika «Stili reagirovaniya na izmeneniya». Psikhologicheskie issledovaniya. [Creation and testing of the questionnaire «Styles of reaction to change». Psychological research]. Vol. 5. № 25. pp. 12–22.
3. Kegan R., Lahey L. (2009) Immunity to Change: How to Overcome It and Unlock the Potential in Yourself and Your Organization (Leadership for the Common Good). Boston: Harvard business press.
4. Naumtseva Ye. A. (2016) Psikhologicheskaya gotovnost k organizatsionnym izmeneniyam: podkhody, ponyatiya, metodiki. Organizatsionnaya psikhologiya. [Psychological readiness for organizational change: approaches, concepts, techniques. Organizational psychology]. Vol. 6, № 2. pp. 55–74.
5. Zhuravlev A. L. (eds.), Sergienko Ye A. and Karpov A. V. (2009) Psikhologiya segodnya: teoriya, obrazovanie i praktika. [Psychology Today: Theory, Education and Practice]. Moscow: Izd-vo «Institut psikhologii PAI».
6. Harrington H. J. (2006) Change Management Excellence: The Art of Excelling in Change. United States: Paton Press.
7. Neves P. (2009) Readiness for change: Contributions for employees' level of individual change and turnover intentions. Journal of Change Management. № 9 (2). P. 215–231.
8. Balogun J., Hope Hailey V., Gustafsson S. (2016) Exploring Strategic Change. Fourth edition published. Edinburgh Gate: Prentice Hall.

Васильєв Олег Леонідович

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту і адміністрування
Український державний університет залізничного транспорту*

Васильєв Олег Леонидович

*кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры менеджмента и администрирования
Украинский государственный университет железнодорожного транспорта*

Vasyliiev Oleg

*PhD in Economics, Associate Professor
Ukrainian State University of Railway Transport*

Дорохін Сергій Віталійович

*студент
Українського державного університету залізничного транспорту*

Дорохин Сергей Витальевич

*студент
Украинского государственного университета железнодорожного транспорта*

Dorokhin Serhii

*Student of the
Ukrainian State University of Railway Transport*

Коноваленко Андрій Миколайович

*студент
Українського державного університету залізничного транспорту*

Коноваленко Андрей Николаевич

*студент
Украинского государственного университета железнодорожного транспорта*

Konovalenko Andrii

*Student of the
Ukrainian State University of Railway Transport*

DOI: 10.25313/2520-2294-2019-9-5236

**ОЦІНКА ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ
СТРУКТУРНОГО ПІДРОЗДІЛУ ЗАЛІЗНИЦІ**

**ОЦЕНКА ОРГАНИЗАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ
СТРУКТУРНОГО ПОДРАЗДЕЛЕНИЯ ЖЕЛЕЗНОЙ ДОРОГИ**

**ASSESSMENT OF ORGANIZATIONAL CULTURE
STRUCTURAL DIVISIONS OF THE RAILWAY**

Анотація. Визначено, що на залізничному транспорті корпоративна культура представляє собою систему цінностей, переконань, уявлень, символів, норм поведінки, традицій і ритуалів, які складаються на підприємстві, відбивають його індивідуальність, виявляються в поведінці та взаємодії працівників між собою й із зовнішнім середовищем.

З метою аналізу стану корпоративної культури структурного підрозділу залізниці запропоновано використання методики OCAI, яка передбачає визначення для кожного з шести ключових елементів організаційної культури (найважливіші характеристики організації, загальний стиль лідерства в організації, стиль менеджменту в організації, об'єднуюча сутність організації, стратегічні цілі, критерії успіху) схильності до певного типу організаційної культури (кланова, адхократична, ринкова, ієрархічна).

Виконано аналіз стану існуючої корпоративної культури структурного підрозділу залізниці за даною методикою, який свідчить про домінування ієрархічного типу культури в підрозділі. Визначено, що корпоративна культура підрозділу є неоднорідною та незбалансованою, оскільки всі чотири типи корпоративної культури мають різну силу прояву, що є негативним моментом в організації праці персоналу.

Обґрунтовано необхідність зміни існуючої корпоративної культури шляхом переорієнтації на новий домінуючий тип – ринкову корпоративну культуру за рахунок зменшення сили домінуючого ієрархічного типу корпоративної культури. Визначено, що фокус перспективної стратегії структурного підрозділу залізниці має бути спрямований на конкурентоспроможність, вирішення поставлених завдань і досягнення цілей. Бажаний стан корпоративної культури підрозділу характеризується середнім рівнем вираженості кланового, ринкового та адхократичного типів культури. Така збалансованість типів корпоративної культури підрозділу забезпечуватиме максимальну міру її відповідності вимогам конкурентного зовнішнього оточення та особливостям внутрішнього середовища.

Ключові слова: організаційна культура, оцінка, структурний підрозділ, залізниця.

Аннотация. Определено, что на железнодорожном транспорте корпоративная культура представляет собой систему ценностей, убеждений, представлений, символов, норм поведения, традиций и ритуалов, которые складываются на предприятии, отражают его индивидуальность, проявляются в поведении и взаимодействии работников между собой и с внешней средой.

С целью анализа состояния корпоративной культуры структурного подразделения железной дороги предложено использование методики OCAI, которая предусматривает определение для каждого из шести ключевых элементов организационной культуры (важнейшие характеристики организации, общий стиль лидерства в организации, стиль менеджмента в организации, объединяющая сущность организации, стратегические цели, критерии успеха) склонности к определенному типу организационной культуры (клановая, адхократичная, рыночная, иерархическая).

Выполнен анализ существующей корпоративной культуры структурного подразделения железной дороги по данной методике, свидетельствующий о доминировании иерархического типа культуры в подразделении. Определено, что корпоративная культура подразделения является неоднородной и несбалансированной, поскольку все четыре типа корпоративной культуры имеют разную силу проявления, что является негативным моментом в организации труда персонала.

Обоснована необходимость изменения существующей корпоративной культуры путем переориентации на новый доминирующий тип – рыночную корпоративную культуру за счет уменьшения силы доминантности иерархического типа корпоративной культуры. Определено, что фокус перспективной стратегии структурного подразделения железной дороги должно быть настроено на конкурентоспособность, решение поставленных задач и достижение целей. Желаемое состояние корпоративной культуры подразделения характеризуется средним уровнем выраженности кланового, рыночного и адхократичного типов культуры. Такая сбалансированность типов корпоративной культуры подразделения обеспечивает максимальную степень ее соответствия требованиям конкурентного внешнего окружения и особенностям внутренней среды.

Ключевые слова: организационная культура, оценка, структурное подразделение, железная дорога.

Summary. It is determined that corporate culture is a system of values, beliefs, ideas, symbols, norms of behavior, traditions and rituals that are formed at the enterprise, reflect its personality, manifest itself in the behavior and interaction of employees with each other and with the environment.

To analyze the status of corporate culture structural units of the railway proposed the use of the OCAI methodology, which provides a definition for each of the six key elements of organizational culture (the most important characteristics of the organization, shared leadership style in the organization, the management style in the organization, uniting the essence of the organization, strategic objectives, success criteria) propensity to a certain type of organizational culture (clan, adhocracy, market, hierarchical).

The analysis of the existing corporate culture structural divisions of the railway by this technique, indicating the dominance of hierarchical type of culture in the unit. Determined that the corporate culture of the division is non-uniform and unbalanced, since all four types of corporate culture have different strength manifestations, which is a negative point in the organization of the personnel.

The necessity of changing the existing corporate culture through reorientation to a new dominant type – market corporate culture by reducing the strength of dominance hierarchy type of corporate culture. It is determined that the focus of a forward-looking strategy of structural units of the railway should be configured on competitiveness, solve the set tasks and achieve goals. The desired state of the corporate culture division is characterized by the average level of severity of the clan, market and adhocratic types of culture. This balance of types of corporate culture division provides the maximum degree of its conformity to the requirements of the competitive external environment and the characteristics of the internal environment.

Key words: organizational culture, assessment, structural division, railway.

Постановка проблеми. Ефективний розвиток залізничної галузі залежить від кадрової складової, яка є однією з рушійних сил її функціонування.

На даний час залізнична галузь, перебуваючи в стані реформування, має проблеми, пов'язані зі становленням нових принципів корпоративної культури. Причиною такого стану є зміна покоління працівників та зміна орієнтирів розвитку всього транспортного сектору країни.

Для того, щоб залізничний транспорт як найшвидше перелаштувався до діяльності в умовах ринкової економіки потрібні нові креативні кадри, які б змогли внести певну новизну в систему управління та змінити стереотипи, які існують на даний час, а також застосування нових більш сучасних підходів до управління персоналом на залізничному транспорті. Адже по-перше, сучасні ринкові відносини диктують підприємствам необхідність розробки і впровадження системи цінностей, що і є корпоративною культурою; по-друге, грамотна розробка і реалізація корпоративної культури сприяє підвищенню ефективності роботи підприємства; по-третє, корпоративна культура дозволяє надати підприємству власний, неповторний образ в очах клієнтів і партнерів, що є важливим чинником посилення конкурентоспроможності підприємства в ринкових умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання корпоративної культури досліджували і описували в своїх роботах Е. Шейн, В. О. Аніщенко, О. Апостолюк, Д. І. Басюк, М. В. Рознатовська, К. Камерон, Р. Куїнн, Д. Лайкер, М. Хосеус, В. М. Семенов, О. А. Пишненко, Н. В. Солнцева, В. А. Співак, Г. П. Чайка, А. О. Чернишова, Т. А. Немченко, В. С. Шевченко [1–12] та ін. В той же час питання удосконалення менеджменту корпоративної культури на залізничному транспорті не отримали достатньої уваги.

Формулювання цілей статті. Мета даної статті полягає в обґрунтуванні шляхів удосконалення менеджменту корпоративної культури структурного підрозділу залізниці.

Виклад основного матеріалу. В сучасній літературі міститься велика кількість визначень корпоративної культури. Як і багато інших термінів, цей термін

не має єдиного тлумачення. До того ж різні науковці поряд з ним часто використовують такі терміни, як «організаційна культура», «культура підприємства», «культура організації», «фірмова культура». Аналіз трактувань цих понять дає підставу зробити висновок, що їх сутність переважно тотожна й відповідає поняттю «корпоративна культура».

В. А. Співак визначає корпоративну культуру, як систему матеріальних і духовних цінностей, які взаємодіють між собою й відбивають індивідуальність організації, виявляються в поведінці, взаємодії та спілкуванні працівників між собою й із зовнішнім середовищем [9, с. 27]. Г. П. Чайка розглядає корпоративну культуру як систему базових цінностей і норм організації, які визначають правила поведінки її персоналу, діловий стиль, ритуали, символи [10, с. 201]. А. О. Чернишова і Т. А. Немченко тлумачать сутність корпоративної культури як специфічну форму існування взаємозалежності системи, яка включає ієрархію цінностей, що домінують серед співробітників організації, та сукупність способів їх реалізації, що переважають у ній на певному етапі розвитку [11, с. 85].

Узагальнюючи наведені визначення та акцентуючи увагу на залізничному транспорті, авторами пропонується розглядати корпоративну культуру на залізничному транспорті як систему цінностей, переконань, уявлень, символів, норм поведінки, традицій і ритуалів, які складаються на підприємстві, відбивають його індивідуальність, виявляються в поведінці та взаємодії працівників між собою й із зовнішнім середовищем.

Вплив корпоративної культури на ефективність діяльності підприємств залізничного транспорту та їх підрозділів слід розглядати з точки зору її відповідності їх загальній стратегії.

Удосконаленню корпоративної культури підрозділу залізниці повинен передувати аналіз її існуючого стану.

Найбільш відомою серед науковців і практиків методикою дослідження організаційної культури є методика OSAI, авторами якої є К. Камерон та Р. Куїнн [6, с. 50–100]. Даний інструмент призначений для результативної і ретельної оцінки саме

тих важливих параметрів підприємства, які визначають фундамент його корпоративної культури. Отже застосування даної методики є доцільним і для підрозділів залізниці.

Оцінка організаційної культури за методикою ОСАІ передбачає на підставі опитування експертів визначення для кожного з шести ключових елементів організаційної культури (найважливіші характеристики організації, загальний стиль лідерства в організації, стиль менеджменту в організації, об'єднуюча сутність організації, стратегічні цілі, критерії успіху) схильності до певного типу організаційної культури (кланова (А), адхократична (В), ринкова (С), ієрархічна (D)) [6, с. 68–79]. Кланова культура характеризується внутрішньою орієнтацією та гнучкістю у вирішенні проблем. Адхократична культура відрізняється від кланової зовнішнім спрямуванням. Для культури такого типу властивим є дух новаторства, творчості при вирішенні проблем, здатність піти на ризик, високо цінується ініціативність та особиста свобода. Ринкова культура, як і адхократична, є зорієнтованою на зовнішнє середовище, але в такій культурі увага акцентується на стабільності і контролі. Ієрархічна культура поєднує внутрішнє спрямування із стабільністю та контролем як способами вирішення проблем. Тому для ієрархічної культури є властивими формалізація процесів, плановість, стабільність, гарантії.

Оцінку існуючого стану корпоративної культури підрозділу залізниці за методикою ОСАІ виконано на підставі узагальненої експертної оцінки шляхом розподілу для кожного з шести ключових елементів організаційної культури 100 балів між чотирма альтернативами в тому співвідношенні, яке найбільше відповідає умовам організації. Після цього розроблено пропозиції щодо бажаного стану корпоративної культури підрозділу на найближчу перспективу, виходячи зі стратегії його розвитку.

Узагальнення та порівняння реального та бажаного стану організаційної культури підрозділу залізниці за методикою ОСАІ виконано у вигляді таблиці 1.

Аналіз існуючого стану корпоративної культури підрозділу свідчить, що вона характеризується домінуванням ієрархічного типу культури. Підрозділ в своїй діяльності фокусує увагу на стабільності, внутрішньому контролі та інтеграції. Його можна характеризувати як формалізовану та структуровану організацію. Робота персоналу здійснюється за формалізованими процедурами.

Другим за домінантністю є клановий тип корпоративної культури. Його характерна риса відданість традиціям та збереження цінності колективного духу. Керівники підрозділу роблять акцент на довгостроковій вигоді вдосконалення особи, надають значення згуртованості колективу і моральному клімату, заохочують бригадну роботу та участь людей в діяльності підрозділу.

Ринкова культура є слабкою (є третім за домінантністю типом корпоративної культури), а тому підрозділ зазнає певні труднощі в боротьбі за розвиток та ефективну діяльність саме із-за невідповідності своєї корпоративної культури зовнішньому оточенню.

Адхократичний тип найслабше виражений в корпоративній культурі підрозділу, що свідчить про неспроможність керівництва спрямувати роботу колективу на динамічний, новий, інноваційний напрямок.

Таким чином, корпоративна культура підрозділу є дещо неоднорідною та незбалансованою, оскільки всі чотири типи корпоративної культури мають різну силу прояву, що є негативним моментом в організації праці персоналу.

Бажаний стан корпоративної культури підрозділу має бути спрямованим на домінування ринкового типу корпоративної культури з орієнтацією на посилення конкурентоспроможності, вирішення поставлених завдань і досягнення цілей.

Другим за домінантністю повинен залишитись клановий тип корпоративної культури. Адже керівництво підрозділу має продовжувати фокусувати увагу на збереженні цінностей колективного духу, здорового психологічного клімату в колективі та розвитку особистості кожного працівника.

Таблиця 1

Порівняння реального та бажаного стану організаційної культури підрозділу залізниці

Існуючий стан корпоративної культури підрозділу		Бажаний стан корпоративної культури підрозділу	
Альтернатива	Середня оцінка альтернативи	Альтернатива	Середня оцінка альтернативи
A	20	A	22
B	9	B	14
C	19	C	42
D	52	D	22
Разом	100	Разом	100

Бальна оцінка ієрархічного типу культури повинна зменшитись внаслідок прагнення до зниження формалізованості організаційної структури та поступового переходу від внутрішнього фокусу та інтеграції до зовнішнього фокусу та диференціації, але зі збереженням стабільності та контролю.

Четвертим за домінантністю в бажаному стані має бути адхократичний тип корпоративної культури, що свідчить про необхідність заохочення керівництвом інноваційності, новаторства, особистої ініціативи та свободи працівників підрозділу, а також спрямування колективу на динамічний, новий, інноваційний напрямок роботи.

Така збалансованість типів корпоративної культури підрозділу забезпечуватиме максимальну міру її відповідності вимогам конкурентного зовнішнього оточення та особливостям внутрішнього середовища, що в свою чергу сприятиме досягненню організаційного успіху.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Оцінка організаційної культури за методикою OCAI дозволяє провести результативний та ретельний аналіз саме тих важливих параметрів підприємства, які визначають фундамент його корпоративної культури. Отже застосування даної методики є доцільним і для підрозділів залізниці.

Зіставлення результатів аналізу існуючого та бажаного станів корпоративної культури підрозділу залізниці дозволило виявити суттєві відмінності між ними та обґрунтувати необхідність зміни існуючої корпоративної культури шляхом переорієнтації на новий домінантний тип — ринкову корпоративну культуру (за рахунок зменшення сили домінантності ієрархічного типу в існуючій корпоративній культурі).

Подальші дослідження в цьому напрямку будуть спрямовані на оцінку впливу стану корпоративної культури на ефективність діяльності персоналу та організації в цілому.

Література

1. Schein E. *Organizational Culture and Leadership* / E. Schein. San Francisco: Jossey-Bass, 2004. 437 p.
2. Аніщенко В. О. Роль корпоративної культури в прийнятті управлінських рішень / В. О. Аніщенко // *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 3. С. 64–71.
3. Апостолук О. Корпоративна культура як інструмент ефективного менеджменту підприємства в підвищенні його конкурентоспроможності / О. Апостолук // *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2016. № 2. С. 68–73.
4. Басюк Д. І. Особливості формування організаційної культури підприємств сфери гостинності / Д. І. Басюк, М. В. Рознатовська // *ScienceRise*. 2016. № 3(1). С. 26–29.
5. Камерон К. *Диагностика и изменение организационной культуры* / К. Камерон, Р. Куинн. СПб.: Питер, 2001. 320 с.
6. Лайкер, Д. *Корпоративная культура* / Д. Лайкер, М. Хосеус. М.: Альпина Паблишер, 2011. 354 с.
7. Семененко В. М. Корпоративна культура як елемент управління підприємством і її формування / В. М. Семененко, О. А. Пишненко // *Економіка: реалії часу*. Науковий журнал. 2012. № 3–4 (4–5). С. 73–77.
8. Солнцева Н. В. Нормативно-правове забезпечення формування організаційної культури на підприємстві / Н. В. Солнцева // *Управління розвитком*. 2011. № 4 (101). С. 237–239.
9. Спивак В. А. *Корпоративная культура: Теория и практика* / В. А. Спивак. СПб.: Питер, 2001. 345 с.
10. Чайка Г. П. *Культура ділового спілкування менеджера: навчальний посібник* / Г. П. Чайка. К.: Знання, 2005. 442 с.
11. Чернишова А. О. Деякі аспекти корпоративної культури організації / А. О. Чернишова, Т. А. Немченко // *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. Економічні науки. 2010. Вип. 17. С. 328–330.
12. Шевченко В. С. Визначення впливу корпоративної культури на діяльність підприємства / В. С. Шевченко // *Комунальне господарство*. 2011. Вип. 14. С. 160–165.

References

1. Schein E. *Organizational Culture and Leadership* / E. Schein. San Francisco: Jossey-Bass, 2004. 437 p.
2. Anishhenko V. O. Rolj korporatyvnoji kuljтуры v pryjnjatti upravlinsjkykh rishenj / V. O. Anishhenko // *Aktualjni problemy ekonomiky*. 2009. № 3. S. 64–71.
3. Apostoljuk O. Korporatyvna kuljtura jak instrument efektyvnogho menedzhmentu pidpryjemstva v pidvyshhenni jogho konkurentospromozhnosti / O. Apostoljuk // *Ekonomichnyj chasopys Skhidnojevropejskoghho nacionaljnogho uni-versytetu imeni Lesi Ukrajinky*. 2016. № 2. S. 68–73.

4. Basjuk D. I. Osoblyvosti formuvannja orghanizacijnoji kuljтуры pidpryjemstv sfery ghostynnosti / D. I. Basjuk, M. V. Roznatovs'jka // ScienceRise. 2016. № 3(1). S. 26–29.
5. Kameron K. Dyaghnostyka y yzmenenye orghanyzacyonnoj kuljтуры / K. Kameron, R. Kuynn. SPb.: Pyter, 2001. 320 s.
6. Lajker, D. Korporatyvnaja kuljtura / D. Lajker, M. Khoseus. M.: Aljpyna Pablysher, 2011. 354 s.
7. Semenenko V. M. Korporatyvna kuljtura jak element upravlinnja pidpryjemstvom i jiji formuvannja / V. M. Semenenko, O. A. Pyshnenko // Ekonomika: realiji chasu. Naukovyj zhurnal. 2012. № 3–4 (4–5). S. 73–77.
8. Solnceva N. V. Normatyvno-pravove zabezpečennja formuvannja orghanizacijnoji kuljтуры na pidpryjemstvi / N. V. Solnceva // Upravlinnja rozvytkom. 2011. № 4 (101). S. 237–239.
9. Spyvak V. A. Korporatyvnaja kuljtura: Teoryja y praktyka / V. A. Spyvak. SPb.: Pyter, 2001. 345 s.
10. Chajka Gh. P. Kuljtura dilovogho spilkuvannja menedzhera: navchalnyj posibnyk / Gh. P. Chajka. K.: Znannja, 2005. 442 s.
11. Chernyshova A. O. Dejaki aspekty korporatyvnoji kuljтуры orghanizaciji / A. O. Chernyshova, T. A. Nemchenko // Naukovi pracj Kirovohrads'jkogho nacional'nogho tekhnichnogho universytetu. Ekonomichni nauky. 2010. Vyp. 17. S. 328–330.
12. Shevchenko V. S. Vyznachennja vplyvu korporatyvnoji kuljтуры na dijajnistj pidpryjemstva / V. S. Shevchenko // Komunaljne ghospodarstvo. 2011. Vyp. 14. S. 160–165.

Бурко Катерина Володимирівна
*асистент кафедри бухгалтерського обліку
Вінницький національний аграрний університет*

Бурко Екатерина Владимировна
*ассистент кафедры бухгалтерского учета
Винницкий национальный аграрный университет*

Burko Kateryna
*Assistant of Accounting Department
Vinnytsia National Agrarian University*
ORCID: 0000-0002-4321-1292

DOI: 10.25313/2520-2294-2019-9-5191

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ МАТЕРІАЛЬНИХ ВИТРАТ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

ОРГАНИЗАЦИЯ УЧЕТА И КОНТРОЛЯ МАТЕРИАЛЬНЫХ ЗАТРАТ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

ORGANIZATION OF ACCOUNTING AND CONTROL OF MATERIAL EXPENDITURE OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Анотація. У даній статті розглянуто організаційно-методичні аспекти обліку та внутрішнього контролю матеріальних витрат на сільськогосподарських підприємствах. Представлено порядок документального відображення господарських операцій, на сільськогосподарських підприємствах та проаналізовано первинні документи з обліку матеріальних витрат виробництва, що застосовуються на таких підприємствах, з метою правильної побудови системи бухгалтерського обліку матеріальних витрат.

Ефективність роботи будь-якого сільськогосподарського підприємства багато в чому залежить від здійснення правильного контролю за витратами. Систематичний і всеосяжний контроль сприяє забезпеченню обґрунтованості, своєчасності проведення цих операцій. Контроль за операціями з обліку матеріальних витрат дає можливість об'єктивно оцінювати реальний стан сільськогосподарського підприємства. Контроль є однією із функцій управління, яка дозволяє своєчасно виявити та ліквідувати ті передумови і фактори, які заважають ефективному веденню виробництва, успішному досягненню поставленої мети, відкоригувати діяльність підприємства чи його структурних підрозділів, тому провівши дане дослідження було встановлено основну проблему в забезпеченні внутрішнього контролю за матеріальними витратами на сільськогосподарських підприємствах, а саме, на підприємствах нерідко не має чіткого розуміння, як правильно організувати контроль, тому це створює ряд проблем у правильному та своєчасному відображенні матеріальних витрат суб'єктів господарювання.

Основними причинами цього є: відсутність працівників відповідної кваліфікації, методик, систем показників оцінки тощо. Тому в даній статті, з метою підвищення ефективності інформаційного забезпечення управління підприємством, визначено основні шляхи удосконалення системи організації обліку та контролю матеріальних витрат: розробити внутрішні стандарти контролю, удосконалити нормативно-правову базу стосовно організації обліку та внутрішнього контролю, а також доцільно було б на сільськогосподарських підприємствах ввести посаду внутрішнього аудитора, який би здійснював посилені контрольні функції за матеріальними витратами.

Ключові слова: витрати, матеріальні витрати, облік матеріальних витрат, внутрішній контроль матеріальних витрат.

Аннотация. В данной статье рассмотрены организационно-методические аспекты учета и внутреннего контроля материальных затрат на сельскохозяйственных предприятиях. Представлены порядок документального отражения хозяйственных операций на сельскохозяйственных предприятиях и проанализированы первичные документы по учету

матеріальних издержек производства, применяемые на таких предприятиях, с целью правильного построения системы бухгалтерского учета материальных затрат.

Эффективность работы любого сельскохозяйственного предприятия во многом зависит от осуществления правильного контроля за расходами. Систематический и всеобъемлющий контроль способствует обеспечению обоснованности, своевременности проведения этих операций. Контроль за операциями по учету материальных затрат дает возможность объективно оценивать реальное состояние сельскохозяйственного предприятия. Контроль является одной из функций управления, которая позволяет своевременно выявить и ликвидировать те предпосылки и факторы, которые мешают эффективному ведению производства, успешному достижению поставленной цели, откорректировать деятельность предприятия или его структурных подразделений, поэтому проведя данное исследование было установлено основную проблему в обеспечении внутреннего контроля за материальными затратами на сельскохозяйственных предприятиях, а именно, на предприятиях нередко не имеет четкого понимания, как правильно организовать контроль, поэтому это создает ряд проблем в правильном и своевременном отражении материальных затрат на предприятии.

Основными причинами этого являются: отсутствие работников соответствующей квалификации, методик, систем показателей оценки и тому подобное. Поэтому в данной статье, с целью повышения эффективности информационного обеспечения управления предприятием, определены основные пути совершенствования системы организации учета и контроля за материальными затратами: разработать внутренние стандарты контроля, усовершенствовать нормативно-правовую базу по организации учета и внутреннего контроля, а также целесообразно было бы на сельскохозяйственных предприятиях ввести должность внутреннего аудитора, который бы осуществлял усиленные контрольные функции за материальными затратами.

Ключевые слова: расходы, материальные затраты, учет материальных расходов, внутренний контроль материальных затрат.

Summary. In this article the organizational and methodical aspects of accounting and internal control over material costs at agricultural enterprises are considered. The order of documentary reflection of economic operations, on agricultural enterprises is presented, and primary documents on accounting of material expenses of production applied at such enterprises are analyzed, with the purpose of correct construction of a system of accounting of material costs.

The efficiency of any agricultural enterprise depends largely on the proper control of costs. Systematic and comprehensive control helps to ensure the validity and timeliness of these operations. The control over the accounting operations of material costs enables to objectively assess the real state of the agricultural enterprise. Control is one of the functions of management that allows the timely identification and elimination of those prerequisites and factors that impede the effective management of production, the successful achievement of the goal, to adjust the activities of the enterprise or its structural units, therefore, after conducting this study, the main problem was identified in ensuring the internal control over material costs in agricultural enterprises, namely, at enterprises there is often no clear understanding of how to properly organize the control, therefore it creates a number of problems in the correct and timely reflection of material costs in the enterprise.

The main reasons for this are: lack of employees of appropriate qualifications, methodologies, systems of evaluation indicators, etc. Therefore, in this article, in order to ensure the efficiency of the information management of the enterprise, the main ways of improving the system of accounting and control of material costs are defined: to develop internal standards of control, to improve the regulatory framework for the organization of accounting and internal control, and it would be advisable to agricultural enterprises to introduce a post of internal auditor, which would carry out increased control functions at material costs.

Key words: expenses, material expenses, accounting of material costs, internal control of material costs.

Постановка проблеми. В умовах сучасної економічної кризи, обмеженості матеріальних і фінансових ресурсів особливо гостро постає питання їх раціонального використання. Для раціонального та ефективного використання ресурсів необхідно посилити контроль за мірою споживання сировини і матеріалів у виробництві. За таких обставин організація дієвої та ефективною системи обліку і контролю за матеріальними витратами є першочерговим завданням вітчизняного виробника.

Одними з головних причин проблемного забезпечення контролю за матеріальними витратами

сільськогосподарських підприємств є: відсутність працівників відповідної кваліфікації, методик, систем показників оцінки тощо.

Тому для впровадження ефективною системи контролю за матеріальними витратами на будь-якому сільськогосподарському підприємстві потрібно насамперед розробити внутрішні стандарти контролю та удосконалити нормативно-правову базу стосовно внутрішнього контролю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методичні і теоретичні засади організації обліку та контролю матеріальних витрат сільськогосподарських

підприємств досліджували провідні учені-економісти: Ф. Ф. Бутинець [7], Н. Г. Виговська [11], С. І. Гловацька [9], В. Ф. Максимова [10], Л. Г. Михальчишина [1], О. О. Разборська [8]. Не дивлячись на вагомі результати проведених наукових досліджень, донині залишається ряд теоретичних і практичних проблем, які потребують ґрунтовного вивчення.

Формулювання цілей статті. Головним завданням статті є визначення організаційно-методичних аспектів обліку та внутрішнього контролю за матеріальними витратами на сільськогосподарських підприємствах та визначення напрямів удосконалення системи організації обліку та контролю за матеріальними витратами з метою забезпечення ефективності інформаційного забезпечення управління підприємством.

Виклад основного матеріалу. Здійснення будь-якої діяльності потребує використання різноманітних ресурсів: фінансових, матеріальних, трудових, енергетичних тощо. В сучасних умовах господарювання визначальну роль відіграють саме матеріальні ресурси, оскільки вони є основою для здійснення виробничої діяльності та займають найбільшу частку в собівартості виготовленої продукції. Раціональне використання матеріальних ресурсів, знижуючи собівартість продукції, є фактором зростання прибутку і рентабельності підприємства [1].

НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [2] та П(С)БО 16 «Витрати» [3] визначають витрати, як зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за ви-

нятком зменшення власного капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками).

Матеріальні витрати — це вартість витрачених матеріалів, малоцінних та швидкозношуваних предметів на виробництво продукції, робіт або послуг, а також матеріалів і малоцінних та швидкозношуваних предметів, витрачених на адміністративні, збутові та інші потреби підприємства [4].

Зважаючи на те, що матеріальні витрати займають значну питому вагу в структурі собівартості продукції та витрат підприємств в цілому, питання правильного обліку і контролю матеріальних витрат на підприємстві є надзвичайно актуальними.

Методичні основи складу матеріальних витрат визначає Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» (рис. 1) [3].

Сільськогосподарське виробництво характеризується рядом особливостей, які мають значний вплив на організацію обліку витрат, в тому числі і матеріальних. Значна частина матеріальних ресурсів підприємства цієї галузі використовується на створення та розвиток живих організмів — рослин та тварин.

У більшості сільськогосподарських підприємств матеріальні витрати займають найбільшу питому вагу у структурі витрат (у середньому 75–80%), а у деяких галузях — більше 90%. Для побудови бухгалтерського обліку матеріальних витрат визначальним є їх класифікація та оцінка. Класифікація передбачає розробку номенклатури, а оцінка — визначення облікової ціни для поточного обліку та порядку визначення фактичної собівартості. Без попереднього

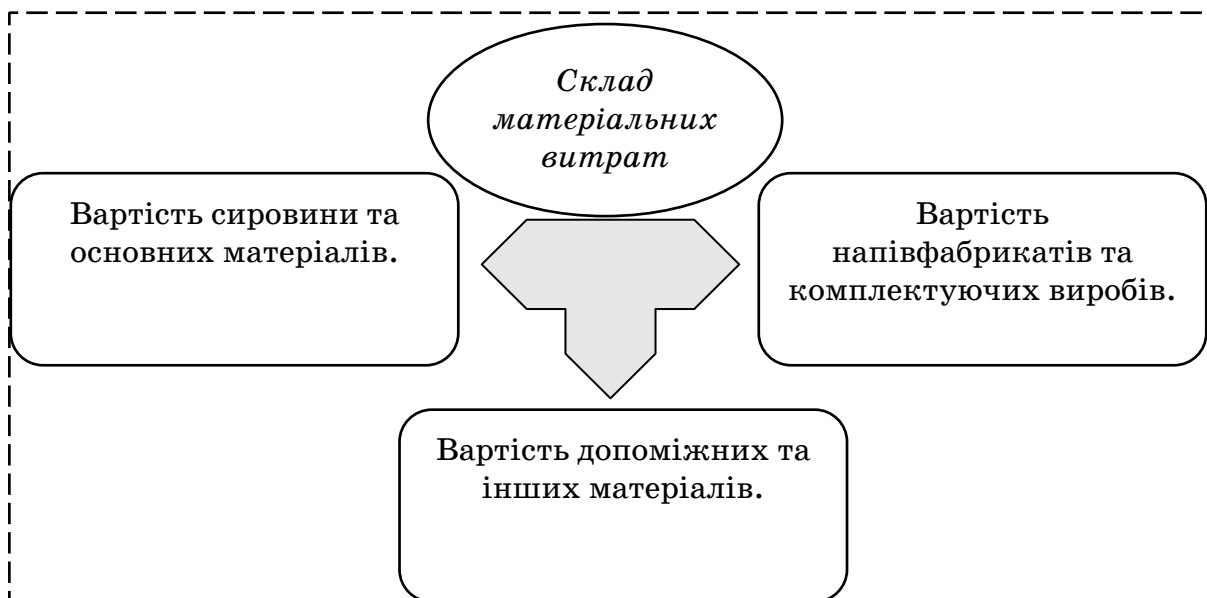

Рис. 1. Склад матеріальних витрат

Джерело: [3]

вирішення цих питань раціональна побудова обліку матеріальних витрат виробництва практично неможлива, особливо в умовах комп'ютеризації обліку.

Первинні документи з обліку матеріальних витрат, що застосовуються на сільськогосподарських підприємствах представлено на рис. 2.

На сьогодні порядок документального відображення господарських операцій, на сільськогосподарських підприємствах, регламентовано на законодавчо-нормативному рівні. Так, ст. 9 Закону 42 України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV визначено основні вимоги до складання та зберігання первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку [5], а також вимоги щодо оформлення документів регламентується «Положенням про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку» № 88 від 24.05.1995 р. [6].

Відповідно до норм законодавчих актів, усі первинні документи складаються на бланках типової

форми, затверджених Державною службою статистики, а також на бланках спеціалізованих форм, затверджених відповідними міністерствами й відомствами.

Для узагальнення інформації про матеріальні витрати за звітний період призначено рахунок 80 «Матеріальні витрати». Суми визнаних матеріальних витрат списуються у дебет рахунку 80 «Матеріальні витрати» на підставі актів-вимог, актів на списання палива, енергії, лімітно-забірних карток та інших первинних документів [7, с. 192].

Щомісяця, на підставі розрахунків і довідок бухгалтерії з кредиту рахунку 80 «Матеріальні витрати» дані суми списуються в дебет рахунків [7, с. 192]:

- 23 «Виробництво» у сумі прямих матеріальних витрат, які включаються до виробничої собівартості продукції (робіт, послуг);
- 91 «Загальногосподарські витрати» — у сумі матеріальних витрат, що відносяться до виробничих накладних витрат;

Рис. 2. Первинні документи з обліку матеріальних витрат на сільськогосподарських підприємствах
Джерело: власна розробка автора

- 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут», 94 «Інші витрати операційної діяльності» — в сумі матеріальних витрат, які відносяться до адміністративних, збутових та інших витрат операційної діяльності;
- 79 «Фінансові результати» — якщо підприємство не використовує рахунки класу 9 «Витрати діяльності».

Вартість матеріальних ресурсів, що відображається за елементом «Матеріальні витрати», формується виходячи з цін їх придбання (без урахування податку на додану вартість), включаючи націнки (надбавки), комісійні винагороди, які сплачуються постачальникам, плату за транспортування, зберігання та доставку, що здійснюються сторонніми організаціями [7, с. 192].

Витрати, пов'язані з доставкою (включаючи вантажно-розвантажувальні роботи) матеріальних ресурсів транспортом і персоналом організації,

підлягають включенню до відповідних елементів витрат на виробництво (витрати на оплату праці, амортизація основних засобів, матеріальні витрати тощо) [7, с. 192].

Відображення в бухгалтерському обліку матеріальних витрат з використанням рахунків класу 8 представлено в табл. 1.

Визначити склад матеріальних витрат окремих структурних підрозділів сільськогосподарського підприємства допомагає групування та облік їх за статтями калькуляції (насіння та посадковий матеріал; паливо та мастильні матеріали; добрива; засоби захисту рослин та тварин; сировина та матеріали). Облік витрат за статтями дає можливість сформувати та визначити фактичну собівартість продукції та здійснити контроль за витрачанням коштів і виявити резерви зниження собівартості продукції.

Внутрішній аудит давно став невід'ємною складовою більшості успішних державних, суспільних

Таблиця 1

Відображення в бухгалтерському обліку матеріальних витрат

№ п/п	Зміст господарської операції	
	Дебет	Кредит
1	<i>Відпущено зі складу виробничі запаси та малоцінні й швидкозношувані предмети для операційної діяльності сільськогосподарського підприємства.</i>	
	80 «Матеріальні витрати»	20 «Виробничі запаси» 22 «Малоцінні і швидкозношувані предмети»
2	<i>Відображено вартість готової продукції, товарів, використаних для власних потреб.</i>	
	808 «Витрати товарів»	26 «Готова продукція» 28 «Товари»
3	<i>Відображено вартість наданих сільськогосподарському підприємству послуг, необхідних для операційної діяльності підприємства.</i>	
	809 «Інші матеріальні витрати»	685 «Розрахунки з іншими кредиторами»
4	<i>Відображено вартість послуг з постачання електроенергії.</i>	
	803 «Витрати палива й енергії»	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»
5	<i>Віднесено матеріальні витрати на витрати основного виробництва в частині прямих матеріальних витрат.</i>	
	23 «Виробництво»	80 «Матеріальні витрати»
6	<i>Віднесено матеріальні витрати на утримання та експлуатацію виробничого обладнання та забезпечення техніки безпеки праці в цеху.</i>	
	91 «Загальновиробничі потреби»	80 «Матеріальні витрати»
7	<i>Віднесено матеріальні витрати на загальногосподарські потреби.</i>	
	92 «Адміністративні витрати»	80 «Матеріальні витрати»
8	<i>Віднесено матеріальні витрати на витрати на збут.</i>	
	93 «Витрати на збут»	80 «Матеріальні витрати»
9	<i>Віднесено матеріальні витрати на інші витрати операційної діяльності.</i>	
	94 «Інші витрати операційної діяльності»	80 «Матеріальні витрати»
10	<i>Віднесено матеріальні витрати на фінансові результати в частині непрямих матеріальних витрат на підприємствах, які не використовують рахунки класу 9.</i>	
	79 «Фінансові результати»	80 «Матеріальні витрати»

Джерело: власна розробка автора

і комерційних підприємств та організацій у всіх країнах світу. Проте для України внутрішній аудит досить нова практика, яка ще не отримала широкого розповсюдження. Однак збільшення динаміки розвитку бізнесу створює нові ризики. І сьогодні для їх мінімізації необхідно використовувати усі сучасні механізми контролю, одним із яких є внутрішній аудит [8].

Ефективність роботи підприємства багато в чому залежить від здійснення контролю за витратами. Систематичний і всеосяжний контроль сприяє забезпеченню обґрунтованості, своєчасності проведення цих операцій. Контроль за операціями з обліку витрат дає можливість об'єктивно оцінювати реальний стан підприємства. Контроль є однією із функцій управління, яка дозволяє своєчасно виявити та ліквідувати ті передумови і фактори, які заважають ефективному веденню виробництва, успішному досягненню поставленої мети, відкоригувати діяльність підприємства чи його структурних підрозділів [9].

На сьогодні в Україні питання організації внутрішнього контролю на підприємстві державою не врегульовані, а тому це питання належить до сфери діяльності власника підприємства і керівництва. Для розробки ефективної методики внутрішнього контролю витрат важливо визначити об'єкти, суб'єкти та основні завдання контролю.

Об'єктами внутрішнього контролю витрат є доцільність їх здійснення, безпосередньо документування та облік самих витрат.

Суб'єктами внутрішнього контролю витрат має бути управлінський персонал або особи, яким доручено здійснювати контроль від імені управлінського персоналу, тому доцільно, щоб суб'єктами внутрішнього контролю за витратами були керівник, ревізійна комісія, головний бухгалтер, фінансовий аналітик, інвентаризаційна комісія тощо.

Контроль існує на будь-якому підприємстві, але організовується по різному за структурою та методами. Організація внутрішньогосподарського контролю (відповідно до чинного законодавства) покладена на керівника підприємства. На підставі затвердженого плану працівники, зайняті управлінням, здійснюють систематичний поточний контроль за діяльністю підрозділів підприємства. За результатами контрольних перевірок керівництво підприємства приймає рішення про усунення причин, що негативно впливають на діяльність підприємства [9].

Метою контролю є досягнення управлінських цілей щодо забезпечення максимально-позитивної результативності ведення бізнесу та мінімізації суб'єктом господарювання різного роду ризиків в їх діяльності через протидію появи помилок та

недоліків, перевірку достовірності даних обліку й звітності [10, с. 30].

В першу чергу контролюється система документування та обліку, перевіряється законність та доцільність складених господарських операцій на основі первинних документів. Управління матеріальними витратами на сільськогосподарських підприємствах доцільно здійснювати за допомогою різних методів, які забезпечують складання достовірних калькуляцій собівартості продукції і організації дієвого контролю за зниженням витрат виробництв.

Ефективна облікова система дає можливість керівництву належним чином виконувати свої обов'язки з контролю, забезпечення збереженості ресурсів, представлення звітності й задоволення потреб чинного законодавства. Бухгалтерський контроль здійснює відділ внутрішнього контролю, охоплюючи роботу з метою перевірки, — щодо легальності, старанності та вірогідності господарських операцій до їх здійснення або перед їх завершенням на підставі бухгалтерських документів, а також з метою перевірки правильності ведення бухгалтерського обліку. На нашу думку, розв'язання проблеми контролю облікових записів є можливим завдяки створенню паралельних інформаційних потоків, які контролюють один одного і забезпечують вірогідність облікових даних [9].

Управління витратами виробництва реалізує свою основну мету і головні завдання шляхом здійснення визначених функцій. Однією з функцій управління і є внутрішній контроль.

Розглядаючи функції внутрішнього контролю витрат у взаємозв'язку, процес управління можна представити як ланцюг безупинних взаємозалежних дій з аналізу, планування, організації, мотивації, обліку, контролю і регулювання відповідних факторів виробництва. Функції внутрішнього контролю витрат можна розглянути за двома напрямками: перший — забезпечення інформацією виконавчих органів підприємства та задоволення потреб власників; другий — створення єдиної системи за контролем витрат на підприємстві [11, с. 57].

Основна проблема забезпечення внутрішнього контролю витрат полягає в тому, що на підприємствах не рідко не має чіткого розуміння, як правильно організувати контроль, це створює ряд проблем. Основні причини цього наступні: відсутність працівників відповідної кваліфікації, методик, систем показників оцінки тощо.

З метою посилення контролю особливу увагу необхідно приділити перевірці економічної ефективності і доцільності операцій підприємств. Для підвищення оперативності контролю на підприємствах важливе

значення мають правильна організація кількісно-сумового обліку цінностей у місцях зберігання продукції, раціональне здійснення операцій під час надходження і реалізації продукції, ефективне використання коштів [12, с. 4].

Внутрішній контроль витрат підприємства здійснюється на різних стадіях (рис. 3).

Система внутрішнього контролю впливає як на фінансовий стан так і на результати діяльності суб'єктів господарювання. Для забезпечення об'єктивності та якості висновків і пропозицій, необхідно оптимізувати організаційну побудову як контрольного процесу у цілому, так і кожної з контрольних процедур.

Дослідження питання обліку та організації системи внутрішнього контролю витрат дає змогу визначити основні напрямки вдосконалення організації внутрішнього контролю на підприємствах: успішне виконання поставлених завдань повинно будуватись на принципах, які мають фундаментально-методологічне значення для побудови системи внутрішнього контролю на підприємстві; внутрішній контроль має забезпечити правильність формування собівартості продукції (робіт, послуг); ефективним методом контролю є перевірка правильності і до-

кументальної обґрунтованості списання витрат. Організація контрольного процесу і реалізація його на практиці потребує дотримання в обов'язковому порядку цілого ряду вимог, зокрема: розробити систему планових показників і систему стандартів за напрямками діяльності; за кожним окремим об'єктом управління конкретизувати етапи контрольного процесу; для всіх об'єктів контролю попередньо встановити масштаб допустимих відхилень [9].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, ефективна система організації обліку та контролю матеріальних витрат будь-якого сільськогосподарського підприємства визначає необхідність налагодження функціональних обов'язків працівників, документообороту, статей калькуляцій в підсистемах економічної інформації. Цього можна досягти шляхом розробки внутрішніх стандартів контролю, удосконалення нормативно-правової бази стосовно організації обліку та внутрішнього контролю, а також доцільно було б на сільськогосподарських підприємствах ввести посаду внутрішнього аудитора, який би здійснював посилені контрольні функції за матеріальними витратами. Це дасть змогу отримати максимум достовірної та своєчасної інформації для користувачів в найбільш прийнятному вигляді.

Рис. 3. Стадії внутрішнього контролю витрат підприємства

Джерело: [9]

Література

1. Михальчишина Л. Г. Матеріальні ресурси та визначення їх складових: обліково-економічний огляд / Л. Г. Михальчишина // Вісник ЖДТУ. 2010 № 3 (53). URL: <http://ven.ztu.edu.ua/article/viewFile/67180/64301>
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затв. Наказом Міністерства фінансів України: від 07.02.2013 р. № 73. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13/print1370326239541384/>
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: затв. Наказом Міністерства фінансів України від 31.12.99 № 318. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00-13.04.2013>
4. Податковий облік матеріальних витрат. URL: <https://dtk.com.ua/show/1cid04704.html>
5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність: Закон України: від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
6. Положення про документальне забезпечення записів в бухгалтерському обліку. Затверджено наказом Міністерства України від 24 травня 1996 р. № 88. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95>
7. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / Ф. Ф. Бутинець. 8-ме вид., доп. і перероб. Житомир: ПП «Рута», 2009. 912 с.
8. Разборська О. О., Михальчишина Л. Г. Перспективи розвитку операційного аудиту в системі внутрішнього контролю / О. О. Разборська, Л. Г. Михальчишина // Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. 2014. № 2. URL: https://scholar.google.com.ua/scholar?cluster=16270792620414841566&hl=ru&as_sdt=2005&scioldt=0,5
9. Головацька С. І. Внутрішній контроль витрат підприємства: організаційно-методичні аспекти / С. І. Головацька, О. П. Сашко // Молодий вчений. 2016. № 5. С. 36–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_5_12/
10. Максимова В. Ф. Внутрішній контроль економічної діяльності промислового підприємства: системний підхід до розвитку [Текст]: монографія / В. Ф. Максимова. К.: АВРІО, 2005. 264 с.
11. Бутинець Ф. Ф., Виговська Н. Г., Малюга Н. М., Петренко Н. І. Контроль і ревізія: Підручник / За ред. проф. Ф. Ф. Бутинца. 3-е вид., доп. і перероб. Ж.: ПП «Рута», 2002. 544 с.
12. Яценко В. М. Внутрішній контроль на підприємствах України: проблеми розвитку та шляхи вирішення // Бухгалтерський облік і аудит. 2010. № 11. С. 3–7.

References

1. Mykhaljchyshyna L. Gh. Materialni resursy ta vyznachennja jikh skladovykh: oblikovo-ekonomichnyj oghljad / L. Gh. Mykhaljchyshyna // Visnyk ZhDTU. 2010. # 3 (53). URL: <http://ven.ztu.edu.ua/article/viewFile/67180/64301>
2. Nacionaljne polozhennja (standart) bukhghaltersjkogho obliku 1 «Zaghaljni vymoghy do finansovoji zvitnosti»: zatv. Nakazom Ministerstva finansiv Ukrajiny: vid 07.02.2013 r. # 73. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13/print1370326239541384/>
3. Polozhennja (standart) bukhghaltersjkogho obliku 16 «Vytraty»: zatv. Nakazom Ministerstva finansiv Ukrajiny vid 31.12.99 # 318. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00-13.04.2013>
4. Podatkovyj oblik materialjnykh vytrat. URL: <https://dtk.com.ua/show/1cid04704.html>
5. Pro bukhghaltersjkyj oblik ta finansovu zvitnistj: Zakon Ukrajiny: vid 16.07.1999 r. # 996-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
6. Polozhennja pro dokumentaljne zabezpechennja zapysiv v bukhghaltersjkomu obliku. Zatverdzheno nakazom Ministerstva Ukrajiny vid 24 travnja 1996 r. #88. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95>
7. Butynecj F. F. Bukhghaltersjkyj finansovyj oblik: pidruchnyk dlja studentiv specialnosti «Oblik i audyt» vyshnykh navchalnykh zakladiv / F. F. Butynecj. 8-me vyd., dop. i pererob. Zhytomyr: PP «Ruta», 2009. 912 s.
8. Razborsjka O. O., Mykhaljchyshyna L. Gh. Perspektyvy rozvytku operacijnogho audytu v systemi vnutrishnjogho kontroly / O. O. Razborsjka, L. Gh. Mykhaljchyshyna // Zbirnyk naukovykh pracj VNAU. Serija: Ekonomichni nauky. 2014. #2. URL: https://scholar.google.com.ua/scholar?cluster=16270792620414841566&hl=ru&as_sdt=2005&scioldt=0,5
9. Gholovacjka S. I. Vnutrishnij kontrolj vytrat pidpryjemstva: orghanizacijno-metodychni aspekty / S. I. Gholovacjka, O. P. Sashko // Molodyj vchenyj. 2016. # 5. S. 36–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_5_12/
10. Maksimova V. F. Vnutrishnij kontrolj ekonomichnoji dijalnosti promyslovogho pidpryjemstva: systemnyj pidkhid do rozvytku [Tekst]: monoghrfija / V. F. Maksimova. K.: AVRIO, 2005. 264 s.
11. Butynecj F. F., Vyghovsijka N. Gh., Maljugha N. M., Petrenko N. I. Kontrolj i revizija: Pidruchnyk / Za red. prof. F. F. Butynca. 3-e vyd., dop. i pererob. Zh.: PP «Ruta», 2002. 544 s.
12. Jacenko V. M. Vnutrishnij kontrolj na pidpryjemstvakh Ukrajiny: problemy rozvytku ta shljakhy vyrishennja // Bukhghaltersjkyj oblik i audyt. 2010. # 11. S. 3–7.

Гадзевич Олег Іванович

кандидат економічних наук, доцент

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Гадзевич Олег Иванович

кандидат экономических наук, доцент

Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки

Gadzevych Oleg

PhD in Economics, Associate Professor

Lesya Ukrainka Eastern European National University

Матвійчук Іванна Олегівна

кандидат економічних наук, старший викладач

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Матвийчук Иванна Олеговна

кандидат экономических наук, старший преподаватель

Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки

Matviichuk Ivanna

PhD in Economics, Senior Lecturer

Lesya Ukrainka Eastern European National University

DOI: 10.25313/2520-2294-2019-9-5195

**ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ
ВІД ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ ДЕНЕЖНЫХ ПОТОКОВ
ОТ ОПЕРАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

**FACTORS INFLUENCING THE CASH FLOW
FROM OPERATING ACTIVITIES**

Анотація. У статті розглядається проблема формування грошових потоків від операційної діяльності, які є основним джерелом генерування грошових коштів на підприємстві. Грошовий потік відіграє важливу роль в управлінні ліквідністю. З цієї точки зору, ключовою сферою діяльності є операційна сфера, оскільки вона відображає грошові потоки основних видів діяльності кожного суб'єкта господарювання.

У статті проаналізовано зовнішні чинники формування грошових потоків від операційної діяльності, над якими підприємство не має прямого впливу і може лише адаптувати свою діяльність до змін зовнішнього середовища. Запропоновано існуючий перелік зовнішніх чинників формування грошових потоків від операційної діяльності доповнити такими: загальна макроекономічна ситуація та бізнес-цикл, життєвий цикл продукту та бар'єри для входу, позиція підприємства на ринку та обсяг її зовнішньоекономічної діяльності, можливість зміни структури та асортименту виробництва відповідно до потреб ринку, можливості застосування цінової конкуренції та можливість коригування цін реалізованих товарів і послуг до цін виробничих факторів.

Встановлено, що внутрішні чинники грошових потоків від операційної діяльності є відображенням політики управління грошовими потоками підприємства. Виявлено та проаналізовано вплив прийняття основних управлінських рішень, що стосуються діяльності підприємства, у тому числі вибір управління запасами, готівкою, дебіторською заборгованістю та зобов'язаннями, цінова політика.

Стаття є теоретичною і дає основу для подальших емпіричних досліджень.

Ключові слова: грошовий потік, операційна діяльність, фінансова ліквідність, управління грошовими потоками.

Аннотация. В статье рассматривается проблема формирования денежных потоков от операционной деятельности, которые являются основным источником генерирования денежных средств на предприятии. Денежный поток играет важную роль в управлении ликвидностью. С этой точки зрения, ключевой сферой деятельности является операционная сфера, поскольку она отражает денежные потоки основных видов деятельности каждого предприятия.

В статье проанализированы внешние факторы формирования денежных потоков от операционной деятельности, над которыми предприятие не имеет прямого влияния и может только адаптировать свою деятельность к изменениям внешней среды. Предложено существующий перечень внешних факторов формирования денежных потоков от операционной деятельности дополнить следующими: общая макроэкономическая ситуация и бизнес-цикл, жизненный цикл продукта и барьеры для входа, позиция предприятия на рынке и объем ее внешнеэкономической деятельности, возможность изменения структуры и ассортимента производства в соответствии с потребностями рынка, возможности применения ценовой конкуренции и возможность корректировки цен реализуемых товаров и услуг с ценами производственных факторов.

Установлено, что внутренние факторы денежных потоков от операционной деятельности являются отражением политики управления денежными потоками предприятия. Выявлено и проанализировано влияние принятия основных управленческих решений, касающихся деятельности предприятия, в том числе выбор управления запасами, наличными, дебиторской задолженностью и обязательствами, ценовая политика.

Статья является теоретической и дает основу для дальнейших эмпирических исследований.

Ключевые слова: денежный поток, операционная деятельность, финансовая ликвидность, управление денежными потоками.

Summary. The article deals with the problem of forming cash flows from operating activities, which are the main source of cash generation at the enterprise. Cash flow plays an important role in managing liquidity. From this point of view, the key area of activity is the operational area as it reflects the cash flows of the core activities of each enterprise.

The article analyzes the external factors of formation of cash flows from operating activities, over which the enterprise has no direct influence and can only adapt its activity to changes in the external environment. The existing list of external factors of forming cash flows from operating activities is proposed to be supplemented by the following: general macroeconomic situation and business cycle, product life cycle and barriers to entry, position of the enterprise on the market and volume of its foreign economic activity, possibility of changing the structure and assortment of production in accordance with market needs, the possibility of applying price competition, and the ability to adjust the prices of goods and services sold to the prices of production factors.

It is established that the internal factors of cash flows from operating activities are a reflection of the enterprise cash flow management policy. The influence and decision making of the basic management decisions concerning the activity of the enterprise, including the choice of inventory management, cash, accounts receivable and liabilities, pricing policy, is identified and analyzed.

The paper is theoretical and provides the basis for further empirical research.

Key words: cash flow, operating activities, financial liquidity, cash flow management.

Постановка проблеми. Грошові потоки від операційної діяльності є основним джерелом генерування грошових коштів на підприємстві, наявність яких є обов'язковою умовою для функціонування будь-якого суб'єкта господарювання в економічній системі. Вони є основою фінансової ліквідності, що характеризується спроможністю суб'єкта господарювання здійснювати розрахунки за своїми зобов'язаннями як за рахунок грошових коштів отриманих від операційної діяльності, так і за рахунок коштів отриманих від реалізації окремих елементів майнового комплексу підприємства [2]. Без збереження оптимального рівня ліквідності суб'єкт господарювання не може конкурувати на світовому ринку, де кількість конкурентів постійно зростає. Конкуренція між підприємствами вимагає постійного пристосування до мінливих умов, технологічного удосконалення, що обумовлює значні

капіталовкладення. Найбільш частою причиною банкрутства підприємств зазвичай є негативний грошовий потік. Таким чином, ефективне управління грошовими потоками підприємства є необхідністю та передбачає використання системного підходу.

У процесі управління підприємством приймаються рішення щодо формування грошових потоків та визначення тривалості фінансового циклу. В основному це стосується прийняття рішень, що пов'язані з мінімальним рівнем запасів, відстроченням терміну сплати, надання комерційного кредиту, прийняття умов оплати, пропонованих постачальниками, цінової політики або прийнятої фінансової стратегії.

Множинність чинників, що визначають ефективність впливу на грошові потоки підприємства, їх тісний взаємозв'язок, висока невизначеність зовнішнього середовища підприємства в сукупності можуть бути адекватно сприйняті для подальшого

прийняття управлінських рішень тільки через розгляд грошових потоків як складної динамічної системи, що функціонує в системі більш високого рівня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розробку теоретико-методологічних основ визначення сутності грошового потоку підприємства, процесів його формування та використання зроблено такими зарубіжними та вітчизняними науковцями як Берстайн Л. А. [1], Білик М. Д. [2], Бланк І. О. [3], Заремба Є. М. [6], Кузнецова І. Д. [7], Савицька Г. В. [10] та інші. Проте, не повною мірою досліджені чинники, які впливають на формування, зміну грошових потоків від операційної діяльності підприємства, що є необхідним для ефективного управління ними та забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості підприємства.

Метою статті є виявлення та оцінка чинників, що формують грошові потоки в операційній діяльності та впливають на прийняття ефективних управлінських рішень на підприємстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Грошовий потік — це надходження та витрачання коштів підприємства в процесі господарської діяльності. Різниця між ними по кожному окремому виду діяльності або по діяльності підприємства в цілому називається чистим грошовим потоком. Дані щодо грошових потоків використовуються для оцінки інвестиційних проектів, прогнозування банкрутства підприємства, оцінки фінансового стану підприємств, оцінки фінансових інструментів і, перш за все, управління ліквідністю. Надходження та витрачання грошових коштів на підприємстві є результатом багатьох економічних подій, які класифікуються відповідно до виду діяльності: інвестиційної, фінансової чи операційної діяльності [9, с. 420].

Оцінка грошових потоків дає змогу визначити, чи здатне підприємство регулювати операційні витрати і операційні надходження, чи здатне фінансувати інвестиції зі своїх власних коштів і розраховуватися за раніше понесеними зобов'язаннями у формі боргових інструментів. У випадку негативної оцінки, підприємство може втратити платіжний баланс і можливості до подальшого розвитку. Негативні наслідки можуть також сприяти необхідності зміни структури джерел фінансування.

На підприємствах можливі такі три ситуації:

- підприємство генерує позитивні грошові потоки від операційної діяльності, що дозволяє фінансувати розвиток у рамках прийнятої стратегії та передбаченої структури капіталу;
- грошові потоки від операційної діяльності підприємства є достатніми для покриття зобов'язань перед власниками та кредиторами без обмеження

майбутніх можливостей розвитку, але з неможливістю покриття поточних інвестиційних витрат; – надходження від поточної діяльності підприємства не є достатніми для погашення поточних зобов'язань, що порушує платіжний баланс і можливості розвитку в майбутньому. Це означає, що амортизація не використовується належним чином і виникає необхідність продажу основного засобу для отримання грошових коштів, що дозволить підприємству продовжувати працювати на ринку.

При аналізі чинників, що впливають на грошові потоки від операційної діяльності, можна виділити як зовнішні, так і внутрішні фактори. Найбільш повний перелік факторів, що впливають на формування грошових потоків підприємства, запропоновано Мордовцевим О. С. та Лисицьким М. С. [8]. До зовнішніх чинників формування грошових потоків підприємства належать: кон'юнктура товарного та фондового ринків, система оподаткування підприємств, сформована практика кредитування поставальників і покупців продукції, система здійснення розрахункових операцій господарюючих суб'єктів, доступність фінансового кредиту, можливість залучення коштів безоплатного цільового фінансування. Внутрішні чинники включають: життєвий цикл підприємства, тривалість операційного циклу, сезонність виробництва і реалізації продукції, нагальність інвестиційних програм, амортизаційна політика підприємства, коефіцієнт операційного левериджу, фінансовий менталітет власників і менеджерів підприємства [8, с. 93].

Нами запропоновано перелік зовнішніх чинників формування грошових потоків від операційної діяльності доповнити такими:

1. Загальна макроекономічна ситуація та бізнес-цикл. Фінансова ситуація та ситуація з ліквідністю підприємства залежить від загальної макроекономічної ситуації та стадії бізнес-циклу, в якій зараз перебуває економіка країни. У фазі падіння та кризи спостерігається зростання безробіття, збільшення кількості збанкрутілих підприємств, скорочення виробництва, зайнятості, інвестицій, попиту та цін. Це означає, що суб'єкти господарювання реєструють зниження надходжень від операційної діяльності і намагаються компенсувати це, зменшуючи свої витрати. На стадії підйому, коли попит, ціни, інвестиції, виробництво та зайнятість зростають, безробіття зменшується, а кількість підприємств-банкрутів зростає, збільшується обсяг надходжень грошових коштів від операційної діяльності, що тягне за собою збільшення витрат. Підприємства, аналізуючи макроекономічну ситуацію, регулюють пропозицію попиту на пропоновані товари та послуги.

2. Життєвий цикл продукту та бар'єри для виходу. Життєвий цикл товару має особливе значення у випадку середньострокового прогнозу. Зазвичай життєвий цикл продукції дуже короткий, що вимагає частого виходу на ринок нових продуктів. Чим ближче до кінця циклу, тим менші грошові надходження від продажу, тому кожен суб'єкт господарювання постійно працює над створенням нових продуктів або послуг, тобто диверсифікує діяльність.

Бар'єри входу на ринки необхідно аналізувати двополярно. У випадку ринку, на якому працює підприємство — чим вищі витрати на вхід, тим краще, тому що тиск з боку конкуренції є нижчим. У випадку нових ринків збуту підприємства очікують оптимальних витрат на вхід, тобто тих, які дозволять їм за короткий час завоювати ринок, але збережуть велику групу дрібних конкурентів, які надають сильний ціновий тиск.

3. Позиція підприємства на ринку та обсяг її зовнішньоекономічної діяльності, що безпосередньо впливає на оборот підприємства. Чим міцніша позиція, тим краще реагує підприємство на зміни зовнішнього середовища. Малі підприємства без значної позиції на ринку можуть лише швидко пристосуватися до ринкової ситуації, тоді як великі з усталеними позиціями створюють попит на свою продукцію самі, вони можуть лобювати зміни, що сприяють їхній основній діяльності, що показує, що протекціонізм є метою стратегій управління основних гравців ринку.

Підприємство, що працює на міжнародному ринку, з одного боку, має можливість диверсифікувати зовнішні чинники, наприклад, продажі на багатьох ринках призводять до того, що економічна ситуація в конкретній країні має менший вплив на грошові потоки, з іншого боку, підприємство може зіткнутися з ризиком зміни обмінного курсу. Це може мати негативний або позитивний вплив на реальні грошові потоки в тому розмірі, в якому він перевищує операційну маржу. У цьому випадку керівництво може обмежити валютний ризик наявними інструментами фінансового ринку, тобто валютними опціонами, валютними свопами тощо. Правильне використання похідних інструментів позитивно впливає на рух грошових потоків, що піддаються валютному ризику.

4. Можливість зміни структури та асортименту виробництва відповідно до потреб ринку. Якщо виробниче підприємство працює в менш спеціалізованій галузі, що характеризується меншою капіталомісткістю, воно має більші можливості для задоволення ринкових потреб у суміжних галузях або зміни матеріалів, що використовуються. Іншими

словами, воно має більшу адаптивність. Це перш за все визначається структурою активів. Ефективність процесів коригування залежить також від різних обмежень або додаткових вимог, формалізованих у базі дозволів, нормативних актів, ліцензій, сертифікатів, стандартів, патентів, що відносяться до виду діяльності або конкретного продукту. Чим більша гнучкість підприємства, тим вище баланс чистого грошового потоку, тому що реакція на зміни в середовищі швидша, що в сучасних умовах є надзвичайно важливим джерелом конкурентних переваг і вказує на важливість здатності менеджерів приймати швидкі і точні рішення.

5. Можливості застосування цінової конкуренції та можливість коригування цін реалізованих товарів і послуг до цін виробничих факторів впливають з конкурентної позиції підприємства та правових норм. Якщо запропонований товар або послуга виділяється на тлі конкуренції, це дозволяє вільно формувати ціну, оскільки потенційний клієнт не буде керуватися ціною як єдиним критерієм при прийнятті рішень. Чим сильніше конкурентна позиція, тим сильніше впливає на ціни на ринку і можливість їх стимулювання та адаптації до цін виробничих факторів. У разі незначної частки ринку залишається необхідним пристосуватися до цін конкурентів, а не до цін виробничих факторів. Для деяких продуктів законодавчий орган або виробник надає ціновий діапазон, який не може бути перевищений, що обмежує прийняття рішення суб'єктом господарювання при формуванні цін. Її відсутність означає, що збільшення витрат на купівлю виробничих факторів не може бути компенсовано збільшенням надходжень від продажу продукту, що безпосередньо формує надлишок грошових потоків від операційної діяльності.

Внутрішні чинники, що формують операційні грошові потоки, відображають ті прийняті рішення, які безпосередньо залежать від волі керівництва. Ми пропонуємо доповнити існуючі чинники такими:

1. Цінова політика. Підприємства через цінову політику можуть впливати на грошові потоки від операційної діяльності. Проблему можна проаналізувати у двох аспектах: статичному та динамічному. Оцінка повинна враховувати нестабільність цін запропонованих товарів та ступінь зміни ціни продукту до ціни факторів. Коли поведінка конкурентів і потенційних клієнтів стабільна, ми маємо справу з ціновими рішеннями в статичному підході. У цьому випадку використовується інформація про цінову еластичність попиту, витрати і поведінку конкурентів з урахуванням жорсткості цін і позиції на ринку. Такий підхід може негативно вплинути на зміни грошових потоків, оскільки вони є по суті

динамічними. Це обґрунтовує застосування динамічного підходу до цінової політики підприємства з урахуванням елементів ризику змін та чинників, що визначають цінові зміни на ринку, що постійно розвивається. Мета цінової політики полягає в тому, щоб знайти такий рівень, при якому обсяг надходжень грошових коштів буде максимальним, що не завжди означає зростання цін.

2. *Кредитна політика щодо контрагентів*, що передбачає термін кредитування, розмір лімітів, наданих за торговим кредитом, правила стягнення боргів та умови застосування цінових знижок.

Оцінка платоспроможності контрагента та прийнятності рівня його ризику неплатоспроможності проводиться з використанням різних методів — кількісних, якісних або змішаних [11]. На практиці тест довіри до контрагента базується на принципі 5C — character, capacity, capital, collateral, conditions, які перевіряють платіжні можливості ділового партнера [4]. Загальна характеристика підприємства, забезпеченість активами, а також умови зовнішнього середовища функціонування, підлягають якісному аналізу, що залежить від суб'єктивної оцінки аналітика. Дослідження фінансового потенціалу та покриття капіталу відбувається за допомогою об'єктивного коефіцієнтного аналізу. Варто зазначити, що основною сферою інтересу в кредитній політиці є вибір між діями, спрямованими на збільшення дебіторської заборгованості, та діяльністю, спрямованою на збільшення залишку готівки, з урахуванням часу її надходження.

3. *Управління дебіторською заборгованістю*. Кредитна політика пов'язана з проблемою управління дебіторською заборгованістю, яка в основному стосується політики знижок, що дозволяє контролювати вартість (сезонні знижки, оптові ціни, функціональні) та час грошових надходжень (знижки за попередню оплату), питання забезпечення стягнення заборгованості, що також впливає на ймовірність та швидкість погашення дебіторської заборгованості.

Для поліпшення фінансової ліквідності підприємства, що має дебіторську заборгованість, можна використовувати додаткові інструменти для досягнення ефекту фінансового важеля. Відступлення права вимоги, факторинг або форфейтинг дозволяють достроково отримувати кошти, які є джерелом дебіторської заборгованості. Їх використання на практиці безпосередньо впливає на збільшення грошових надходжень.

4. *Управління запасами*, основна мета якого полягає у формуванні такого їх рівня, який забезпечить безперервність процесу виробництва та продажу при мінімізації витрат на їх створення (які включають витрати, пов'язані з замовленням, доставкою та

його прийняттям), технічне обслуговування (фінансування, зберігання та моральне старіння запасів) і вичерпання (відсутність запасів означає відсутність можливості продовжувати здійснення звичайної діяльності) [12, с. 785]. Вибір стратегії управління запасами полягає у визначенні їх оптимальної структури. Виходячи з цього, існують три основні стратегії: агресивна, компромісна та консервативна. Агресивна стратегія полягає у фінансуванні на короткостроковій основі. Цей підхід є ризикованим. Консервативна стратегія полягає у фінансуванні на довготривалій основі. Ця стратегія мінімізує ризик ліквідності, але обмежує можливості з розширення діяльності. Під час компромісної стратегії матеріальні ресурси фінансуються як за рахунок довготривалих, так і за рахунок короткострокових активів.

5. *Рівень використання комерційного кредиту у відносинах з постачальниками (умови виплати поточних зобов'язань)*. На виробничому чи торговельному підприємстві володіння матеріалами, сировиною або товарами є важливим елементом операційної діяльності, що перетворюється на використання готівки для придбання цих компонентів активів для переробки або перепродажу. Збільшення потенціалу підприємства досягається, коли закуплені матеріали або товари можуть бути сплачені з затримкою.

6. *Можливість вибору обсягу та структури резервів для майбутніх зобов'язань*. У процесі прийняття рішень підприємства важливим елементом є оцінка зобов'язань, для яких будуть створені резерви. Це дуже важливий елемент з точки зору грошових потоків від операційної діяльності, особливо у випадку використання непрямого методу для їх оцінки. Рішення про створення резерву для зобов'язань призводять до витрат, але не до втрат.

Висновки. Грошові потоки від операційної діяльності є основним елементом оцінки ризику втрати довгострокової фінансової ліквідності, що підтверджує, що фінансові менеджери підприємств повинні контролювати всі чинники, що їх формують. Негативне сальдо грошових потоків, рівнозначно ризику втрати ліквідності, що вимагає зміни поточної фінансової стратегії.

У сучасних умовах господарювання практично всі підприємства знаходяться в умовах незалежного вибору свого стратегічного і тактичного розвитку. Першочерговим завданням суб'єктів господарювання стало самофінансування своєї діяльності. Грошові потоки можна охарактеризувати як систему «грошового кровообігу» господарського організму підприємства, ефективно управління якими є найважливішим показником його «фінансового здоров'я», критерієм забезпечення тривалого комерційного успіху.

Література

1. Бернштейн Л. А. Анализ финансовой отчётности: теория, практика и интерпретация: Пер. с англ. / Науч. ред. перевода чл.-корр. РАН И. И. Елисеева. Гл. редактор серии проф. Я. В. Соколов. — М.: Финансы и статистика, 2003. 624 с.
2. Білик М. Д. Грошові потоки підприємств у мікро- та макроекономічному аспекті / М. Д. Білик, С. І. Надточій // Фінанси України. 2013. № 6. С.133–147.
3. Бланк И. А. Управление финансовой стабилизацией предприятия / И. А. Бланк. К.: Ника-Центр, Эльга, 2010. 496 с.
4. Васильчак С. В. Оцінка кредитоспроможності позичальника як один із методів забезпечення економічної безпеки банку / С. В. Васильчак, Л. Р. Демус // Науковий вісник НЛТУ України. 2012. № 22.1. С. 158.
5. Дорошенко А. П. Оцінка ліквідності та платоспроможності в контексті діагностики загального фінансового стану підприємства / А. П. Дорошенко. // Ефективна економіка. 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_2_37
6. Заремба Є. М. Грошові потоки підприємства: сутність і класифікація / Є. М. Заремба // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2012. Вип. 2 (23). С. 87–92.
7. Кузнецова И. Д. Управление денежными потоками: учебное пособие / И. Д. Кузнецова. Иваново: ИГХТУ, 2008. 193 с.
8. Мордовцев О. С. Методичний підхід до організації управління грошовими потоками промислового підприємства / О. С. Мордовцев, М. С. Лисицький // Вісник Національного технічного університету «ХПІ» (економічні науки): зб. наук. пр. Харків: НТУ «ХПІ», 2018. № 37 (1313). С. 90–95.
9. Олександренко І. В. Діагностика ліквідності та платоспроможності підприємства / І. В. Олександренко // Актуальні проблеми економіки. 2014. № 6 (156). С. 419–426.
10. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посіб. / Г. В. Савицька / 3-тє вид., випр. і допов. К.: Знання, 2007. 668 с.
11. Чайковський Я. Удосконалення методики комплексної оцінки кредитоспроможності позичальника / Я. Чайковський // Вісник НБУ. 2014. № 11. С. 30–34.
12. Чуприна Л. В. Роль управління запасами у підвищенні ефективності управління підприємством / Л. В. Чуприна, В. М. Намазова // Молодий вчений. № 4 (44). 2017. С. 784–788.

References

1. Bernstein L. (2003). Analiz finansovoi otchotnosti: teoriia, praktyka i interpretatsiia [Analysis financial accounting: theory, practice and interpretation. M.: Finance and Statistics. 624 p.
2. Bilyk M., Nadtochii S. (2013). Hroshovi potoky pidpriemstv u mikro- ta makroekonomichnomu aspekti [Cash flows in microeconomic and macroeconomic aspect]. Finansy Ukrainy. Vol. 6. P. 133–147.
3. Blank I. (2010). Upravlenie finansovoi stabilizatsiei predpriatiya [Management of financial stabilization company]. Nika-Center, Elga, Kyiv. 496 p.
4. Vasylychak S., Demus, L. (2012). Otsinka kredytopromozhnosti pozychalnyka yak odyin z metodiv zabezpechenia ekonomichnoi bezpeky banku [Assessment of the borrower's creditworthiness as one of the methods of ensuring the economic security of the bank]. Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy (Research Bulletin of the Ukrainian National Forestry University). Vol. 22 (1). P. 154–161.
5. Doroshenko A. (2013). Ocinka likvidnosti ta platospromozhnosti v konteksti diaghnostyky zaghajnogho finansovogho stanu pidprijemstva [Assessment of liquidity and solvency in the context of diagnosing the general financial condition of the enterprise]. Efektyvna ekonomika. Vol. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_2_37
6. Zarembo E. (2012). Hroshovi potoky pidpriemstva: sutnist i klasyfikatsiia [Cash flows of enterprise: the nature and classification]. Problemy teorii ta metodologii bukhgalterskoho obliku, kontroliu i analizu. Vol. 2 (23). Pp. 87–92.
7. Kuznetsova I. (2008). Upravlenie denezhnymi potokami predpriatiia [Cash flow management]. Ivanovo: YHHTU. 193 p.
8. Mordovcev O., Lysycykij M. (2018) Metodychnyj pidkhid do orghanizaciji upravlinnjam ghroshovymy potokamy promyslovogho pidprijemstva [Methodical approach to the organization of cash flow management of an industrial enterprise]. Visnyk Nacionaljnogho tekhnichnogho universytetu «KhPI» (ekonomichni nauky): zbirnyk naukovykh pracj. Vol. 37 (1313). P. 90–95.
9. Oleksandrenko I. (2014). Diaghnostyka likvidnosti ta platospromozhnosti pidprijemstva [Diagnostics of liquidity and solvency of the enterprise]. Aktualjni problemy ekonomiky. Vol. 6 (156). P. 419–426.

10. Savitskaya G. (2007). Ekonomichnyy analiz diyalnosti pidpryyemstva [Economic analysis of activity of enterprise]. K.: Znannya. 668 p.

11. Chaikovskiy Ya. (2014). Udoskonalennia metodyky kompleksnoi otsinky kredytopromozhnosti pozychalnyka [Improved Methods of Complex Evaluation of the Creditworthiness of the Borrower]. Visnyk NBU. Vol. 11. P. 30–34.

12. Chupryna L., Namazova V. (2017). Rolj upravlinnja zapasamy u pidvyshhenni efektyvnosti upravlinnja pidpryyemstvom [The role of inventory management in improving the efficiency of enterprise management]. Molodyj vchenyj. Vol. 4 (44). P. 784–788.

Тірбах Леся Віталіївна

*кандидат економічних наук, викладач кафедри економіки
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*

Тирбах Леся Витальевна

*кандидат экономических наук, преподаватель кафедры экономики
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»*

Tirbakh Lesia

*Candidate of Economic Sciences
Pereyaslav-Khmelnytsky Gregory Skovoroda State University*

Чабан Галина Вікторівна

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і оподаткування
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*

Чабан Галина Викторовна

*кандидат экономических наук,
доцент кафедры учета и налогообложения
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»*

Chaban Galina

*Candidate of Economic Sciences
Pereyaslav-Khmelnytsky Gregory Skovoroda State University*

DOI: 10.25313/2520-2294-2019-9-5199

АУДИТ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

АУДИТ В УКРАИНЕ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

AUDIT IN UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

Анотація. За період незалежності в Україні створено національну систему аудиту, яка сприяє розвитку національного господарства та демократизації суспільного життя країни. Структура, забезпечення та функціонування цієї системи продовжують удосконалюватися і по сьогодні відбувається активний розвиток незалежного аудиту й інтенсивне становлення ринку аудиторських послуг, проте залишається ряд проблем, які потребують пильної уваги зі сторони практиків та науковців.

Якість аудиту проявляється у відповідності результатів перевірки наведених у аудиторському висновку реальному стану діяльності підприємства, на якому проводився аудит. Проте, протиріччя інтересів між власниками підприємства, його керівництвом та зовнішніми користувачами – державними органами, кредиторами, інвесторами є суттєвим викликом для підготовки достовірного аудиторського висновку. Сучасний стан розвитку в Україні фінансового ринку, неналежний контроль з боку держави за станом економічної інформації, що подається зовнішнім групам користувачів, залежність українських аудиторів від оплати їх послуг зумовлюють можливість впливу керівника підприємства, що перевіряється, на підготовку аудиторського висновку. Все це актуалізує дослідження організації контролю якості аудиторських послуг в Україні.

Тому реформування системи аудиту в нашій країні є очевидною оскільки в даний час вона неефективно захищає інтереси суспільства від можливих банкрутств. Ефективна реформа матиме безліч позитивних наслідків не лише у структурі діяльності підприємств, але й в економіці України в цілому.

Зроблено висновок, що для ефективного функціонування системи контролю за якістю аудиторських послуг необхідним постає широке використання європейського досвіду з урахуванням діючої практики аудиту в Україні. Адже у світовій практиці аудит вже давно набув значного поширення і є обов'язковою частиною цивілізованого функціонування ринкової економіки.

Ключові слова: аудит, аудиторська діяльність, якість аудиторських послуг, аудитори, державне управління.

Аннотация. За период независимости в Украине создана национальная система аудита, которая способствует развитию национального хозяйства и демократизации общественной жизни страны. Структура, обеспечения и функционирования этой системы продолжают совершенствоваться и по сей день происходит активное развитие независимого аудита и интенсивное становление рынка аудиторских услуг, однако остается ряд проблем, требующих пристального внимания со стороны практиков и ученых.

Качество аудита проявляется в соответствии результатов проверки приведенных в аудиторском заключении реальному положению деятельности предприятия, на котором проводился аудит. Однако, противоречия интересов между собственниками предприятия, его руководством и внешними пользователями – государственными органами, кредиторами, инвесторами является существенным вызовом для подготовки достоверного аудиторского заключения. Современное состояние развития в Украине рынка, ненадлежащий контроль со стороны государства за состоянием экономической информации, представляемой внешним группам пользователей, зависимость украинских аудиторов от оплаты их услуг обуславливают возможность влияния руководителя проверяемого, на подготовку аудиторского заключения. Все это актуализирует исследования организации контроля качества аудиторских услуг в Украине.

Сделан вывод, что для эффективного функционирования системы контроля качества аудиторских услуг необходимым станет широкое использование европейского опыта с учетом действующей практики аудита в Украине. Ведь в мировой практике аудит уже давно широко распространен и является обязательной частью цивилизованного функционирования рыночной экономики.

Ключевые слова: аудит, аудиторская деятельность, качество аудиторских услуг, аудиторы, государственное управление.

Summary. Since independence, Ukraine has created a national audit system that promotes the development of the national economy and the democratization of the country's public life. The structure, support and functioning of this system continue to improve and to this day there is an active development of independent audit and the intensive formation of the market of audit services, however, a number of problems remain that require close attention from practitioners and scientists.

The quality of the audit is manifested in accordance with the results of the verification given in the audit report on the actual situation of the enterprise where the audit was conducted. However, the conflict of interests between the owners of the enterprise, its management and external users – government bodies, creditors, investors is a significant challenge for the preparation of a reliable audit report. The current state of development of the market in Ukraine, inadequate state control over the state of economic information provided to external user groups, the dependence of Ukrainian auditors on the payment of their services make it possible for the head of the auditee to influence the preparation of the audit report. All this updates the research of the organization of quality control of audit services in Ukraine.

It is concluded that for the effective functioning of the audit quality control system, the widespread use of European experience becomes necessary, taking into account current audit practices in Ukraine. Indeed, in world practice, audit has long been widespread and is an indispensable part of the civilized functioning of a market economy.

Key words: audit, audit activity, quality of audit services, auditors, public administration.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання з набуттям Україною незалежності, загостренням кризових явищ у національній економіці, висока конкуренція, зростанням зловживань в державному секторі та підприємницькій діяльності виникла потреба розвитку аудиторської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у наукове та практичне дослідження проблем та перспектив розвитку аудиту в Україні зробили українські вчені: Н. Кужельный, Е. Петрик [1], Ф. Бутинець [3, 4], Г. Давидов присвячують свої

дослідження питанням розвитку, організації аудиту та вказують на певну завершеність формування національної системи аудиту в країні. О. Редько в своїй праці [5] аналізує показники діяльності на ринку аудиторських послуг в Україні. Н. І. Дорош [11] досліджує організацію аудиторської діяльності та звертає увагу на контроль якості ринку аудиторських послуг в Україні, І. Пилипенко вважає, що «...необхідно удосконалювати нормативну базу котра регулює аудиторську діяльність...» [6с. 8]. Однак, вплив процесів глобалізації, трансформації багатьох

сфер економіки в Україні ставлять нові виклики у дослідженні проблем аудиту та перспектив його розвитку.

Мета дослідження. Провести аналіз основних проблем, що перешкоджають наданню якісних аудиторських послуг так, як, питання якості аудиторських послуг завжди є актуальним напрямом наукових досліджень як в Україні, так і в країнах світу. Визначити перспективні шляхи формування ефективної системи контролю за якістю аудиторських послуг в Україні. Проаналізувати законодавче регулювання Аудиторською палатою України, а саме стандартів та положень, за якими оцінюється політика і процедури контролю якості аудиторської діяльності.

Викладення основного матеріалу. Потреба в аудиті зростає при посиленні конкурентної боротьби на ринку. Регулярне проведення аудиту дозволить власникам підприємства системно вирішувати проблеми інноваційності, гнучкості та адаптивності до ситуації.

До останнього часу термін «аудит» розглядався тільки у зв'язку із фінансово-господарською діяльністю суб'єктів господарювання. За Законом України «Про аудиторську діяльність» аудит — це перевірка публічної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення достовірності їхньої звітності, обліку, його повноти, й відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам [1].

В Україні 22 квітня 1993 року було прийнято Закон України «Про аудиторську діяльність» та інші нормативні акти, якими керуються аудитори або аудиторські фірми при проведенні аудиту фінансової звітності підприємств. Аудит набув окремого інституту ринкової економіки до якого ставляться вимоги державного та міжнародного рівня та який має певні зобов'язання перед суспільством.

Майже 20 років аудит в Україні є легалізованим. За цей період часу були спроби його скасувати, зробити додатком до ревізії, відмінити або зменшити поле обов'язкового аудиту. Не дивлячись на зазначені перепони, аудит склався як професійна діяльність, виконує певні зобов'язання перед суспільством і має перспективи розвитку та удосконалення.

В даний час перед Україною постала низка принципово нових завдань, від результату вирішення яких залежатиме місце держави серед європейських країн та імідж у світі. Також це стосується й удосконалення проведення аудиту в процесі структурних зрушень в економіці України. Адже, з одного боку, здійснення фінансового контролю, бухгалтерського обліку та аудиторської діяльності відповідають

українському законодавству та мають свої особливості, а з іншого — інтеграційні економічні процеси зумовлюють потребу в гармонізації національних облікових систем і аудиторських механізмів у міжнародному та європейському масштабах. А тому, незалежний аудит як форма суспільного контролю за економічним життям держави набуває дедалі більшої актуальності та потребує вдосконалення його застосування.

Одним із інструментів, який допомагає розвивати міжнародні відносини є аудит, оскільки забезпечує довіру до перевіреної фінансової інформації для її користувачів різних рівнів (міжнародного, державного, урядового, підприємства). Згідно Закону України «Про аудиторську діяльність», аудит — перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил згідно із вимогами користувачів [1]. Дуже складно проводити аудит в умовах глобальної кризи і загального стану української економіки в умовах війни; коли відбуваються значні коливання у валютних курсах та зриваються поставки товарів й енергоресурсів. Інші проблеми представлені специфічними галузевими складнощами. Серед причин які впливають на якість аудиту доцільно виділити відмінності у стандартах роботи українських та міжнародних компаній, відсутність системи страхування аудиторських ризиків, а також недостатній рівень підготовки українських бухгалтерів і аудиторів. Перераховані причини негативно впливають на престиж професії та знижують рівень довіри бізнес-середовища до вітчизняного аудиторського ринку.

У сфері аудиторської діяльності суб'єктом управління і контролю є Аудиторська палата України, метою якої є створення системи незалежного фінансово-господарського контролю та сприяння раціональному господарюванню для забезпечення достовірного контролю за доходами і видатками власника та охорони інтересів держави. Крім того, Аудиторська палата України:

- здійснює сертифікацію осіб, які мають намір займатися аудиторською діяльністю; затверджує стандарти аудиту; затверджує програми підготовки аудиторів та за погодженням з Національним банком України програми підготовки аудиторів, які здійснюватимуть аудит банків;
- веде Реєстр аудиторських фірм та аудиторів;
- здійснює контроль за дотриманням аудиторськими фірмами та аудиторами вимог Закону України

- «Про аудиторську діяльність», стандартів аудиту, норм професійної етики аудиторів;
- здійснює заходи із забезпечення незалежності аудиторів при проведенні ними аудиторських перевірок та організації контролю за якістю аудиторських послуг;
 - регулює взаємовідносини між аудиторами в процесі здійснення аудиторської діяльності та у разі необхідності застосовує до них стягнення;
 - здійснює інші повноваження, передбачені Законом України «Про аудиторську діяльність» та Статутом Аудиторської палати України [3].

Досить новою сферою в Україні є аудиторська діяльність, тому в ній існують проблемні аспекти надання аудиторських послуг:

- недостатність методичних та теоретичних розробок з аудиторського контролю;
- брак достатнього досвіду аудиторської діяльності;
- недостатня кількість кваліфікованих аудиторських кадрів;
- недотримання аудиторами якості аудиторських послуг;
- недостатній контроль за видачею ліцензій аудиторам;
- низька довіра до аудитора;
- немає чіткого механізму формування ціни аудиторських послуг;
- існують проблеми комп'ютеризації аудиту.

Відсутність контролю на державному рівні викликала недовіру до надаваних аудиторських послуг в Україні. Ця проблема, мабуть, найбільш актуальна, оскільки на даний момент в Україні існує безліч малих і середніх підприємств, які в силу своїх невеликих доходів не можуть дозволити собі скористатися послугами великих перевірених аудиторських фірм. Такі підприємства змушені звертатися до приватних аудиторів, ризикуючи отримати неякісні аудиторські послуги [3].

Оцінці якості аудиту, як дотримання законодавства, стандартів аудиту та Кодексу професійної етики аудитора, поділяє й О. Ю. Редько, зазначаючи, що якість аудиторських послуг є системним дотриманням реальної професійної незалежності, вимог чинного законодавства та вимог стандартів аудиту, дотримання кодексу професійної етики [6, с. 182]. Автор звертає увагу на те, що якість аудиторських послуг є категорією, що перманентно змінюється, в залежності від рівня суспільних відносин та господарської практики країни [6, с. 181].

Формування ціни на послуги аудиту є важливою проблемою в аудиторській практиці України. Тому що, єдина система розрахунку вартості послуг аудиторської фірми відсутня, аудитори часто використо-

вують власну систему формування ціни. А також, постійне зростання кількості аудиторів на ринку спричиняє значне зниження ціни на аудиторські послуги у зв'язку конкуренцією, що, в свою чергу, впливає на зниження якості аудиту.

Для того щоб покращити якість аудиторських послуг потрібно підвищення відповідальності аудиторських фірм та аудиторів. Відповідно до законодавства України, розмір майнової відповідальності аудиторів не може перевищувати суми фактично завданої замовнику шкоди з вини аудитора. До аудиторів у випадку виявлення неодноразових фактів низької якості перевірок можуть застосовуватися стягнення у вигляді попередження, зупинення дії сертифікату на строк до одного року або його анулювання. Анульований сертифікат аудитор повинен повернути у термін, не більше 10 днів з моменту отримання витягу з рішення АПУ.

Варто зазначити, що рівень економічного та суспільного розвитку визначає ступінь сприйняття, розуміння та висунення вимог суспільством до послуг, що пропонуються на ринку. Так О. Р. Суха та О. В. Марчук звертають увагу на те, що якість послуг гарантує довіру громадськості до результатів роботи аудиторів, які, в свою чергу, мають демонструвати перед спостережними органами адекватність виконання своїх обов'язків [12]. Драч С. В. зауважує, що підвищення якісного рівня аудиторських послуг сприятиме очищенню аудиторів від випадкових людей, які ставлять прибутковість понад професійні стандарти [2, с. 36].

Аналізуючи сучасний стан української економіки в умовах кризи і війни; коли відбуваються значні коливання у валютних курсах та зриваються поставки товарів й енергоресурсів складно проводити аудит. Інші проблеми представлені специфічними галузевими складнощами. Серед них доцільно виділити відмінності у стандартах роботи українських та міжнародних компаній, відсутність системи страхування аудиторських ризиків, а також недостатній рівень підготовки українських бухгалтерів і аудиторів. Всі ці причини негативно впливають на престиж професії та знижують рівень довіри бізнес-середовища до вітчизняного аудиторського ринку.

Сучасний стан світової економіки зумовив вкрай негативні тенденції у діяльності вітчизняної фінансово-кредитної системи: запровадження тимчасових адміністрацій у діяльності банків, банкрутства банківських та небанківських фінансових установ тощо. Очевидно система аудиту не змогла завчасно обмежити такі суттєві втрати і потребує вдосконалення на сьогоднішньому етапі.

У світі дуже дбають про якість аудиту, адже від коректності його результатів залежить не лише

стабільність окремого підприємства, а й економіка країни загалом. Разом з тим, не завжди аудитори приділяють належну увагу такому важливому етапу аудиту, як його планування. На думку Патрисії Боттомлі, національного партнера з аудиту BDO (США), за допомогою планування можна забезпечити високу ефективність і якість аудиту. Під час свого нещодавнього виступу на міжнародній конференції з питань аудиту в Лас-Вегасі (США) вона наголосила на ключових моментах планування аудиту, з якими варто ознайомитися й українським аудиторам [4].

Патрисія Боттомлі радить на етапі планування намітити ті аудиторські процедури, які можуть бути застосовані до аудиту конкретного підприємства. Обов'язково слід дослідити компанію, аудит якої буде проводитися. Утім, це зовсім не означає, що аудитору потрібно знати абсолютно все про неї — це буде зайвим. Він повинен сфокусувати увагу на інформації, яка допоможе визначитися з аудиторськими процедурами, які застосовуватимуться для визначення тих сфер діяльності, які можуть містити ризики. Скажімо, плануючи аудит виробничого підприємства, важливо зрозуміти процес виробництва, набір транзакцій, які виконуються, і схему внутрішніх контролів. Тільки після цього можна переходити до вибірки та процедур тестування. Без розуміння виробничого процесу і вибірка, і обрана методологія тестування можуть бути віддаленими від практики й не забезпечити очікуваних результатів [4].

На нашу думку на етапі планування також слід приділити увагу оцінюванню внутрішніх контролів тому що, це дасть змогу зрозуміти, які ділянки бізнесу потребують глибшого аналізу, а які — більш поверхового, а також допоможе грамотно вибудувати послідовність застосування аудиторських процедур.

На думку Патрисії Боттомлі, аудиторам потрібно уникати механічного підходу до аудиту. Досить часто аудитори, плануючи свою роботу, беруться за ті процедури, які було застосовано під час попередньої перевірки. Це не зовсім правильно. Насамперед слід проаналізувати їх результативність. Якщо вони не принесли жодної користі, від них можна сміливо відмовлятися. Це суттєво заощадить час і значно підвищить продуктивність роботи. Тому планування — важлива складова аудиту, до якої потрібно ставитися дуже відповідально. Результат задовольнить і аудитора, і клієнта.

Щоб забезпечити якість аудиторських послуг потрібно, через запровадження нормативних вимог і внутрішніх стандартів та формування системи управління якістю в аудиторських фірмах. Тому нормативна база формується на перших двох рівнях регулювання аудиторської діяльності на першому

рівні — законодавче регулювання (державний рівень), на другому рівні — нормативно — методичне регулювання та контроль (рівень професійних організацій), а розробка і запровадження системи управління якістю здійснюється на третьому рівні — внутрішнє регулювання аудиторських організацій (рівень суб'єктів аудиторської діяльності).

Заборонено проведення аудиту відповідно до статті 20 Закону України «Про аудиторську діяльність», якщо розмір винагороди за надання аудиторських послуг не враховує необхідного для якісного виконання таких послуг часу, належних навичок, знань, професійної кваліфікації та ступінь відповідальності аудитора [7], проте нічого не вказано про репутацію, порядність як основ моральної гарантії та довіри до аудиторської фірми чи авторитету до самого аудитора.

Стосовно АПУ, за останні роки було розроблено та затверджено ряд положень щодо даного питання, а саме:

- Концептуальну основу контролю аудиторської діяльності в Україні на основі рішення АПУ № 182/3 від 27.09.07 р. Метою даної концепції є забезпечення якості аудиторських послуг і задоволення потреб суспільства та вдосконалення процесу саморегулювання аудиторської діяльності.
- Концепція системи забезпечення якості аудиторських послуг в Україні прийнята рішенням АПУ № 249/6 від 26.04.2012 р. Метою даної концепції є адаптація законодавства України до законодавства ЄС.
- Положення про зовнішні перевірки систем якості аудиторських послуг яке діє із 1.09.2011 року і основною метою якого є забезпечення організації проведення зовнішніх перевірок системи контролю якості аудиторських послуг всіх суб'єктів аудиторської діяльності в Україні.
- Положення з національної практики контролю якості аудиторських послуг 1 «Організація аудиторськими фірмами та аудиторами системи контролю якості аудиторських послуг» від 27.09.2007 № 182/4 зі змінами згідно рішення АПУ № 232/9 від 30.06.2011 р. зазначено, що аудиторські фірми та аудитори, які займаються аудиторською діяльністю індивідуально як фізичні особи — підприємці, зобов'язані розробити політику та процедури контролю якості аудиторських послуг та отримати підтвердження Аудиторської палати відповідності системи контролю якості аудиторських послуг.
- Положення про Комітет з контролю за якістю аудиторських послуг (від 20.05.2010 № 215/9) визначає правовий статус, основні завдання,

повноваження та організацію роботи Комітету з контролю за якістю аудиторських послуг [13].

Для здійснення зовнішнього контролю якості аудиторських послуг здійснюється на основі чинного законодавства України формується АПУ. Безпосередньо організацію та забезпечення проведення зовнішніх перевірок якості аудиторських послуг здійснює Комітет з контролю за якістю аудиторських послуг, який діє від імені і за дорученням АПУ.

А на рівні суб'єктів аудиторської діяльності здійснюється внутрішній контроль. Проводиться безпосередньо самими суб'єктами аудиторської діяльності і направлений на контроль якості виконання відповідних процедур, які відповідають розробленій в внутрішньо фірмовій політиці.

Відповідно до закону України «Про аудиторську діяльність» встановлена норма, відповідно до якої на Аудиторську палату України покладено повноваження, зокрема, щодо здійснення заходів із організації контролю якості аудиторських послуг в Україні. На виконання цієї норми з 2007 року при АПУ працює Комітет з контролю якості аудиторських послуг (далі — Комітет з контролю якості).

Щоб підвищити якість аудиторських послуг рішенням АПУ від 31.01.2013 р. № 264/6 введена вимога, згідно з якою для виконання завдань з обов'язкового аудиту, починаючи з фінансової звітності за звітні періоди з 1 січня 2013 року, аудиторські фірми та аудитори зобов'язані пройти перевірку системи контролю якості аудиторських послуг.

Варто зазначити, що проекту Закон про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність (реєстр. № 6016 від 03.02.2017 р.) передбачає створення системи суспільного нагляду за аудиторською діяльністю — це не ноу-хау проекту № 6016, а вимога 43-ї Директиви ЄС про обов'язковий аудит, так само як і те, що керувати таким органом повинні не практикуючі особи, добре обізнані у сферах, що стосуються обов'язкового аудиту. Зазначений орган повинен нести кінцеву відповідальність та нагляд за атестацією аудиторів, їх безперервним навчанням, реєстрацією, прийняттям стандартів, системою забезпечення якості [10].

Провівши аналіз законопроекту право на обов'язковий аудит матимуть суб'єкти аудиторської діяльності, які пройшли перевірку системи контролю якості аудиторських послуг, за основним місцем роботи в яких працює не менше трьох аудиторів та застрахували цивільно-правову відповідальність перед третіми особами. А що до суб'єктів які матимуть право проводити обов'язковий аудит підприємств аудиторської діяльності, що становлять суспільний інтерес, то за основним місцем роботи в таких ау-

диторських фірмах має працювати не менше п'яти аудиторів із загальною чисельністю штатних працівників, які залучаються до виконання завдань, не менше п'ятнадцяти осіб.

Зазначу, що наразі в Реєстрі аудиторських фірм і аудиторів, який веде Аудиторська палата України, значиться близько тисячі суб'єктів аудиторської діяльності. Аналіз структури включених до Реєстру суб'єктів аудиторської діяльності показує, що приблизно у 500 аудиторських фірмах за основним місцем роботи працює три і більше аудиторів; у 300 аудиторських фірмах за основним місцем роботи працює п'ять і більше аудиторів, з яких приблизно у 50 загальна чисельність штату — більше 15 осіб. Тобто на даний час потенційно близько 50% суб'єктів аудиторської діяльності мають можливість проводити обов'язковий аудит [10].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Провівши дослідження можна дійти висновку, що аудит є не досконалою сферою підприємницької діяльності, тому має ряд недоліків. В даний час контроль за якістю аудиторських послуг в Україні не дає потрібних результатів. Тому, для формування ефективної системи контролю за якістю аудиторських послуг, на нашу думку, необхідно забезпечити виконання таких вимог:

- контроль якості аудиторських послуг повинен здійснюватися на рівні всіх суб'єктів аудиторської діяльності;
- потрібно ввести запровадження критеріїв, стандартів оцінювання аудиторських послуг, які дозволять об'єктивно оцінювати роботу суб'єктів аудиторської діяльності, як на зовнішньому рівні, так і на внутрішньому рівні;
- вдосконалити систему сертифікації аудиторів, підвищити якість аудиторських послуг за рахунок провадження регулярних програм навчання, підготовки та перепідготовки аудиторів;
- доцільно провести вдосконалення методик і процедур роботи суб'єктів аудиторської діяльності;
- формування зацікавленості та необхідності розвитку даної професії як на рівні держави, так і на рівні підприємств різних галузей;
- поглибити співпрацю професійних аудиторських організацій України з міжнародними та європейськими професійними організаціями бухгалтерів і аудиторів.

Покращення якості наданих аудиторських послуг можливо лише за допомогою створення незалежного від професії регулятора, особливо для суб'єктів суспільного інтересу, відповідно до Директив ЄС. Аудиторська палата та інші професійні організації, можуть поліпшити контроль за якістю

аудиторських послуг і забезпечити таку необхідну фінансову прозорість всій економіці України. Доцільно в Україні застосувати досвід європейських країн щодо посилення контролю за якістю проведеного аудиту та сертифікації аудиторів за міжнародними

стандартами. Як свідчить практика зважаючи на відкриті європейські кордони, варто пам'ятати, що підвищення якості аудиторських послуг прямо пов'язане з міжнародним визнанням українських аудиторів та новими для них перспективами.

Література

1. Аудит: практ. посobie / [А. Кузьминский, Н. Кужельный, Е. Петрик и др.]; под ред. А. Н. Кузьминского. К.: Учётинформ, 2008. 283 с.
2. Бойко О. Чим сьогодні занепокоєні аудитори різних країн світу: міжнародний досвід, на який варто звернути увагу. URL: <https://fz.ligazakon.net/#/articles/FZ001292> (2.111)
3. Бутинець Ф. Ф. Аудит: стан і тенденції розвитку в Україні та світі: монографія / Ф. Ф. Бутинець, Н. М. Малюга, Н. І. Петренко. Житомир: ЖДТУ, 2004. 564 с.
4. Бутинець Ф. Ф. Проблеми аудиту в Україні. Реформування обліку, звітності та аудиту в системі АПК України: стан та перспективи: зб. тез та виступів на II міжнар. наук.-практ. конф. К.: ННЦ Інститут аграрної економіки, 2006. С. 184–186.
5. Дорош Н. І. Аудит: Методологія і організація: монографія / Н. І. Дорош. К.: Знання, 2010. 402 с.
6. Пилипенко І. Національна система аудиту: проблеми становлення і розвитку. Бухгалтерський облік і аудит. 2007. № 3. С. 5–12.
7. Про аудиторську діяльність [Електронний ресурс]: Закон України № 3125-ХІІ від 22.04.1993 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>. (9)
8. Очеретько Т. І. Основні проблеми та перспективи розвитку аудиторської діяльності в Україні / Т. І. Очеретько, В. О. Євсєєнко // Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси. 2013. Вип. 10(4). С. 100–105. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10\(4\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(4)_17)
9. Скороход І. В. Організація та правове регулювання управління аудиторською діяльністю в Україні. Наше право. 2013. № 9. С. 105–109. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2013_9_21\(3,60\)](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2013_9_21(3,60))
10. Закон України «Про аудиторську діяльність» № 3126-12 від 22.04.93 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3125-12> (5,111).
11. Редько О. Ю. Аудит в Україні. Морфологія / Монографія. — К.: ДП «Інформ-аналіт. агенство». 2008. 493 с. (7,111).
12. Суха О. Р., Марчук О. В. Проблеми і перспективи контролю якості аудиту в Україні. URL: www.rstu.rv.ua/methods/asp/vd/v39ek39.doc. (8,111)
13. Южаніна Н. Аудиторська діяльність в Україні: шанс для об'єднання й розвитку. URL: <http://yuzhanina.in.ua/novini/item/174-audytorska-diialnist-v-ukraini-shans-dlia-obiednannia-i-rozvytku.html>

References

1. Audyт: prakt. posobye / [A. Kuz'mynskyy, N. Kuzhel'nyy, E. Petryk y dr.]; pod red. A. N. Kuz'mynskoho. — K.: Uch tynform, 2008. 283 s.
2. Boyko O. Chym s'ohodni zanepokoyeni audytory riznykh krayin svitu: mizhnarodnyy dosvid, na yakyy varto zvernuty uvahu. URL: <https://fz.ligazakon.net/#/articles/FZ001292> (2.111)
3. Butynets' F. F. Audyt: stan i tendentsiyi rozvytku v Ukrayini ta sviti: monohrafiya / F. F. Butynets', N. M. Malyuha, N. I. Petrenko. Zhytomyr: ZHDTU, 2004. 564 s.
4. Butynets' F. F. Problemy audytu v Ukrayini. Reformuvannya obliku, zvitnosti ta audytu v systemi APK Ukrayiny: stan ta perspektyvy: zb. tez ta vystupiv na II mizhnar. nauk.-prakt. konf. K.: NNTS Instytut ahrarnoyi ekonomiky, 2006. S. 184–186.
5. Dorosh N. I. Audyt: Metodolohiya i orhanizatsiya: monohrafiya / N. I. Dorosh. K.: Znannya, 2010. 402 s.
6. Pylypenko I. Natsional'na systema audytu: problemy stanovlennya i rozvytku. Bukhhalters'ky oblik i audyt. 2007. № 3. S. 5–12.
7. Pro audytors'ku diyal'nist' [Elektronnyy resurs]: Zakon Ukrayiny № 3125-XII vid 22.04.1993 r. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>. (9)

8. Ocheret'ko T. I. Osnovni problemy ta perspektyvy rozvytku audytors'koyi diyal'nosti v Ukraini / T. I. Ocheret'ko, V. O. Yevsyeyenko // Ekonomichni nauky. Ser.: Oblik i finansy. 2013. Vyp. 10(4). S. 100–105. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10\(4\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(4)_17)
9. Skorokhod I. V. Orhanizatsiya ta pravove rehulyuvannya upravlinnya audytors'koyu diyal'nistyu v Ukraini. Nashe pravo. 2013. № 9. S. 105–109. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2013_9_21 (3,60).
10. Zakon Ukrainy «Pro audytors'ku diyal'nist'» № 3126–12 vid 22.04.93 r. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3125-12> (5,111).
11. Red'ko O. YU. Audyt v Ukraini. Morfolohiya / Monohrafiya. — K.: DP «Inform- analit. ahenstvo». 2008. 493 s. (7,111).
12. Sukha O. R., Marchuk O. V. Problemy i perspektyvy kontrolyu yakosti audytu v Ukraini. URL: www.rstu.rv.ua/metods/asp/vd/v39ek39.doc (8,111)
13. Yuzhanina N. Audytors'ka diyal'nist' v Ukraini: shans dlya ob'yednannya y rozvytku. URL: <http://yuzhanina.in.ua/novini/item/174-audytorska-diialnist-v-ukraini-shans-dlia-obiednannia-i-rozvytku.html>

Чвіленко Лариса Анатоліївна

здобувач кафедри міжнародних фінансів

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Чивиленко Лариса Анатольевна

соискатель кафедры международных финансов

Киевского национального экономического университета имени Вадима Гетьмана

Chivilenko Larisa

Postgraduate of the Department of International Finance of

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

DOI: 10.25313/2520-2294-2019-9-5201

**ІННОВАЦІЙНІ ПАРАМЕТРИ РИНКОВИХ
ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ**
**ИННОВАЦИОННЫЕ ПАРАМЕТРЫ РЫНОЧНЫХ
ФИНАНСОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ**
**INNOVATIVE PARAMETERS OF MARKET
FINANCIAL TECHNOLOGIES**

Анотація. В статті визначено, що важливими рисами технологічних інновацій (генезис, розробка та розповсюдження нових товарних товарів, послуг та техніко-організаційних процесів) є їх невизначеність щодо досягнутого технічного та економічного успіху, зважаючи на ризики, непередбачуваності та прогнозування витрат на інновації. Представлена динаміка фінансування щорічних глобальних FinTech угод, глобальної кількості мега-раундів FinTech за період 2014–2018 років. Представлено типи взаємозв'язків між фінансами та інноваціями з виокремленням того, що радикальні інновації орієнтовані на високотехнологічні технології. Зазначено основні моменти діяльності FinTech та заходи підтримки стартапів FinTech для стимулювання інновації FinTech – підтримка, використання рішення FinTech для створення бізнес-можливостей для компаній FinTech; зміцнення довіри до нових технологій; прийняття сприятливої податково-бюджетної політики; поліпшення цифрового зв'язку; підтримка зростання цифрових фінансових послуг як в телекомунікаційному, так і в фінансовому секторах. Показано, що розширення фінансової доступності за допомогою цифрових послуг, таких як мобільні гроші, може відкрити нові можливості для бізнесу для фірм і інвесторів FinTech і як можливість для клієнтів переводити гроші між різними постачальниками, що дозволить скоротити витрати і збільшити адресний ринок для компаній FinTech, дозволивши їм охопити більше клієнтів за допомогою єдиної інтеграції. Показано, що для створення середовища, яке дійсно дозволяє впроваджувати інновації FinTech, зацікавлені сторони державного сектора повинні прагнути зрозуміти бізнес-бар'єри і розглянути весь пакет стимулів з точки зору фірм і інвесторів FinTech. Доведено, що створення екосистеми, в якій може процвітати FinTech, вимагає цілісного і багатовимірного підходу. Показано, що ринкові фінансові технології формують різні області, прискорюють виробництво, покращують якість життя, роблячи багато його аспектів більш ефективнішими.

Ключові слова: технологічні інновації, FinTech угоди, стартапи, екосистема підприємців прискорювачі FinTech, інкубатори, мега-раунди FinTech.

Анотация. В статье определено, что важными чертами технологических инноваций (генезис, разработка и распространение новых товарных продуктов, услуг и технико-организационных процессов) является их неопределенность относительно достигнутого технического и экономического успеха, несмотря на риски, непредсказуемости и прогнозирования затрат на инновации. Представлена динамика финансирования ежегодных глобальных FinTech соглашений, глобального количества мега-раундов FinTech за период 2014–2018 годов. Представлены типы взаимосвязей между финансами и инновациями с выделением того, что радикальные инновации ориентированы на высокотехнологические

технології. Указані основні моменти діяльності FinTech і заходи підтримки стартапів FinTech для стимулювання інновацій FinTech – підтримка, використання рішення FinTech для створення бізнес-можливостей для компаній FinTech; зміцнення довіри до нових технологій; прийняття сприятливої податково-бюджетної політики; покращення цифрової зв'язності; підтримка росту цифрових фінансових послуг як в телекомунікаційному, так і в фінансовому секторах. Показано, що розширення фінансової доступності з допомогою цифрових послуг, таких як мобільні гроші, може відкрити нові можливості для бізнесу для фірм і інвесторів FinTech і як можливість для клієнтів переводити гроші між різними постачальниками, що дозволить скоротити витрати і збільшити адресну ринок для компаній FinTech, дозволив їм охопити більше клієнтів з допомогою єдиної інтеграції. Показано, що для створення середовища, дійсно дозволяє впровадити інновації FinTech, зацікавлені сторони державного сектора повинні зрозуміти бізнес-бар'єри і розглянути весь пакет стимулів з точки зору фірм і інвесторів FinTech. Доказано, що створення екосистеми, в якій може процвітати FinTech, вимагає комплексного і багатовимірного підходу. Показано, що ринкові фінансові технології формують різні області, прискорюють виробництво, покращують якість життя, роблячи багато з них більш ефективними.

Ключові слова: технологічні інновації, FinTech угоди, стартапи, екосистема підприємців FinTech акселератори, інкубатори, мега-раунд FinTech.

Summary. The article identifies that the important features of technological innovation (genesis, development and distribution of new commodities, services and technical and organizational processes) are their uncertainty about the achieved technical and economic success, taking into account the risks, unpredictability and forecasting the cost of innovation. The dynamics of financing annual global FinTech deals, the global number of FinTech mega-rounds for the period 2014–2018 are presented. The types of relationships between finance and innovation are presented, with the emphasis that radical innovation is focused on high technology. Highlights of FinTech's activities and measures to support FinTech startups to drive FinTech innovation – support, use of FinTech solutions to create business opportunities for FinTech companies; building confidence in new technologies; adopting a favorable fiscal policy; improving digital communication; supporting the growth of digital financial services in both the telecommunications and financial sectors. Increasing financial affordability through digital services such as mobile money has been shown to open up new business opportunities for FinTech firms and investors, and as an opportunity for clients to transfer money between different suppliers, reducing costs and increasing the target market for FinTech companies, allowing them to reach more customers through unified integration. It has been shown that in order to create an environment that truly enables FinTech innovations, public sector stakeholders must strive to understand business barriers and consider the entire stimulus package from FinTech firms and investors. Creating an ecosystem where FinTech can thrive requires a holistic and multidimensional approach. Market-based financial technologies have been shown to shape different areas, accelerate production, improve quality of life, making many aspects of it more effective.

Key words: technological innovations, FinTech deals, startups, ecosystem of entrepreneurs FinTech accelerators, incubators, FinTech mega-rounds.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Для дослідження інноваційних параметрів ринкових фінансових технологій велике значення має взаємозв'язок між технологічними інноваціями та фінансами, який можна розглядати, як взаємодію між центральними структурними характеристиками та розвитком. Взагалі технологічні інновації можна розглядати як основне джерело економічної динаміки.

Наголосимо на тому, що технологічні інновації корелюються із заданими соціально-інституційними умовами, які формують процес технологічних інновацій і відрізняються не тільки в різних країнах, але і в секторах та регіонах. У зв'язку з цим поняття «національних інноваційних систем» набуло особливої наукової та політичної важливості. Також

у працях інституційного дослідження управління є поняття «соціальні системи виробництва та інновацій». Підкреслимо також важливість таких інституційних факторів, як наукова система, освітня система, ринок праці, виробничі відносини та фінансовий сектор, які у взаємодії зі структурами та стратегіями відповідних організацій формують фокусні сфери та процес інновацій.

Ці дослідження виявляють, взаємодію всіх інституційних факторів, які формують інноваційну систему та вбудована в неї корпоративна стратегія. З іншого боку, науковці виокремлюють факт, що фінансовий ринок слід розглядати як фундаментальну структуру в умовах інновацій, оскільки саме тут приймаються рішення для розподілу капіталу. Проте існує наукова думка, що умови фінансового ринку затримують, а не сприяють інноваціям.

З міжнародної порівняльної точки зору можна показати, що проблеми фінансування інновації були подолані різними країнами та часом. Отже, різні інноваційні структури переважають у різних країнах у різних історичних періодах. Тому поглиблена інновація в усталених технологічних областях, як правило, переважає. Відповідно, нові галузі, такі як ІТ генерують абсолютно нові продукти за короткий час. Відмітимо, що домінуючим засобом фінансування фірм і, таким чином, інновацій є позика у банку. У зв'язку з цим фірми, які працюють на радикальних інноваціях, перебувають у невідгладному становищі, оскільки з огляду на ці способи фінансування, наявність ризикованого ринкового капіталу для інноваційних стратегій обмежені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як показано у працях [1–5], різні фінансові ринкові умови обумовлюють різні форми корпоративного фінансування, а конкретні закономірності системи корпоративного управління, вивчають зв'язок між різними формами фінансування та процесу інновацій. Можна виокремити наступне [6; 7]:

1. Не тільки процес і різні фази технологічних інновацій, а і різні економічні сектори пов'язані з конкретним фінансуванням і мають свої вимоги та форми фінансування.

2. Розкривається міжнародна порівняльна перспектива різних фінансових ринків.

3. Існують структурні розбіжності між умовами фінансового ринку та вимогами технологічних інновацій.

Важливими рисами технологічних інновацій (генезис, розробка та розповсюдження нових товарних товарів, послуг та техніко-організаційних процесів)

є їх невизначеність щодо досягнутого технічного та економічного успіху, зважаючи на ризики, непередбачуваності та прогнозування витрат на інновації [8].

Одна з рис технологічної інновації є нематеріальна природа її активів, тобто специфічні кумулятивні знання компаній, що обумовлюється важливістю людського капіталу [9]. Проте інновації відрізняються, залежно від сфери застосування та рівня завдання. Підкреслимо, що радикальні інновації орієнтовані на високотехнологічні технології. Типи взаємозв'язків між фінансами та інноваціями представлені у Табл. 1.

Така порівняльна перспектива, яка показана у Табл. 1 характерна для кожної країни та спрощує відносини між фінансуванням та інноваціями, що робить необхідною їх подальшу диференціацію.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Виокремити важливі риси технологічних інновацій, враховуючи ризики, непередбачуваності та прогнозування витрат на інновації. Представити типи взаємозв'язків між фінансами та інноваціями на фінансовому ринку та структурні зміни інноваційних параметрів ринкових фінансових технологій за умови переваги інсайдерів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На сьогодні FinTech дозволяє постачальникам фінансових послуг освоювати нові ринки і дозволяє споживачам отримати доступ до послуг, раніше недоступних, за допомогою мобільних пристроїв. Доступ до споживачів з недостатнім банківським і небанківським доступом дозволяє компаніям FinTech виходити на ринки, які до сих пір не були забезпечені, зокрема, в Азії та Південній півкулі, і отримувати від них прибуток.

Таблиця 1

Типи взаємозв'язків між фінансами та інноваціями на фінансовому ринку

Взаємозв'язок між фінансами та інноваціями	Перевага аутсайдерів	Перевага інсайдерів
Основний інструмент фінансування	Запаси та рух грошових коштів	Позики та рух грошових коштів
Орієнтація на інвестора	Короткостроковість	Довгостроковість
Експертиза для інвесторів	Орієнтована на фінанси	Орієнтована на специфіку виробництва
Основний конфлікт	Акціонер та менеджмент	Інсайдери проти менеджменту
Відносини між інвестором та новатором	Нещільно з'єднані, низький галузевий досвід	Щільно з'єднаний; зазвичай це галузевий досвід
Стратегія інвестора	Домінування відбору процесу — «вихід»	Домінування процесів навчання
Ринок венчурного капіталу	Ключова роль для високотехнологічних інновацій	Обмежений вплив
Домінуючий зразок інновації	Високотехнологічний / радикальний	традиційний / поступовий
Типові країни	США	Німеччина

Джерело: [8; 9]

За 2018 рік в області FinTech було понад 1700 угод вартістю майже 40 доларів США. На Рис. 1 приведена динаміка щорічних глобальних FinTech угод за період 2014–2018 років (шт.). Як видно з Рис. 1 кількість щорічних глобальних FinTech угод постійно зростає. Найбільший темп приросту 1,18 спостерігається у 2017 році, а у 2018 році становив 1,153.

На Рис. 2 приведена динаміка фінансування щорічних глобальних FinTech угод за період 2014–2018 років (\$ B). Рис. 2 показує, що найбільше фінансування було у 2015 році з різким підняттям після 2014 року. За 2018 рік фінансування складає майже 30% від фінансування проектів у 2015 році, не дивлячись на те, що кількість глобальних угод зростає (Рис. 1).

У Таблиці 2 приведена динаміка щорічних глобальних FinTech угод та їх фінансування для США, країн Азії та Європи за період 2014–2018 рр.

Динаміка даних у таблиці 1 показує постійне зростання кількості щорічних глобальних FinTech угод для всіх представлених країн. Стосовно фінансування проектів, то у 2016 році в США відбувся різкий спад, у країнах Європи — незначний спад. У країнах Азії — значний підйом рівня фінансування на протязі періоду 2014–2017 рр., а у 2018 році відбувся різкий спад. Це говорить про значну асиметрію фінансування щорічних глобальних FinTech угод.

За підсумками 2019 року можна зазначити наступні основні моменти діяльності FinTech (Рис. 2).

1. FinTech зростає у світовому масштабі, 39% угод складаються за межами основних ринків (США, Великобританія та Китай).

2. США залишалися першим ринком угод з 659 інвестиціями на суму \$11,89B фінансування.

3. Існує 39 фінансових компаній, що підтримуються VC, на суму 147,37 дол. США.

На ринки за межами країн-лідерів галузі — США, Великобританії та Китаю — припадає вже 39% платежів. При цьому США залишається найбільшим ринком — в 2018 році fintech-проекти отримали 659 інвестицій на суму \$1,89 млрд. Регіон, що зростає найактивніше — Південно-Східна Азія. Темпи зростання — до 143% в річному вираженні. Місцеві стартапи отримують фінансування від зарубіжних інвесторів. Активну експансію ринку проводить Art Financial, дочірня компанія Alibaba Group, вступаючи в партнерство з локальними компаніями. На Рис. 3 представлена динаміка глобальної кількості мега-раундів FinTech (100 млн. дол. +) країн Північної Америки, Азії та Європи за період 2014–2018 років.

Як видно з Рис. 3 в усіх країнах, що розглядаються на протязі 2014–2018 рр. спостерігається зростаюча динаміка. За 2018 рік темпи приросту

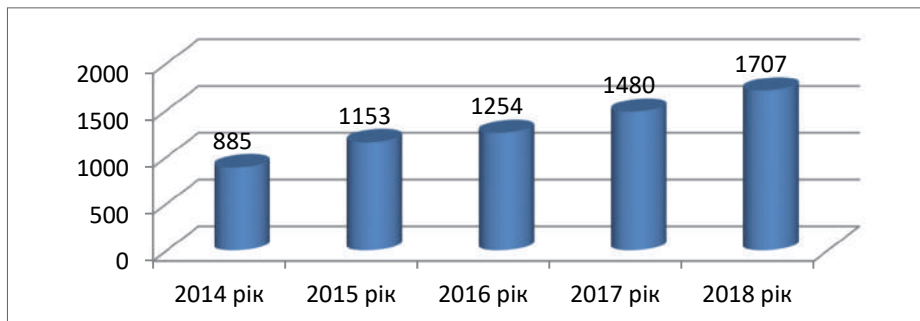

Рис. 1. Щорічні глобальні FinTech угоди за 2014–2018 рр. (шт.)

Джерело: побудовано автором на основі <http://caii.ckgsb.com/uploads/life/201901/31.pdf>

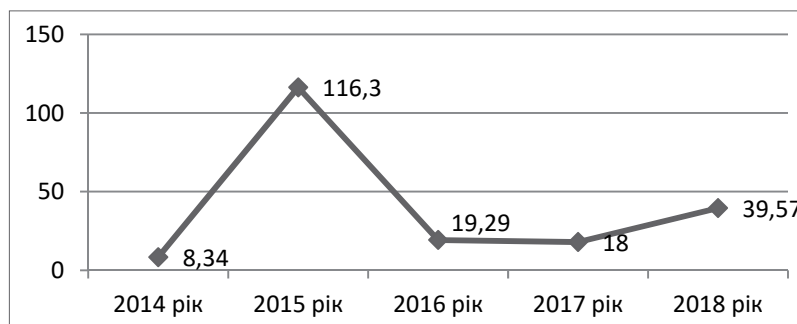

Рис. 2. Динаміка фінансування щорічних глобальних FinTech угод за період 2014–2018 років (\$ B)

Джерело: побудовано автором на основі <http://caii.ckgsb.com/uploads/life/201901/31.pdf>

Таблиця 2

Динаміка щорічних глобальних FinTech угод та їх фінансування для США, країн Азії та Європи за період 2014–2018 рр. (\$B)

Region	Кількість щорічних глобальних FinTech угод (фінансування щорічних глобальних FinTech угод)				
	2014	2015	2016	2017	2018
США	518 (5,71\$B)	588 (8,81\$B)	570 (5,92\$B)	594 (8,18\$B)	659 (11,89\$B)
Країни Азії	126 (1,11\$B)	256 (5,03\$B)	318 (11,34\$B)	373 (6,2\$B)	516 (2,65\$B)
Країни Європи	144 (1,2\$B)	234 (2,01\$B)	262 (1,38\$B)	371 (2,84\$B)	367 (3,53\$B)

Джерело: <http://caii.ckgsb.com/uploads/life/201901/31/1548906580181175.pdf>

наступні: країн Північної Америки — 1,03; країн Азії — 1,05; та країн Європи — 1,02. Для порівняння за 2017 рік темпи приросту наступні: країн Північної Америки- 1,12; країн Азії — 1,018; та країн Європи — 1,04.

Щоб стимулювати інновації FinTech, уряду і інвесторам потрібно розглянути наступні заходи підтримки стартапів FinTech:

1. Підтримка FinTech безпосередньо, підтримуючи місцеву екосистему підприємців за допомогою конференцій і заходів, а також шляхом підтримки прискорювачів FinTech, інкубаторів та спільних робочих місць [10].

2. Слід почати використовувати рішення FinTech для створення бізнес-можливостей для компаній FinTech, зміцнення довіри до нових технологій і постачальникам і, отже, заохочення громадян і підприємств до впровадження нових технологічних рішень [11].

3. Прийняти сприятливої податково-бюджетної політики (більш низькі податкові ставки для стартапів і [12].

4. Поліпшити цифровий зв'язок, бо слабке підключення і не розвинена інфраструктури обмежують потенційний ринок для продуктів і послуг FinTech [13].

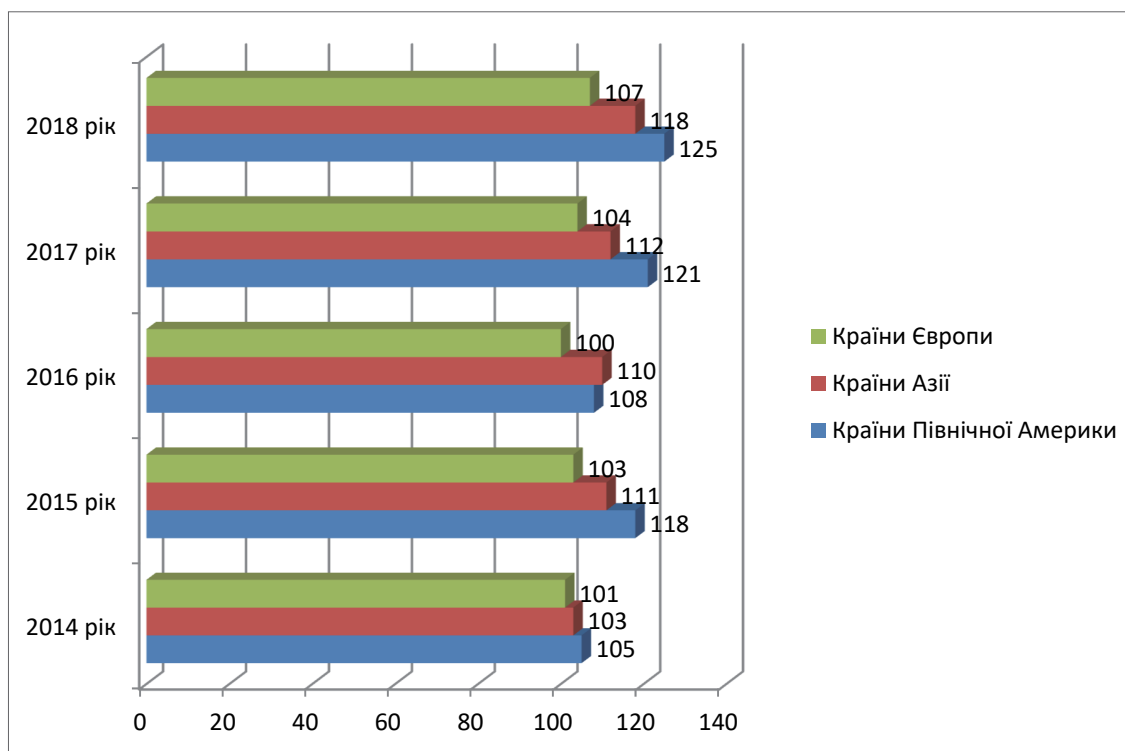

Рис. 3. Глобальна кількість мега-раундів FinTech (млн. дол. США), 2014–2018 роки

Джерело: <http://caii.ckgsb.com/uploads/life/201901/31/1548906580181175.pdf>

5. Підтримувати зростання цифрових фінансових послуг як в телекомунікаційному, так і в фінансовому секторах. Розширення фінансової доступності за допомогою цифрових послуг, таких як мобільні гроші, може відкрити нові можливості для бізнесу для фірм і інвесторів FinTech. Функціональна сумісність, як можливість для клієнтів переводити гроші між різними постачальниками, що дозволить скоротити витрати і збільшити адресний ринок для компаній FinTech, дозволивши їм охопити більше клієнтів за допомогою єдиної інтеграції [14].

6. Відкриті дані, доступ до каналів оплати і відкриті API. Забезпечення справедливого доступу до важливих телекомунікаційним і платіжним каналам. Уряди можуть також заохочувати банки та інших гравців приватного сектора до розробки відкритих інтерфейсів прикладного програмування (API), щоб зробити дані більш доступними. Це дозволило б стороннім розробникам створювати продукти наступного покоління і скоротити час їх виходу на ринок [12; 15].

7. Підвищити легкість ведення бізнесу. Оптимізація процесу і зниження витрат на початок і закриття бізнесу. Наприклад, взяти гнучкі закони про працю, які допомагають компаніям FinTech залучати та утримувати таланти.

8. Спростити обробку персональних даних, бо можливість збору, аналізу та обміну особистими даними має вирішальне значення для інновацій FinTech [11].

9. Створити однорідне ігрове поле. Забезпечити дотримання правил конкуренції, щоб створити рівні умови для нових учасників [14].

Отже, щоб створити середовище, яке дійсно дозволить впроваджувати інновації FinTech, зацікавлені сторони державного сектора повинні прагнути зрозуміти бізнес-бар'єри і розглянути весь пакет стимулів з точки зору фірм і інвесторів FinTech. Таким чином, створення екосистеми, в якій може процвітати FinTech, вимагає цілісного і багатовимірного підходу [12].

Таким чином, ринкові фінансові технології формують різні області, прискорюють виробництво, покращують якість життя, роблячи багато його аспектів більш ефективнішими.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Виокремлено важливі риси технологічних інновацій (генезис, розробка та розповсюдження нових товарних товарів, послуг та техніко-організаційних процесів) з їх невизначеністю щодо досягнутого технічного та економічного успіху, зважаючи на ризики, непередбачуваності та прогнозування витрат на інновації. Представлено типи взаємозв'язків між фінансами та інноваціями на фінансовому ринку та структурні зміни інноваційних параметрів ринкових фінансових технологій за умови переваги інсайдерів.

Зазначено важливість інформаційного аспекту ресурсного забезпечення міжнародної інноваційної інтеграції та ролі інформаційної підтримки та мінімізації інструментів інформаційної асиметрії в інноваційній стратегії, аналізуючи динаміку глобальної кількості мега-раундів FinTech, динаміки щорічних глобальних FinTech угод та їх фінансування для США, країн Азії та Європи.

References

1. Joyce, R. Paquin, Y. Pigneur. The triple layered business model canvas: a tool to design more sustainable business models. *J. Clean. Prod.*, 135 (2016), pp. 1474–1486.
2. Beckert, Jens (2007), 'Die Abenteuer der Kalkulation. Zur sozialen Einbettung ökonomischer Rationalität'. *Leviathan*, 35 (3), 295–309.
3. David, Paul A. and Dominique Foray (2003), 'An Introduction to the Economy of the Knowledge Society', *International Social Science Journal*, 54 (171), 9–23.
4. Deligia, Emanuele (2006), 'Innovation and Finance: the Theoretical Links', *Economia, Società e Istituzioni*, 1, Luiss University Press, 79–102.
5. Deutschmann, Christoph (2008), *Kapitalistische Dynamik. Eine gesellschaftstheoretische Perspektive*, Wiesbaden: VS.
6. Fagerberg, Jan (2005), 'Innovation: A Guide to the Literature', in Jan Fagerberg, David Mowery and Richard.
7. Hirsch-Kreinsen, Hartmut. (2011). *Financial Market and Technological Innovation*. *Industry & Innovation*. 18. 351–368.
8. K. Girotra, S. Netessine. OM forum — business model innovation for sustainability *Manuf. Serv. Oper. Manag.*, 15 (2013), pp. 537–544.

9. Lundvall, Bengt-Ake (2007), 'National Innovation Systems — Analytical Concept and Development Tool', *Industry and Innovation*, 14 (1), 95–119.
10. M. Geissdoerfer, N.M.P. Bocken, E. J. Hultink. Design thinking to enhance the sustainable business modelling process. *J. Clean. Prod.*, 135 (2016), pp. 1218–1232.
11. M. W. Johnson, C. M. Christensen, H. Kagermann. Reinventing your business model. (cover story). *Harv. Bus. Rev.*, 86 (2008), pp. 50–59.
12. N.M.P. Bocken, I. de Pauw, C. Bakker, B. van der Grinten. «Product design and business model strategies for a circular economy. *Journal of Industrial and Production Engineering*, Taylor & Francis, 33 (5) (2016), pp. 308–320.
13. P. Wells. Economies of scale versus small is beautiful: a business model approach based on architecture, principles and components in the beer industry. *Organ. Environ.*, 29 (2016), pp. 36–52.
14. R. Nelson (eds.), *The Oxford Handbook of Innovation*, Oxford: Oxford University Press, pp. 1–27.
15. Windolf, Paul (2008), 'Eigentümer ohne Risiko: Die Dienstklasse des Finanzmarktkapitalismus', *Zeitschrift für Soziologie*, 37 (6), 516–535.

Фтомова Олена Сергіївна

здобувач наукового ступеня кандидата економічних наук

Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України

Фтомова Елена Сергеевна

соискатель научной степени кандидата экономических наук

Института демографии и социальных исследований имени М.В. Птухи НАН Украины

Ftomova Olena

PhD Candidate of Economic Science to the

Institute for Demography and Social Studies,

M.V. Ptukhy of the NAS of Ukraine

DOI: 10.25313/2520-2294-2019-9-5221

**БІДНІСТЬ ТА НЕРІВНІСТЬ В УКРАЇНІ:
ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ТА ФІСКАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ ВПЛИВУ**

**БЕДНОСТЬ И НЕРАВЕНСТВО В УКРАИНЕ:
ОСНОВНЫЕ ПРИЧИНЫ И ФИСКАЛЬНЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ ВЛИЯНИЯ**

**POVERTY AND INEQUALITY IN UKRAINE:
MAIN CAUSES AND FISCAL IMPACT**

Анотація. Незважаючи на глобальні економічні та регіональні геополітичні проблеми економіка України продовжує розвиватися та інтегруватися у світову економіку. Одночасно, маючи великий природний, економічний та людський капітал, економічне зростання не веде до зменшення рівня бідності та нерівності. Серед основних причин відзначено неінклюзивність економічного зростання, великий неформальний сектор, високий рівень корупції, проблеми у сфері охорони здоров'я та інфраструктури. Тому реформування державного апарату на адміністративному рівні, удосконалення юридичної бази та впровадження реформ інклюзивного економічного зростання має стати першочерговим завданням. У сфері охорони здоров'я необхідне удосконалення ефективності роботи державного апарату медичного обслуговування та контролю за справедливим та рівноправним наданням якісних медичних послуг, забезпечення різних груп населення та різних регіонів рівним доступом до медичного обслуговування та якісної соціальної інфраструктури, зменшення фінансового навантаження населення на медичні витрати, а саме удосконалення національної моделі медичного обслуговування, направленої на зменшення витрат з кишені пацієнтів, збільшення державних витрат на охорону здоров'я, збільшення пакету медичних пільг, покращення якості медичних послуг як у сфері надання медичних послуг так і запобіганні захворюваностей, забезпечення контролю за направленістю та використанням державних коштів на медичне обслуговування. У сфері інфраструктури для України необхідне впровадження заходів, направлених на зменшення нерівності у доступі до якісної інфраструктури, реформування адміністративного апарату та удосконалення системи розробки інвестиційних проєктів, налагодження контролю за використанням державних коштів, направлених на інвестування. Важливим є наслідування досвіду європейських країн у залученні приватного сектору та міжнародних організацій в інвестування у розвиток інфраструктури.

Ключові слова: бідність, нерівність, фіскальна політика, оподаткування, інвестування, інфраструктура, здоров'я.

Аннотация. Несмотря на глобальные экономические и региональные геополитические проблемы экономика Украины продолжает развиваться и интегрироваться в мировую экономику. Одновременно, имея большой природный, экономический и человеческий капитал, экономический рост не ведет к уменьшению уровня бедности и неравенства. Среди основных причин отмечено неинклюзивность экономического роста, большой неформальный сектор, высокий уровень коррупции, проблемы в сфере здравоохранения и инфраструктуры. Поэтому реформирование государственного аппарата на административном уровне, совершенствование юридической базы и реформирование инклюзивного экономического

роста должно стать первоочередной задачей. В сфере здравоохранения необходимо усовершенствование эффективности работы государственного аппарата медицинского обслуживания и контроля за справедливым и равноправным предоставлением качественных медицинских услуг, обеспечение различных групп населения и различных регионов равным доступом к медицинскому обслуживанию и качественной социальной инфраструктуры, уменьшение финансовой нагрузки населения на медицинские расходы, а именно усовершенствование национальной модели медицинского обслуживания, направленной на уменьшение расходов из кармана пациентов, увеличение государственных расходов на здравоохранение, увеличение пакета медицинских льгот, улучшения качества медицинских услуг как в сфере оказания медицинских услуг так и в предотвращении заболеваемости, обеспечение контроля за направленностью и использованием государственных средств на медицинское обслуживание. В сфере инфраструктуры для Украины необходимо внедрение мероприятий, направленных на уменьшение неравенства в доступе к качественной инфраструктуре, реформирование административного аппарата и совершенствования системы разработки инвестиционных проектов, налаживания контроля за использованием государственных средств, направленных на инвестирование. Важно использование опыта европейских стран в привлечении частного сектора и международных организаций в инвестировании в развитие инфраструктуры.

Ключевые слова: бедность, неравенство, фискальная политика, налогообложение, инвестирование, инфраструктура, здоровье.

Summary. Despite a global economic and regional geopolitical crisis, the economy of Ukraine continues to develop and integrate into the world economy. At the same time, despite having rich natural, economic and human capital resources, Ukraine's economic growth is failing to significantly reduce overall poverty and inequality. Noninclusive economic growth, a large informal sector, a high level of corruption, and problems in health care delivery and infrastructure development are among the main causes of Ukraine's continuing poverty and inequality. Therefore, reforming government institutions at the administrative level, improving the legal framework, and implementing reforms to drive inclusive economic growth should be a top priority. In the field of health care, it is necessary to improve the efficiency of government health care institutions; control the fair and equitable provision of quality medical services; ensure access to health care and social infrastructure to different demographic groups and regions; improve the national health care model by reducing patients' out-of-pocket costs and increasing public spending on health care services; increase the social package of medical benefits; improve the quality of health care delivery in both the provision of health care services and disease prevention; and ensure control over the direction and use of public funds for health care. In the area of infrastructure development, it is necessary to implement measures aimed at reducing inequalities in access to quality infrastructure; improve the system of development of investment projects through administrative reform; establish better control over the use of public investment funds; and involve the private sector and international organizations in infrastructure development by utilizing the experience of advanced European economies.

Key words: poverty, inequality, fiscal policy, taxation, investment, infrastructure, health.

Постановка проблеми. Незважаючи на глобальні економічні та регіональні геополітичні проблеми, економіка України продовжує розвиватися та інтегруватися у світову економіку. Одночасно, маючи великий природний, економічний та людський капітал, економічне зростання не веде до зменшення рівня бідності та нерівності. Серед основних причин відзначено неінклюзивність економічного зростання, великий неформальний сектор, високий рівень корупції, проблеми у сфері охорони здоров'я та проблеми у сфері інфраструктури. Такі проблеми в тій чи іншій мірі зустрічаються майже в кожній країні світу. В багатьох Європейських країнах були застосовані різні фискальні та адміністративні заходи направлені на вирішення цих проблем, що, безумовно, позитивно відобразилось рівні життя населення та зменшенні нерівності. Враховуючи це порушена у статті проблема впливу державного інвестування та оподаткування на рівень бідності

та нерівності є актуальною як для науки, так і для практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений аналіз останніх досліджень і публікацій з проблем основних причин бідності та нерівності, а також фискальних можливостей впливу на них дає змогу зробити висновки, що ці питання є актуальними не тільки для України але і для багатьох європейських країн та перебувають в центрі досліджень багатьох науковців світу: Bert Brys, Sarah Perret [1], M. Piatkowski [2], E. Fredriksson [7], M. Chung [9], Lieve Fransen, Gino del Bufalo, Edoardo Reviglio [10], а також такими міжнародними організаціями як Світовий Банк [4], Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej [5].

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є макроекономічна причина розвитку бідності та нерівності в Україні, виявлення основних причин та фискальних інструментів, які допомогли б у вирішенні цих питань на прикладі європейських країн.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на глобальні економічні та геополітичні проблеми економіка України продовжує розвиватися та інтегруватися у світову економіку. Але одночасно, маючи великий природний, економічний та людський капітал, українська економіка не є інклюзивною, тобто економічне зростання не веде до зменшення рівня бідності, не забезпечує справедливий та рівні можливості для всіх верств населення та підприємств, не веде до зростання соціальної мобільності завдяки зменшенню нерівності можливостей. На інклюзивність економічного розвитку можна впливати фіскальними засобами, а саме через політику оподаткування. На макrorівні податки збільшують державні доходи, які, за умови ефективного функціонування уряду, використовуються для фінансування державних програм, направлених на зменшення рівня бідності та нерівності. На нерівність податки впливають через різні канали. Найбільш прямий канал податкового перерозподілу доходів — це зменшення перерозподілу наявного доходу (після оподаткування та трансфертів) [1]. Непрямий вплив податки мають завдяки зменшенню ринкової нерівності (до оподаткування та трансфертів) через такі канали як (1) заохочення до участі на ринку праці, (2) стимулювання населення до інвестування у розвиток людського капіталу, (3) зменшення продовження нерівності доходів серед різних поколінь. Одночасно податки сприяють більш ефективному перерозподілу доходу на протязі життєвого циклу населення, заохочуючи до зберігання на пенсійне забезпечення. Одночасно важливо враховувати, щоб податкова політика не гальмувала економічний розвиток. Розробка ефективної системи оподаткування, що веде до інклюзивного економічного зростання, розрізняється між країнами так як залежить від багатьох факторів, характерних для кожного окремого випадку. Організація економічного співробітництва та розвитку виділила основні принципи податкової політики [1], які ведуть до інклюзивного зростання:

- Розширення податкової бази.
- Посилення загальної прогресивності фіскальної системи.
- Вплив на поведінку та можливості до оподаткування.
- Посилення податкової політики та управління.

В європейських країнах питанню інклюзивності економічного зростання приділялось багато уваги на протязі останніх десятиріч. Одним із прикладів для впровадження в Україні є так зване «екномічне диво» у Польщі, де основні елементи успішного економічного зростання нагадують післявоєнну економічну історію в Німеччині, яка покладалась на

соціальну та економічну інклюзивність як рушійну силу економічного успіху [2]. Важливим фактором для України є не тільки те, що Польща є сусідньою державою, схожою за багатьма географічними та економічними характеристиками, але і те, що вона є країною пост-соціалістичного табору та вступила до ЄС тільки 15 років тому і на сьогодні стала посткомуністичною країною, яка приєдналася до списку розвинених країн FTSE Рассела [3]. На протязі багатьох десятиріч до 1990-их років в Польщі ВВП на душу населення, виміряний у паритетній купівельній спроможності не перевищував половину середнього рівня у Західній Європі, а в 1991 році, середній дохід поляків складав менше третини реального доходу середнього доходу в Німеччині. В номінальному виразі дохід був менший ніж одна десята. На сьогоднішній день Польща стала найбільш успішною економікою в Європі, де за останні тридцять років ВВП на душу населення зріс майже в 3 рази, а у 2018 році середній рівень доходів у Польщі перевищив дві третини середнього рівня доходів країн Єврозони. Характерним для Польщі з початку 1990-их років було швидке будівництво інституцій, розвиток освіти, реструктуризація зовнішнього боргу, відкритий та прозорий процес приватизації. Економічне зростання в Польщі було інклюзивним для різних груп суспільства та включало найбідніші прошарки населення і призвело до зменшення бідності з 51 відсотків у 2005 році до 30 відсотків у 2014 році. Кращий доступ до якісної освіти та процвітаюче підприємництво разом із сильною регуляторною та інституційною підтримкою з боку уряду привело до соціального та економічного росту мільйонів осіб у Польщі [4]. Однією з важливих особливостей польської економіки, яка веде до загального зростання добробуту населення, є великий ринок внутрішнього споживання, який становить більше 60 відсотків ВВП та перевищує середній показник серед європейських країн. Таке споживання домогосподарств зумовлене сильним ринком праці та зростанням заробітної плати понад 5 відсотків. Політика уряду щодо значного збільшення соціальних трансфертів ще більше сприяє цьому зростанню. «Сім'я 500+» [5], важлива державна програма, запроваджена в 2016 році, додала приблизно 2–3 відсотки до річного наявного доходу домогосподарств. У 2019 році було оголошено нову хвилю соціальних виплат, включаючи розширення програми «Сім'я 500+», яка складе 1,7 відсотків ВВП і за підрахунками у 2020 році приведе до зростання споживання більше ніж на 3 відсотки. До речі, скористатись фінансовою допомогою через програму «Сім'я 500+» можуть також і українці у Польщі [6]. Серед інших

заходів інклюзивного розвитку в Польщі можна виділити відміну сплати податку на прибуток для осіб до 26 років, зниження загального податку на прибуток для населення на 1 відсоток, збільшення пенсійних виплат [7]. Важливо, що ці трансферти не загрожують твердій фіскальній позиції країни з дефіцитом бюджету менше 2 відсотків від ВВП. Ці реформи ведуть до покращення споживання та розвитку секторів роздрібної торгівлі, нерухомості, дозвілля, охорони здоров'я та освіти.

Інклюзивне зростання, крім економічного зростання, включає в себе людський капітал, соціальне забезпечення, здоров'я, забезпечення продуктами харчування, якість навколишнього середовища. Аналіз здоров'я та тривалості життя в Україні у порівнянні з Європейськими країнами показав що українці живуть в середньому на 7 років менше, причому тривалість здорового життя є на 6 років коротшою. Державні витрати на охорону здоров'я в Україні, на відміну від Європейських країн, постійно зменшуються, причому приватний сектор не забезпечує страхування здоров'я на такому ж рівні як у Європі, таким чином тягар фінансових виплат на охорону здоров'я який, припадає на населення України, є дуже великим.

В європейських країнах історично приділялось багато уваги розвитку системи медичного обслуговування. Після глобальної фінансової кризи 2008–2009 рр. в багатьох розвинених країнах було проведено ряд структурних реформ у цій сфері [8]. В Австрії в 2013–2016 роках була проведена загальна реформа усієї системи охорони здоров'я. В Фінляндії внаслідок більш широкої реформи місцевого самоврядування 2016 року були узгоджені основні елементи реформи охорони здоров'я та соціальних послуг, метою якої було інтегрування первинної медичної допомоги і лікарняних послуг та охорони здоров'я і соціальних послуг. Цілі фінської реформи включали в себе забезпечення якості, ефективності і доступності медичних послуг та підтримання стабільності і стійкості муніципальних економік. В Чехії в січні 2015 року був прийнятий маніфест уряду та «Національна стратегія охорони здоров'я 2020». У Франції в 2016 році був прийнятий новий закон про охорону здоров'я. У Великобританії національна система охорони здоров'я в 2012 році провела загальну медичну реформу в Англії. В Німеччині в 2016 році було прийнято декілька законів про охорону здоров'я, спрямованих на обмеження витрат та підвищення економічної ефективності, а також на розширення послуг з догляду, які включають в себе (1) лікарняну допомогу, надання медичної допомоги малозабезпеченим регіонам (сільським районам),

(2) профілактику захворювань та зміцнення здоров'я, (3) тривалий догляд. В Ірландії у 2012 році прийнята «майбутня стратегія охорони здоров'я» та план реалізації фінансування на основі діяльності на 2015–2017 рр. В Португалії починаючи з 2012 року проводилась комплексна реформа лікарень. В Словенії був прийнятий національний план охорони здоров'я на 2016–2025 роки та закон про охорону здоров'я і страхування після 2016 року. В Іспанії був прийнятий закон Королівського декрету 16/2012 та інші заходи на національному та регіональному рівнях, пов'язані із витратами на охорону здоров'я, покриттям медичного обслуговування, доплатами за медичні рахунки, оплатою праці та цінами на медикаменти. В більшості європейських країн, як і в усьому світі, використовуються основні моделі системи охорони здоров'я, а саме модель Беверіджа, модель Бісмарка, національна модель медичного страхування та інші [9].

Модель Беверідж розроблена В. Беверіджем у 1948 році, була заснована у Великобританії, поширена в Іспанії та багатьох країнах Північної Європи та світу. Система є централізованою з єдиною національною службою охорони здоров'я, де уряд виступає єдиним платником, виключає ринкову конкуренцію та, як правило, підтримує низькі ціни. Охорона здоров'я є безкоштовною для населення і фінансується за допомогою податку на прибуток. Таким чином системою охорони здоров'я охоплюються всі громадяни країни незалежно від матеріального або соціального статусу. Серед негативних тенденцій такої системи є великі черги та терміни очікування, так як гарантований для всіх доступ до медицини веде до надмірного користування послугами охорони здоров'я та зростанням витрат.

Модель Бісмарка являє собою модель соціального медичного страхування і є більш децентралізованою. Вона була створена наприкінці 19 століття Отто фон Бісмарком, розповсюджена в таких країнах як Німеччина, Бельгія, Швейцарія та інших країнах світу, наприклад, в Японії. Фінансування відбувається за рахунок роботодавців та працівників. Зайняте на ринку праці населення має доступ до медицини через медичне страхування, тобто приватні страхові плани охоплюють кожну зайняту особу. Як правило медичні працівники в таких системах є працівниками приватних установ, хоча фонди соціального медичного страхування вважаються державними. Так, в деяких країнах, наприклад, у Франції, є єдиний страховий агент, в інших (Німеччина, Чехія) існує декілька конкуруючих страхових агентів. Незалежно від кількості страхових агентів, ціни контролюються державою, що дозволяє уряду

здійснювати аналогічний обсяг контролю за цінами на медичні послуги, що і при моделі Беверіджа. Серед негативних тенденцій такої моделі є те, що тільки зайняте населення має гарантований доступ до медицини. Іншими словами, ця модель зосереджує ресурси на тих, хто може внести фінансовий внесок і не є універсальною для всього населення країни, виключаючи тих, хто не може працювати, або не може сплачувати внески [9].

Національна модель медичного страхування поєднує в собі дві вищезазначені моделі, а саме, уряд являється єдиним платником медичних послуг, але постачальники послуг є приватними. Прикладом використання такої моделі є Канада, хоча і в деяких європейських країнах, наприклад, в Угорщині та Німеччині, спостерігається тенденція до розвитку змішаних моделей типу Беверіджа та Бісмарка. Такий баланс між державним страхуванням та приватною практикою дозволяє лікарням зберігати незалежність. Фінансові бар'єри для лікування низькі і пацієнти можуть обрати медичних працівників. Ця система покриває більшість медичних послуг незалежно від рівня доходу пацієнтів. Негативною тенденцією такої моделі є довге очікування надання медичних послуг та надмірне використання медичних ресурсів.

Модель оплати з кишені пацієнта орієнтована на ринкові відносини. Зазвичай в менш розвинених країнах із недостатньою кількістю ресурсів для створення масової медичної системи пацієнти мають платити за медичні процедури із власної кишені, таким чином лишаячи бідні прошарки населення можливості користуватися медичними послугами. Нерідко тягар виплат із кишені зустрічається в країнах з іншими моделями, в яких спостерігається високий рівень корупції та неефективності державного апарату. Загалом, незважаючи на те, що всі моделі системи охорони здоров'я відрізняються одна від одної, більшість країн поєднують в собі різні підходи, як правило, маючи єдину систему охорони здоров'я для більшості громадян.

На протязі 20-го століття уряди європейських країн прогресивно рухалися до системи охорони здоров'я, яка б охоплювала всі категорії населення. Одночасно така система вимагає державного фінансування, для якого необхідними умовами є збір соціальних внесків, встановлення або збільшення податків на багатство та зростання доходів. До глобальної фінансової кризи між країнами ЄС існували важливі відмінності у загальному покритті населення системою охорони здоров'я. Після кризи відбулися важливі зміни, а саме було визнане право всіх людей мати доступ до однакового рівня медичних послуг, які фінансуються державою. Фінансу-

вання системи охорони здоров'я, в свою чергу, має відбуватися на основі принципу солідарності [8].

Третім критичним фактором, який негативно впливає на рівень бідності та нерівності в Україні, є низький рівень інфраструктури. Інфраструктура прямо впливає на розвиток людського капіталу. Через доступність транспорту, зв'язку, інтернету зростає якість освіти, здоров'я, загальний розвиток людського потенціалу. В Україні, як і в багатьох Європейських країнах, нерівність у доступі до базових послуг розрізняється географічно і залежить від доступу до якісної соціальної інфраструктури.

В країнах Європейського Союзу починаючи з 2009 року спостерігається зменшення інвестування в інфраструктуру, зумовлене глобальною фінансовою кризою а також тим, що загалом до цього періоду багато було зроблено у сфері підвищення якості інфраструктури майже в усіх європейських країнах. Європейською комісією неодноразово підкреслювалась важливість розвитку соціальної інфраструктури з метою підвищення рівня життя населення своїх країн. Зокрема були відокремлені наступні рекомендації для ефективного розвитку соціальної інфраструктури [10]:

- Сприяння фінансуванню соціальної інфраструктури, зосереджуючи увагу на регіонах з найбільшими потребами.
- Перехід від сценарію недостатнього інвестування до розумної ємнісної інвестиційної структури з постійним моніторингом прогресу.
- Створення стабільного та більш сприятливого для інвестицій середовища для соціальної інфраструктури.
- Фіскальна консолідація не повинна надто зважувати ресурси на соціальні інвестиції в інфраструктуру країн-членів союзу.
- Розширення та удосконалення проектів соціальної інфраструктури.
- Підтримка соціальних інвестицій через сприятливі системи оподаткування та стимулювання.
- Сприяння розробці нових фінансових інструментів, присвячених розвитку соціальної інфраструктури (наприклад, соціальних облігацій).
- Сприяння розробці широкомасштабної системи технічної допомоги на місцевому, національному та рівні ЄС.
- Розробка загального плану розвитку європейської соціальної інфраструктури.
- У середньостроковій перспективі створення державно-приватних фондів, призначених для соціальних інвестицій в ЄС.
- Збільшення збору даних щодо інфраструктурного ризику загалом та соціальної інфраструктури зо-

крема, для кращої оцінки ризиків та фінансової стабільності.

В країнах Європейського Союзу багато уваги приділялось розвитку інфраструктури у сферах розвитку транспорту та енергетики. З цією метою у 1990-х роках була впроваджена програма «Трансевропейські мережі» (TENs). Перегляд програм після 2008 року привів до підвищення ролі ЄС, а саме, розробці складання схем, що вказують на потреби в майбутніх інвестиціях у багатьох сферах транспорту та енергетики, та запровадження нових процедур для впорядкування прийняття рішень шляхом визначення проектів, які підтримують європейські інтереси [11]. В Україні для економічного розвитку на макrorівні важливим є те, що вона географічно вигідно розташована на перехресті світових торговельних шляхів між Європою та Азією. Транзитний потенціал України складає 200 мільйонів метричних тонн на рік, а його використання складає лише 25–30 відсотків. Україна має важливе значення для Європейського Союзу як однієї з ключових країн для перевезення вантажів до ЄС та з ЄС. У 2013 році Європейський Парламент затвердив нову концепцію розвитку транспортної інфраструктури та перетворення національних транспортних систем європейських країн у єдину Трансевропейську мережу (програма TEN [12]). В рамках інтеграції транспортних мереж України та Європи та згідно із результатами саміту Брюссельського Східного партнерства Україна була включена до карт європейської транспортної мережі TEN-T. Для успішного впровадження реформ української інфраструктури потрібно до 2030 року забезпечити додаткові інвестиції в розмірі 20–25 мільярдів доларів. Для розвитку інфраструктури потрібно буде 8–10 мільярдів доларів приватних інвестицій щорічно протягом наступних 12–15 років. Україна самостійно зможе фінансувати близько 1,5 мільярдів доларів інфраструктурних проектів щороку [13]. Тому важливим є залучення іноземних інвестицій та міжнародних донорських проектів. Прикладом успішного розвитку інфраструктури завдяки донорським коштам є Польща, де критичним фактором економічного успіху останніх років є розвиток інвестицій у сучасну інфраструктуру. На сьогодні рівень досягнення транспортних ширококоштових мереж у Польщі вищий ніж у Німеччині, в той час як швидкість і витрати нижчі [2]. Це особливо важливо в умовах економічної інтеграції та переходу економіки до відкритих ринків. Німецький експорт до Польщі на сьогоднішній день є удвічі більший, ніж до Росії. Одночасно необхідно відмітити, що з 2007 по 2013 рік та з 2014 по 2020 роки Польща була і є найбільшим отримувачем фінансових коштів ЄС,

отримавши 102 мільярди євро за перший період та 106 мільярдів євро на протязі другого. Це привело до розвитку секторів будівництва та ринку нерухомості, спричиненому інфраструктурними проектами, а також зростаючою діловою діяльністю, та розширенню глобальних сервісних центрів у Польщі. Так, наприклад, такі міжнародні компанії як IBM, Citi Group, Credit Swiss та Capgemini переносять частину своїх операцій у Польщу [7].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Основними факторами неефективності фіскальної політики в Україні є неінклюзивність економічного розвитку, великий неформальний сектор та високий рівень корупції в країні. Всі три категорії тісно пов'язані між собою і потребують одночасного негайного вирішення. Загалом серед основних факторів, які ведуть до зростання рівня нерівності та бідності в Україні є неінклюзивність економічного зростання, проблеми у сфері охорони здоров'я та проблеми у сфері інфраструктури. Для України з метою зменшення корумпованості в країні, виведення економіки із тіньового сектору першочерговим завданням має стати реформування державного апарату на адміністративному рівні, удосконалення юридичної бази, та впровадження реформ інклюзивного економічного зростання. Фіскальне реформування необхідно робити у сфері податкової політики згідно із прийнятими міжнародними організаціями основними принципами. Особливу увагу необхідно приділити оподаткуванню доходів підприємств та оподаткуванню доходів на додану вартість. У сфері державних видатків, необхідне удосконалення ефективності та цілеспрямованості державного інвестування, впровадження програм публічного приватного партнерства інвестування, а також перегляду ефективності видатків на освіту, соціальний захист та здоров'я. Необхідним є реформування, направлене на (1) зростання об'єму внутрішнього споживання, передумовлене стійким ринком праці та рівномірним зростанням заробітної плати, (2) забезпечення доступу до якісної освіти та соціальної інфраструктури для різних груп суспільства, особливо для найбідніших прошарків населення та найбідніших районів.

Державні витрати на охорону здоров'я в Україні, на відміну від Європейських країн, постійно зменшуються, причому приватний сектор не забезпечує страхування здоров'я на такому ж рівні як у Європі. Таким чином тягар фінансових виплат на охорону здоров'я, який припадає на населення України, є дуже великим. Аналіз здоров'я та тривалості життя в Україні у порівнянні з Європейськими країнами показав, що українці живуть менше та хворіють

більше ніж мешканці європейських країн. Для України важливими кроками має бути, насамперед, удосконалення ефективності роботи державного апарату медичного обслуговування та контролю за справедливим та рівноправним наданням якісних медичних послуг, забезпечення різних груп населення та різних регіонів рівним доступом до медичного обслуговування та якісної соціальної інфраструктури, зменшення фінансового навантаження населення на медичні витрати, а саме удосконалення національної моделі медичного обслуговування, направленої на зменшення витрат з кишені пацієнтів, збільшення державних витрат на охорону здоров'я, збільшення пакету медичних пільг, покращення якості медичних послуг як у сфері надання медичних послуг так і запобіганні захворюваностей, забезпечення контролю за направленистю та використанням державних коштів на медичне обслуговування.

Брак якісної економічної та соціальної інфраструктури в Україні прямо впливає на зростання нерівно-

сті та бідності, перешкоджає належному розвитку людського капіталу через недоступність транспорту, зв'язку, неякісного доступу до освіти, охорони здоров'я. Для України першочерговим має бути впровадження заходів, направлених на зменшення нерівності у доступі до якісної інфраструктури для різних груп населення та різних регіонів. Необхідно реформування адміністративного апарату та удосконалення системи розробки інвестиційних проєктів та налагодження контролю за використанням державних коштів, направлених на інвестування. Необхідно розвивати як економічну інфраструктуру, що включає в себе транспортні сполучення, так і соціальну інфраструктуру, а саме удосконалення та оновлення навчальних закладів, лікарень, швидких допомог, будинків тривалого догляду, надання соціального догляду. Важливим є наслідування досвіду європейських країн у залученні приватного сектору та міжнародних організацій в інвестування у розвиток інфраструктури.

Література

1. Bert Brys, Sarah Perret. Tax design for inclusive economic growth. OECD taxation working papers series. 2016.
2. Piatkowski M. Poland Is Europe's Growth Champion. Can This Continue? The Globalist, 17 February 2019.
3. Russell F. FTSE Russell website. URL: <https://www.ftserussell.com>
4. World Bank: Poland's Success Is Remarkable, but Further Reforms Are Needed. The World Bank group: press release. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2017/03/21/poland-success-is-remarkable-but-further-reforms-are-needed>
5. Rodzina 500 plus. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. URL: <https://www.gov.pl/web/rodzina/rodzina-500-plus>
6. Офіційний сайт Порадник, практичні поради. Програма «Сім'я 500+». Скористатись фінансовою допомогою можуть також українці у Польщі. URL: <https://naszwybir.pl/programa-sim-ya-500-skorystatys-finansovoyu-dopomogoyu-mozhut-takozh-ukrayintsi-u-polshhi>
7. Fredriksson E. How Poland's 'golden age' of economic growth is going unreported. Euronews. URL: <https://www.euronews.com/2019/06/25/how-poland-s-golden-age-of-economic-growth-is-going-unreported-view>
8. Expert panel on effective ways of investing in health. European Commission, Brussels. 2016.
9. Chung M. Health care reform: learning from other major health care systems. Princeton. Public health. 2017.
10. Lieve Franssen, Gino del Bufalo, Edoardo Reviglio. Boosting Investment in Social Infrastructure in Europe. Publications Office of the European Union, Luxembourg. — January 2018.
11. Marshall T. The European Union and Major Infrastructure Policies: The Reforms of the Trans-European Networks Programmes and the Implications for Spatial Planning. Taylor and Francis Online. — Jan. 17, 2014.
12. Trans-European Transport Network (TEN-T). URL: https://ec.europa.eu/transport/infrastructure/tentec/tentec-portal/site/index_en.htm
13. Ukraine — Infrastructure. T. U. D. o. C. I. T. Administration. URL: <https://www.export.gov/article?id=Ukraine-Infrastructure>

References

1. Bert Brys, Sarah Perret. Tax design for inclusive economic growth. OECD taxation working papers series. 2016.
2. Piatkowski M. Poland Is Europe's Growth Champion. Can This Continue? The Globalist, 17 February 2019.
3. Russell F. FTSE Russell website. URL: <https://www.ftserussell.com>

4. World Bank: Poland's Success Is Remarkable, but Further Reforms Are Needed. The World Bank group: press release. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2017/03/21/poland-success-is-remarkable-but-further-reforms-are-needed>

5. Rodzina 500 plus. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. URL: <https://www.gov.pl/web/rodzina/rodzina-500-plus>

6. Oficijnyj sajt Poradnyk, praktychni porady. Prohrama «Sim'ja 500+». Skorystatsj finansovoju dopomoghoju mozhutj takozh ukrajinci u Poljszhi. URL: <https://naszwybir.pl/programa-sim-ya-500-skorystatsj-finansovoyu-dopomogoyu-mozhut-takozh-ukrayintsi-u-polshhi>

7. Fredriksson E. How Poland's 'golden age' of economic growth is going unreported. Euronews. URL: <https://www.euronews.com/2019/06/25/how-poland-s-golden-age-of-economic-growth-is-going-unreported-view>

8. Expert panel on effective ways of investing in health. European Commission, Brussels. 2016.

9. Chung M. Nealth care reform: learning from other major health care systems. Princeton. Public health. 2017.

10. Lieve Fransen, Gino del Bufalo, Edoardo Reviglio. Boosting Investment in Social Infrastructure in Europe. Publications Office of the European Union, Luxembourg. January 2018.

11. Marshall T. The European Union and Major Infrastructure Policies: The Reforms of the Trans-European Networks Programmes and the Implications for Spatial Planning. Taylor and Francis Online. — Jan. 17, 2014.

12. Trans-European Transport Network (TEN-T). URL: https://ec.europa.eu/transport/infrastructure/tentec/tentec-portal/site/index_en.htm

13. Ukraine — Infrastructure. T. U. D. o. C. I. T. Administration. URL: <https://www.export.gov/article?id=Ukraine-Infrastructure>

Plchuk Pavlo

*Doctor of Economics, Professor,
Head of the Department of Management Technologies
Lviv Polytechnic National University*

Kots Olha

*Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance
Lviv Polytechnic National University*

Matoria Kateryna

*Master of the Department of Finance
Lviv Polytechnic National University*

DOI: 10.25313/2520-2294-2019-9-5200

ESSENCE OF BANK FINANCIAL STABILITY AND METHODS OF ITS EVALUATION: THEORETICAL ASPECTS

Summary. Since the efficient operation of banks is the basis for the effective functioning of the economy, evaluating the financial stability of banks is necessary in order to prevent problems in the banking system, without which today it is impossible to ensure neither business nor the functioning of the state. The article deals with the study of theoretical approaches to the interpretation of the essence of the economic category “financial stability of the bank”. On the basis of the generalization of the economists’ opinions, the essence, content and result as the integral parts of the interpretation of the financial stability of the bank are distinguished and the author’s definition of the category is proposed.

Consequently, the main indicators that need to be calculated to assess the financial stability of the bank are indicators of liquidity, solvency, profitability, and balance of financial flows, structure of financial resources and the level of risks.

Particular attention is paid to analyzing existing methods for assessing financial stability of the bank. In particular, the essence of the main ones was identified, the result of the evaluation and the shortcomings of the methods were analyzed. The most frequently used method of evaluating the financial stability of the bank is the method of financial ratios. According to the results of the ball assessment, the highest score – 4 – has received a method of integrated assessment of banks activity taking into account the risks of depositors. The disadvantage of this method is precisely the failure to take into account the risks of the bank (not the risks of depositors). It is advisable to evaluate financial sustainability not only on the basis of financial reporting data, but also using market data to take into account risks’ factors and assess their impact on financial stability of the bank. This will allow a comprehensive approach to managing the financial stability of the bank.

Key words: bank, banking system, financial stability, essence, evaluation

Statement of the problem. Financial stability management is a necessary element of managing each bank. The financial stability of the banking system as a whole depends on the level and type of financial stability of each individual bank. Therefore, the issues of financial stability of the bank deal with both at the micro level and at the macro level.

Important to ensure the stable banks activity is their financial stability and ability to fulfil obligations timely. Such reasons as low bank solvency, dummy securities transactions, rising debt arrears and many others cause mistrust to a particular bank and the banking system as a whole. Since the effective banks activity is the basis for the efficient economy functioning, the assessment of financial stability of banks is

necessary to prevent problems in the banking system, without which today cannot provide any business or operation of the national economy. That is why it is relevant to research the theoretical and applied principles of interpretation of the essence and methods of assessing the financial stability of banks.

Analysis of recent researches and publications. The financial stability of banks is widely explored by economists. Today, the research of the essence and methods of assessing the financial stability of banks are performed by Zh. M. Dovgan [2], O. B. Zhykhor, O. V. Bilska, D. O. Medvedyev, A. A. Popov [3], M. I. Zveryakov, V. V. Kovalenko, A. S. Sergyeyeva [4], A. A. Zolkover and A. O. Gumenyuk [5], A. Ye. Kyrychenko [6], V. V. Mayba [7], A. V. Maksymova [8], M. H. Marych and A. V. Marych [9], T. Rayevska [11], Yu. S. Rebryk [12], Yu. O. Rusina and A. G. Legeyda [13], L. V. Yurchyshena and S. V. Podolyan [15] and others.

Each author reveals his own view on the interpretation of the financial stability of the bank and on the method of its evaluation, so it is necessary to systematize the existing theoretical approaches, identify their common and distinctive features, form own position on the problem of research.

Formulation purposes of article (problem). The main tasks of the article are the theoretical research of the essence of the economic category “financial stability of the bank”; critical analysis of the essence of the bank’s financial stability and formation own approach to its interpretation, analysis of the available

methods of assessing the financial soundness of banks and highlighting their shortcomings.

The main material. According to the NBU formulation, “the financial stability of the bank is a state of the bank, characterized by a balance of financial flows, sufficient funds to maintain its solvency and liquidity, as well as profitable activities” [10]. If we analyze this definition by three criteria — essence, content and result, we get: essence — the state of the bank; content — balance of financial flows, adequacy of funds to maintain solvency and liquidity, profitability of activity are determined; the result is undefined. That is, for the complexity of interpretation of financial stability of banks, it is necessary to clarify the definition of this category, which is given in the NBU materials. Among economists, there are other, other than the NBU’s, interpretations of the economic category “financial stability of the bank”. The main ones are systematized in Table 1.

In contrast to the definition of the NBU, in the scientific literature, bank’s financial stability is mostly viewed from the standpoint of result rather than essence, which makes it possible to use different methods of assessing bank’s financial stability. In essence, like the NBU, most of the analyzed literature sources state that this is the state of the bank, the state of its resources, a certain characteristic of the state of the bank. We consider that, in essence, the financial stability of the bank is most expedient to be interpreted as “a characteristic of the bank’s state, estimated and reflected by a comprehensive indicator”. After all, the

Table 1

Interpretation of the economic category “financial stability of the bank” by economists

Authors	Essence	Content	Result
Dovgal Y. S. and Chamara R. O. [1]	state of the banking institution	determines the adequacy of regulatory capital to cover all possible risks related with banking activities	ability to use assets as efficiently as possible
Dovgan Zh. M. [2]	comprehensive indicator	-	displays the degree of the bank’s reliability for external influences
Zolkover A. A. and Gumenyuk A. O. [5]	the state of financial resources of the financial institution	determines the dynamics, structure, distribution and use of financial resources of the bank	development of the bank’s activity, growth of profit and capital while maintaining solvency and credit standing under conditions of acceptable risk level is ensured
Marych M. H. and Marych A. V. [9]	qualitative characteristics of banks’ financial state	determines the sufficiency, equilibrium and optimal balance of assets and financial resources	ability to cover unforeseen costs and maintain a state of efficient functioning
Yurchyshena L. V. and Podolyan S. V. [15]	qualitative dynamic integral characteristic of bank capacity	-	efficient performance of the bank’s functions and ensuring its purposeful development, minimizing risks under the influence of external and internal environment factors

Source: systematized by authors according to [1; 2; 5; 9; 15]

category “state” does not give an explanation as to the identification of the category of financial stability of the bank, so it is advisable to supplement it with a specific comprehensive evaluation indicator.

If we interpretive the content of the category “financial stability of the bank”, we consider it reasonable to take the definition of the NBU and take into account the balance of financial flows, sufficient funds to maintain solvency and liquidity, profitability of operations, as well as to add characteristics of financial resources of banks and risks inherent in banking. Therefore, we consider that the content of a bank’s financial stability is most appropriate to be interpreted as “determining liquidity, solvency, profitability, balance of financial flows, structure of financial resources and level of risks”. That is, assessing the financial stability of the bank, it is absolutely necessary to evaluate all areas and characteristics of the bank’s activities, on the basis of which to create a comprehensive indicator that would allow solely on the basis of comparison with the normative value to draw conclusions about the current financial stability of the bank.

From the standpoint of the result, which should provide for the interpretation of each economic category, then in the absence of such a component in the definition of the NBU, in the writings of economists there are different interpretations: the ability to use assets effectively, cover unforeseen costs, effectively function, effectively perform functions, minimize risks, receive profits, etc. If we summarize the findings in the scientific literature, we suggest that the result of the financial stability of the bank is most appropriate to interpret as “effective conduct of banking activities, ensuring a competitive market position, high positive results of work in all areas of activity and acceptable level of risk”. That is, the assessment of the financial stability of the bank should identify the level and sufficiency of the banking efficiency.

Summarizing the above, we recommend to clarify the economic category “financial stability of the bank” and to consider it as follows: “financial stability of the bank is a characteristic of the bank’s state, assessed and reflected by a complex indicator, calculated on the basis of assessing liquidity, solvency, profitability, financial structure, balance resources and the risks level, and provides for identification of the level and sufficiency of the banking activity’s efficiency, which ensures a competitive market position, positive results in all areas of activity for the acceptable risks level”.

Therefore, the main indicators that need to be calculated to evaluate the financial stability of the bank are indicators of liquidity, solvency, profitability, balance of financial flows, structure of financial resources and risks level.

On the basis of the value of the bank’s financial stability indicator we can make conclusions about bank’s ability to conduct banking activities in unstable economic, political, financial and social conditions in general. The sufficient level of financial stability of the bank means that the bank is reliable, competitive and risk-tolerant in time of the above factors influence.

Evaluation of the financial stability of the bank is an essential step in evaluating the bank’s activities in general. There are different approaches in the scientific literature to analyzing a bank’s activity, evaluating its performance in general, and financial stability in particular. We perform a more detailed analysis of the available methods of assessing the financial stability of the bank — detail each of them by the nature and the result of the evaluation, as well as highlight the main shortcomings of the method of assessing the financial stability of the bank. We also evaluate each of the methods on a 5-point scale, where: 5 is the highest score, characterizes the most accurate and complete assessed financial stability of the bank, and 1 is the lowest score, characterizes significant deviations from the expected result — identification of the type (or level) of the financial stability of the bank. The results of the analysis the methods for assessing the financial stability of the bank and their evaluation are given in Table 2.

As we can see, the most commonly used method of assessing a bank’s financial stability is the method of financial ratios. According to the results of the scoring, the highest score — 4 — received a method of comprehensive assessment of banks’ activities with regard to depositors’ risks. The disadvantage of this method is the lack of consideration of the bank’s risks (not depositors’). This method for assessing the financial stability of the bank is a rating: the valuation is made on the basis of analysis of standards of assets, liabilities, liabilities, expenses and income, capital, management, efficiency, liquidity, growth rate, that is based on all bank’s financial reports. Other of the analyzed methods for assessing the financial stability of the bank are less detailed and imperfect in terms of the calculated indicators and the approach for calculating the integral indicator of the financial stability of the bank, which is not provided by all of the analyzed methods.

We suggest that in order to improve the assessment of the financial stability of the bank, it is necessary to use both financial reports that allow us to analyze the results of the bank’s activity and internal preconditions for their occurrence, as well as market data that allow analyzing the bank’s activity influence factors.

Conclusions. Therefore, having examined the scientific literature, different approaches to the interpretation of the economic category of “financial

Table 2

The results of the analysis the methods for assessing the financial stability of the bank and their evaluation

Authors	Method name	The essence of the method	The result of the evaluation	The disadvantages of the method	Score
Rebryk Yu. S. [12]	Express diagnostic method	Calculation of financial indicators and integral indicator of financial stability of the bank	Determining the type of financial stability of the bank	Taking into account first of all qualitative indicators of instability, and then quantitative indicators, which forms the ambiguity of the integral indicator	2
Rusnak Yu. I. [14]	Coefficients method	Calculation of key indicators — the total assets and liabilities, regulatory capital, solvency and liquidity on the basis of financial reports	Identifying the causes of bank failure on the general principles of financial stability	Analysing exclusively internal factors influencing the financial stability of the bank, insufficient indicators to assess the financial stability of the bank	1
Maksymova A. V. [8]	Method of integral assessment of bank financial stability	Calculation of the integral indicator as the average of the bank's financial state coefficients, including the assessment of external and internal influence factors on the financial stability of the bank	The average integral indicator characterizing the financial stability of the bank	The calculation of the average indicator (due to the arithmetic mean of the total indicators of assessing the financial state of the bank) does not give complete information about the financial stability of the bank	3
Mayba V. V. [7]	Rating method	Assessment of financial stability of the bank on the basis of general indicators of the bank's financial state	Determining the banks' rating	Characteristics of the financial stability of the bank only according to internal figures and internal factors influence; calculation of key indicators solely for the purpose of identifying the risk of bankruptcy and liquidation	3
Rayevska T. [11]	Method of comprehensive assessment of banks' activities with regard to depositors' risks	Comprehensive evaluation of bank's activity based on financial reporting indicators. Quantitative and qualitative indicators are taken into account	Determining the banks' rating, which is an assessment of a bank's financial stability	Characteristic of financial stability of the bank only according to internal indicators and internal influence factors	4

Source: systematized by authors according to [7–8; 11–12; 14]

stability of the bank” have been identified. Based on their critical analysis and generalization, the authors' approach to interpreting the essence of this category was proposed, namely: “financial stability of the bank is a characteristic of the bank's state, assessed and reflected by a complex indicator, calculated on the basis of assessing liquidity, solvency, profitability, financial structure, balance resources and the risks level, and provides for identification of the level and sufficiency of the banking activity's efficiency, which ensures a competitive market position, positive results in all areas of activity for the acceptable risks level”.

On the basis of the results of analysis methods for assessing the financial stability of the bank we can say

that most of them based on the method of calculation of financial ratios. We suggest that in order to improve the assessment of the financial stability of the bank, it is necessary to use both financial reports that allow us to analyze the results of the bank's activity and internal preconditions for their occurrence, as well as market data that allow analyzing the bank's activity influence factors.

Insights from this study and perspectives for further research in this direction, it is advisable to focus on assessing the financial stability of the bank and developing methods for taking risks into account in assessing financial stability of the bank.

References

1. Dovhal Yu. S., Chamara R. O. (2014) Sutnist finansovoi stiiikosti komertsiinoho banku ta efektyvni shliakhy yii zabezpechennia [Essence of financial stability of a commercial bank and effective ways of its ensuring]. Bulletin of the University of Banking of the National Bank of Ukraine, no. 3, pp. 104–107.
2. Dovhan Zh. M. (2011) Problemy finansovoi stiiikosti bankivskoi systemy Ukrainy v suchasnykh umovakh [Problems of financial stability of the banking system of Ukraine in modern conditions]. Scientific notes of the National University of Ostroh Academy. Ser: Economics, vol. 16, pp. 325–332.
3. Zhykhor O. B., Bilska O. V., Medvediev D. O., Popov A. O. (2018) Metodychni pidkhody do otsiniuvannia finansovoi stiiikosti bankivskoi systemy [Methodological approaches to assessing the financial stability of the banking system]. Formation of market relations in Ukraine, no. 2, pp. 32–36.
4. Zvieriakov M. I., Kovalenko V. V., Serheieva O. S. (2014) Upravlinnia finansovoiu stiiikistiu bankiv: pidruchnyk [Managing financial stability of banks: book]. Odessa: Publishing House “Atlant”. (in Ukrainian).
5. Zolkover A. O., Humeniuk A. O. (2015) Metody zabezpechennia finansovoi stiiikosti komertsiinykh bankiv [Methods of providing financial stability of commercial banks]. International scientific journal, no. 2, pp. 32–35.
6. Kyrychenko Ye. O. (2013) Analiz struktury ta dynamiky aktyviv banku [Analysis of the structure and dynamics of the bank’s assets]. Development management, no. 12, pp. 71–73.
7. Maiba V. V. (2010) Reitynhove otsiniuvannia finansovoi stiiikosti komertsiinykh bankiv [Rating assessment of financial stability of commercial banks]. Effective economy (electronic journal), no. 5. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2010_5_24 (accessed 01 February 2019).
8. Maksymova A. V. (2014) Otsinka finansovoi stiiikosti banku: metodychni pidkhody do analizu ta problemy yikh zastosuvannia [The estimation of financial stability of a bank: methodical approaches to analysis and problems of their application]. Scientific Bulletin of Kherson State University, no. 8, part 3, pp. 205–208.
9. Marych M. H., Marych A. V. (2017) Otsinka finansovoi stiiikosti komertsiinykh bankiv Ukrainy na suchasnomu etapi rozvytku [Estimation of financial stability of commercial banks of Ukraine at the present stage of development]. Global and national problems of the economy, vol. 17. — Available at: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/142.pdf> (accessed 01 February 2019).
10. Ofitsiinyi sait Natsionalnoho banku Ukrainy [Official site of the National Bank of Ukraine]. Available at: <https://bank.gov.ua> (accessed 12 June 2019)
11. Raievska T. (2005) Praktychni pidkhody do otsinky ryzykiv u diialnosti bankiv [Practical approaches to risk assessment in the activity of banks]. Bulletin of the National Bank of Ukraine, no. 8, pp. 9–14.
12. Rebryk Yu. S. (2016) Ekspres-diahnostuvannia finansovoi stiiikosti bankiv na osnovi zastosuvannia metodiv neparametrychnoi statystyky [Express diagnosis of financial stability of banks on the basis of nonparametric statistics]. Effective economy, no. 2. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4781> (accessed 05 March 2019)
13. Rusina Yu. O., Leheida A. H. (2015) Zabezpechennia finansovoi stiiikosti komertsiinoho banku [Financial stability of commercial bank]. International scientific journal, no. 2, pp. 87–90.
14. Rusnak Yu. I. Pravove rehuliuвання likvidnosti ta platospromozhnosti bankiv [Legal regulation of liquidity and solvency of banks]. Scientific Bulletin of the Uzhgorod National University. Series: Law, vol. 36(2), pp. 58–61.
15. Yurchyshena L. V., Podolian S. V. (2013) Otsinka finansovoi stiiikosti komertsiinoho banku [Estimation of financial stability of a commercial bank]. Regional Business Economics and Management, no. 3, pp. 72–79.

Стещенко Олена Дамирівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри управління державними і корпоративними фінансами
Український державний університет залізничного транспорту*

Стещенко Елена Дамировна

*кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры управления государственными и корпоративными финансами
Украинский государственный университет железнодорожного транспорта*

Steshenko Olena

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Management
of State and Corporate Finances
Ukrainian State University of Railway Transport*

Капустіна Марія Ігорівна

*магістр
Українського державного університету залізничного транспорту*

Капустина Мария Игоревна

*магистр
Украинского государственного университета железнодорожного транспорта*

Kapustina Mariia

*Master
Ukrainian State University of Railway Transport*

DOI: 10.25313/2520-2294-2019-9-5216

СТРАХУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ РИЗИКІВ СТРАХОВАНИЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ РИСКОВ INSURANCE OF BUSINESS' RISKS

Анотація. У статті підкреслюється роль страхування підприємницьких ризиків в економічному захисті та стабільному розвитку діяльності українських підприємців. Розглянуто особливості взаємодії страхування та підприємництва в Україні. Наведено перелік об'єктів страхування підприємницьких ризиків. У статті висвітлено види підприємницьких ризиків, що можуть бути застраховані. Досліджено основні особливості страхування підприємницьких ризиків в сучасних я даного виду діяльності.

Ключові слова: страхування, страхування підприємницьких ризиків, підприємці, страховий ринок.

Аннотация. В статье подчеркивается роль страхования предпринимательских рисков в экономической защите и стабильном развитии деятельности украинских предпринимателей. Рассмотрены особенности взаимодействия страхования и предпринимательства в Украине. Приведен перечень объектов страхования предпринимательских рисков. В статье освещены виды предпринимательских рисков, которые могут быть застрахованы. Исследованы основные особенности страхования предпринимательских рисков в современных условиях хозяйствования. Определено, что страхование предпринимательских рисков является одним из действенных способов воздействия финансовых отношений на хозяйственный процесс в ходе разработки и реализации управленческих решений. Система страховых услуг, предлагаемых сегодня на отечественном страховом рынке, способствует снижению негативных последствий страховых случаев, позволяет обеспечить защиту от потерь в процессе ведения предпринимательской деятельности. Обращено внимание

на иностранный опыт оказания страховых услуг в зависимости от специфики предпринимательской деятельности. Рассмотрены ограничения для активного спроса на страховые услуги по страхованию предпринимательских рисков, основные из которых высокая стоимость и несовершенство условий договора. Проанализирована структура валовых и чистых премий по видам страхования на страховом рынке Украины за период 2017–2018 гг. Сделаны выводы о низком удельном весе исследуемых страховых услуг в общей сумме страховых премий и неудовлетворительной динамике. Выделены основные проблемные моменты, что являются препятствием успешного развития исследуемого сегмента страхового рынка Украины. Рекомендовано страховым компаниям расширение предложений для предпринимателей с учетом специфики профессиональной деятельности. Для развития и поддержки взаимодействия страхования и предпринимательской деятельности в Украине необходимо улучшить законодательную базу для данного вида деятельности.

Ключевые слова: страхование, страхование предпринимательских рисков, предприниматели, страховой рынок.

Summary. The article emphasizes the role of entrepreneurial risk insurance in economic protection and the stable development of the activities of Ukrainian entrepreneurs. The features of the interaction of insurance and entrepreneurship in Ukraine are considered. The list of business risk insurance objects is given. The article highlights the types of entrepreneurial risks that may be insured. The main features of insurance of entrepreneurial risks in modern business conditions are investigated. It has been determined that insurance of entrepreneurial risks is one of the most effective ways of influencing financial relations on the business process during the development and implementation of management decisions. The system of insurance services offered today in the domestic insurance market helps to reduce the negative consequences of insured events, and provides protection against losses in the process of doing business. Attention is drawn to foreign experience in providing insurance services depending on the specifics of entrepreneurial activity. Limitations for active demand for insurance services for insurance of entrepreneurial risks are considered, the main of which are the high cost and imperfection of the terms of the contract. The structure of gross and net premiums by type of insurance in the insurance market of Ukraine for the period 2017–2018 is analyzed. Conclusions are made about the low specific weight of the studied insurance services in the total amount of insurance premiums and unsatisfactory dynamics. The main problem points are highlighted, which are an obstacle to the successful development of the studied segment of the Ukrainian insurance market. It was recommended to insurance companies to expand offers for entrepreneurs, taking into account the specifics of professional activity. To develop and support the interaction of insurance and business in Ukraine, it is necessary to improve the legislative framework for this type of activity.

Key words: insurance, business risk insurance, entrepreneurs insurance market.

Постановка проблеми. Підприємницька діяльність в сучасних умовах господарювання дуже тісно пов'язана із ризиком. Підприємці застосовують різноманітні способи і методи мінімізації цих ризиків, одним яких є страхування. У вітчизняній практиці ведення бізнесу страхування підприємницького ризику сьогодні на жаль не має достатнього економічного обґрунтування фінансової корисності. Але переконливою є практика таких країн як США, Великобританія, Німеччина, де страхування фінансових, кредитних, відсоткових ризиків, страхування депозитів, ризиків недоотримання прибутку та інших ризиків підприємницької діяльності стало потужним стимулом до ефективного розвитку економіки, і цей процес виявився незворотнім.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорія і практика страхування підприємницьких ризиків досліджувалася як вітчизняними, так і зарубіжними вченими, серед яких В. В. Вітлінський, В. В. Глушко, М. В. Гунченко, Т. А. Говорушко, І. П. Ситник, Г. М. Тарасюк, М. С. Клапків, М. В. Корнеев, К. Рэдхед, С. Хьюс та інші [1–7]. Проте відсутні теоретико-методологічний супровід страхування підприємниць-

ких ризиків сучасного бізнесу і аналіз практичного досвіду його проведення.

Формування цілей статті (постановка завдання). Проаналізувати основні особливості страхування підприємницьких ризиків в сучасних умовах господарювання і виявити основні тенденції розвитку.

Виклад основного матеріалу. Мета підприємництва полягає в отриманні максимальних доходів при мінімальних затратах капіталу в умовах конкурентної боротьби та невизначеності. Реалізація цієї мети потребує відповідності визначених розмірів авансованого у підприємницьку діяльність капіталу з фінансовими результатами діяльності. Отже доводиться мати справу з використанням і обігом матеріальних, трудових, фінансових, інформаційних (інтелектуальних) ресурсів, адже ризик пов'язаний із загрозою повної або часткової втрати цих ресурсів [8, с. 123].

Практика показує, що підприємці багато в чому ризикують від неналежного виконання партнерами договорів, їхньої неплатоспроможності. До зовнішньої причини появи ризику в даний час слід віднести в першу чергу непрогнозовану неплатоспроможність господарюючих партнерів. Цей фактор в українській

економіці поки є визначальним. Неплатоспроможність одного підприємства позначається на неплатоспроможності пересічних покупців. Невиконання фінансових зобов'язань господарюючих партнерів може виявитися визначальною причиною банкрутства підприємця. Як показують статистичні дані, кількість збиткових підприємств за останні роки в Україні різко зросла.

Отже всю сукупність підприємницьких ризиків можна згрупувати з метою проведення їх комплексного страхування (рис. 1).

Страхування підприємницьких ризиків є одним із дійових способів впливу фінансових відносин на господарський процес у ході розробки та реалізації управлінських рішень. Система страхових послуг,

що пропонується сьогодні на вітчизняному страховому ринку, сприяє зниженню негативних наслідків страхових випадків, дозволяє забезпечити захист від втрат в процесі ведення підприємницької діяльності.

До переліку об'єктів страхування підприємницьких ризиків можна віднести:

- товари, виконані роботи, надані послуги;
- матеріальні, паливно-енергетичний ресурси, обладнання;
- нематеріальні активи та цінні папери;
- грошові кошти підприємця, що зберігаються на рахунках в банках або поміщені для отримання доходу в інші фінансово-кредитні організації, а також його товарні кредити, включаючи експортні;

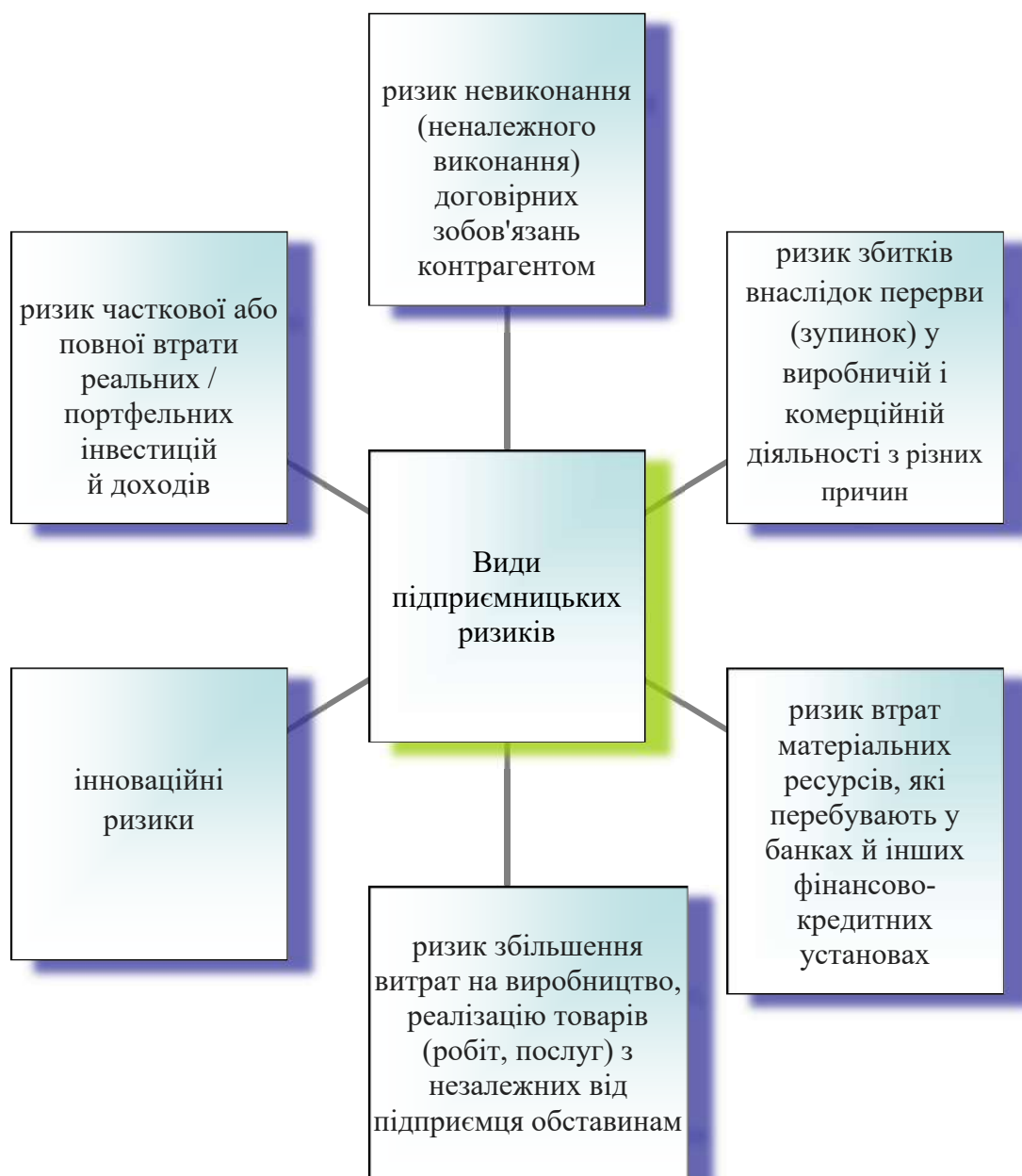

Рис. 1. Види підприємницьких ризиків, що підлягають страхуванню

Джерело: власна розробка авторів

– кредити банків (інших фінансових організацій) та інші їх грошові операції (в тому числі з пластиковими кредитними / дебетовими картками).

За кордоном залежно від специфіки підприємницької діяльності можливе страхування ризиків не лише від прямих, але й непрямих збитків (ризик помилки співробітників фірми, ризик через недостатню кваліфікацію персоналу, ризик смерті чи хвороби кого-небудь із персоналу фірми). В Україні страхування аналогічних ризиків розвинуто поки що дуже мало [2, с. 131].

Слід зазначити вітчизняну специфіку страхування підприємницьких ризиків. Звичайно підприємці, насамперед, зацікавлені у збереженні своїх активів як виробничого, так й іншого призначення, а також у продовженні своєї діяльності навіть у випадку реалізації різного роду ризиків. Але їм фінансово вигідно страхувати ризики тільки за умови великої ймовірності понесення значних сум збитків через них. У випадку, коли ймовірність впливу ризиків мала й можливі невеликі втрати, то звичайно, потреба у страхуванні відсутня. Більшість вітчизняних підприємців використовують самострахування, тобто створення власних страхових (резервних) фондів для покриття можливих втрат. При цьому підприємці не враховують той факт, що невелика кількість ризиків у сукупності може призвести до значного збитку. І тоді власних коштів може бути недостатньо. Тут допоможе тільки страхування.

Страхування підприємницьких ризиків має певні обмеження для активного попиту. Насамперед, це висока вартість послуг. Інколи розмір страхового внеску значно перевищує ту ціну, яку підприємець-

страхувальник вважає оптимальною за трансфер цього ризику. І це із врахуванням розміру можливої страхової виплати за умови використання франшизи. Іншим обмеженням для широкого розповсюдження страхування є неможливість охоплення страховим покриттям деяких індивідуальних видів ризиків, а саме специфічних, що пов'язані з професійною сферою діяльності підприємця.

Статистичні дані свідчать, що протягом 2017–2018 рр. кількість укладених договорів страхування фінансових ризиків зменшилась на 1180,5 од. цей період мало місце лише у більшості основних системоутворюючих видах страхування. Так збільшилися валові страхові виплати з таких видів страхування, як: страхування майна (у 4 рази), автострахування (16,7%), медичне страхування (25,3%), страхування життя (26,7%) (рис. 2). Водночас, зменшилися валові страхові виплати зі страхування фінансових ризиків (на 294,3 млн. грн (15,7%)), страхування кредитів (на 183,3 млн. грн. (70,1%)) [9].

Відповідно спостерігається і зменшення чистих страхових виплат зі страхування фінансових ризиків (–9,1% або 165,7 млн. грн). У структурі чистих страхових виплат найбільша питома вага страхових виплат припадає на такі види страхування, як: автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») — 45,2%; медичне страхування 16,9%. Питома вага страхування фінансових ризиків у загальній сумі становить лише 11,2%.

Найактивнішими вітчизняними підприємствами, які використовують страховий захист, є підприємства з іноземними інвесторами чи західним

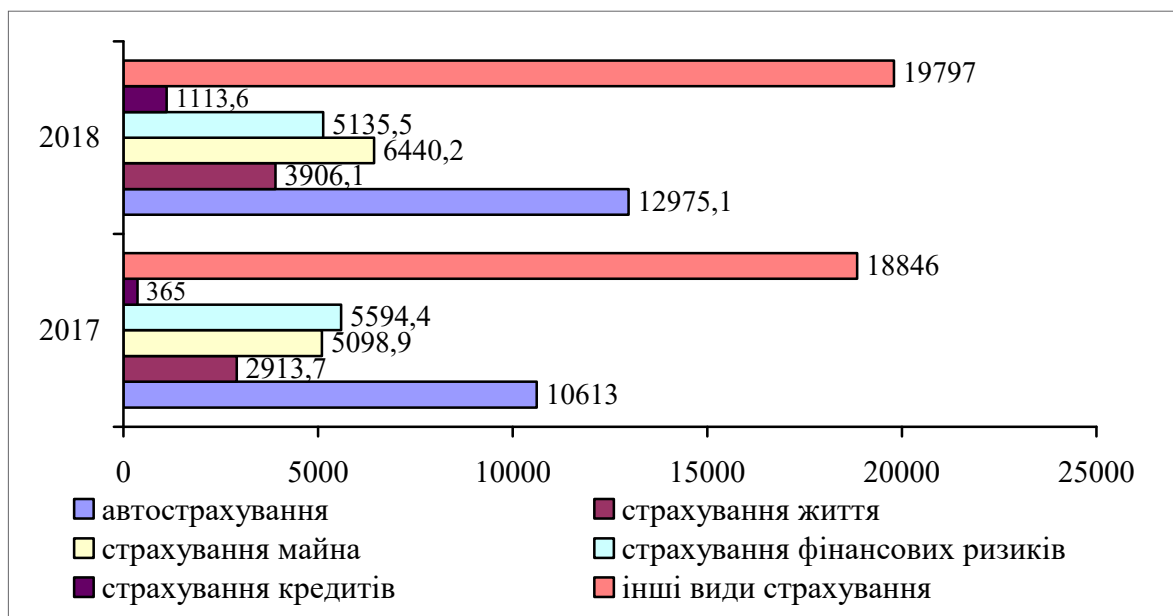

Рис. 2. Валові страхові премії за видами страхування у 2017–2018 рр.

Джерело: складено авторами за даними [9–10]

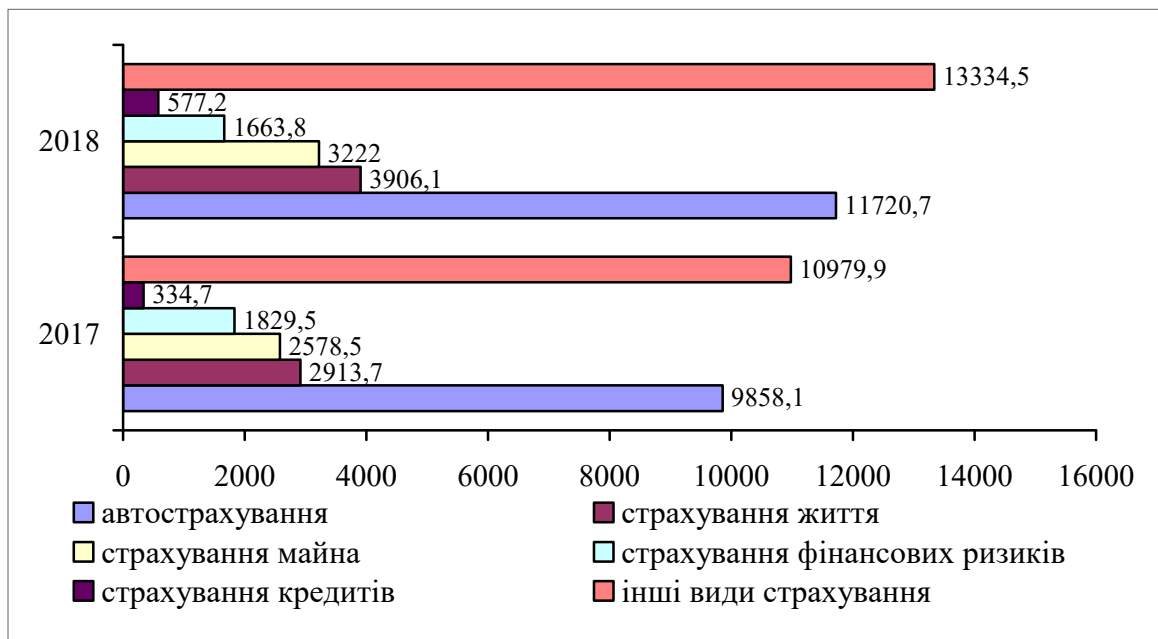

Рис. 3. Чисті страхові премії за видами страхування у 2017–2018 рр.

Джерело: складено авторами за даними [9–10]

менеджментом. Друге місце за активністю посідають підприємства, які купують договір страхування, спричинений умовами кредитування (наприклад, страхування предметів застави), вимогами законодавства чи вимогами партнерів за бізнесом [3, с. 222].

Успішний розвиток страхування підприємницьких ризиків на національному страховому ринку, в першу чергу, буде залежати від створення розширених пропозицій для підприємців з врахуванням специфіки їх діяльності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. До основних перешкод розвитку страхування підприємницьких ризиків на Україні належать такі:

- суперечливість нормативно-законодавчої бази з питань надання послуг зі страхування підприємницьких ризиків;
 - відсутність достатньої інформації у підприємців про можливості страхування таких ризиків;
 - висока вартість страхових послуг, що є наслідком недостатньо обґрунтованих страхових тарифів через відсутність відповідного статистичного банку даних;
 - слабка маркетингова політика просування продукту на ринок і брак кваліфікованих кадрів у страхових організацій.
- Саме ці проблеми потребують подальших досліджень.

Література

1. Вітлінський В. В. Концептуальні засади моделювання та управління логістичним ризиком підприємства / В. В. Вітлінський, В. І. Скіцько // Проблеми економіки. 2013. № 4. С. 246–253.
2. Тарасюк Г. М. Управління підприємницькими ризиками в процесі обґрунтування господарських рішень / Г. М. Тарасюк, Д. І. Поліщук // Вісник ЖДТУ. 2015. № 1 (71). С. 127–133.
3. Говорушко Т. А. Вплив страхування на розвиток підприємницької діяльності в Україні / Т. А. Говорушко, І. П. Ситник, Ю. В. Данильчук // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. Том 14. № 1. С. 217–223.
4. Гришко В. В. Системний аналіз ризиків у логістичній діяльності промислового підприємства / В. В. Глушко, М. В. Гунченко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2016. Вип. 17. С. 54–58.

5. Клапків М. С. Страхування фінансових ризиків: [Монографія] / М. С. Клапків. Тернопіль: Економічна думка, 2002. 570 с.
6. Корнеев М. В. Развитие страхования финансовых рисков на рынке финансовых услуг Украины / М. В. Корнеев // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка», 2011. Вип. 5 (4). С. 104–109.
7. Рэдхэд К., Хьюс С. Управление финансовыми рисками. Пер. с англ. Москва: ИНФРА-М, 1996. 288 с.
8. Стешенко О. Д. Ризикологія: навч. посібник / О. Д. Стешенко Харків: УкрДУЗТ, 2019. 182 с.
9. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України. URL: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/2018_rik/2018/sk_%202018.pdf
10. Аналітичний огляд ринку небанківських фінансових послуг України за 2017 рік. URL: http://rurik.com.ua/documents/research/non_banks_2017.pdf

References

1. Vitlinskyj V. V. and Skitsko V. I., Conceptual framework for modeling and management of logistic risk of the enterprise / V. V. Vitlinskyj, V. I. Skitsko // Problemy ekonomiky. 2013. Vol. 4. Pp. 246–253.
2. Tarasyuk G. M. Management of business risks in the process of substantiation of economic decisions / G. M. Tarasyuk, D. I. Polishchuk // Bulletin of ZhSTU. 2015. No. 1 (71). Pp. 127–133.
3. Govorushko T. A. The influence of insurance on the development of business activity in Ukraine / T. A. Govorushko, I. P. Sitnik, Yu. V. Danilchuk // Economic analysis: Coll. Sciences. works / Ternopil National Economic University; Ternopil: Publishing and Printing Center of Ternopil National Economic University «Economic Thought», 2013. Vol. 14. № 1. Pp. 217–223.
4. Hryshko V. V. System analysis of risks in logistics activity of the industrial enterprise / V. V. Hryshko, M. V. Hunchenko // Naukovyj visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Ekonomika i menedzhment. 2016. Vol. 17. Pp. 54–58.
5. Klapkiv M. S. Insurance of financial loans: [Monograph] / M. S. Klapkiv Ternopil: Economic thought, 2002. 570 p.
6. Korneev M. V. Rozvitok insurance financial loans to the market of financial services of Ukraine / M. V. Korneev // News of Dnepropetrovsk University. Seriya «Economy», 2011. VIP. 5 (4). S. 104–109.
7. Redhead C., Hughes C. Financial Risk Management. Per. from English Moscow: INFRA-M, 1996. 288 s.
8. Steshenko O. D. Risicology: Nav. posibnik / About D. Steshenko Kharkiv: UkrDUZT, 2019. 182 p.
9. Information about the company and the development of the insurance market of Ukraine. URL: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/2018_rik/2018/sk_%202018.pdf
10. Analytical look at the market of non-bank financial services of Ukraine for 2017. URL: http://rurik.com.ua/documents/research/non_banks_2017.pdf

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА».
Серія: «Економічні науки»

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA».
Series: «Economic sciences»

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА».
Серия: «Экономические науки»

№ 9 (29)

Головний редактор — Камінська Т. Г.

Київ 2019

Видано у авторській редакції

Адреса редакції: Україна, м. Київ, вул. Ломоносова, буд. 18
Контактний телефон: +38(044) 222 58 89
Контактний телефон: +38(067) 401 84 35
E-mail: editor@inter-nauka.com

Підписано у друк 15.10.2019. Формат 60×84/8
Папір офсетний. Гарнітура SchoolBookAS. Друк офсетний.
Умовно-друкованих аркушів 7,91. Тираж 100. Заказ № 217.
Ціна договірна. Надруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано у видавництві
ТОВ «Центр учбової літератури»
вул. Лаврська, 20 м. Київ

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 2458 від 30.03.2006 р.